

رەۋشەنبىر و ئازادى

دوو گووتار و ھەقىقەتپىنەك

ھۆشەنگ شىخ محەمەد يوسف

2007

رەوشەنبىر و ئازادى

پىكۆلەك بەرەف شوناسا رەوشەنبىرى

2007/6/24-20 ھەولپىر - دھۆك

ئىك ز بىنەمايىن سەرەكى بۇ پىكھاتنا كاراكتەرى رەوشەنبىرى و چفاكى مەدەنى ئازادى يە، رەنگە پىرانيا رەوشەنبىرىن كورد بانگەوازا ئازادى بىكەن، ئازادى ب ھەمى رەنگىن خوقفە، ئازادىيا سىياسى و روحى و ھزرى و ھتد، دەرچوون ز دەسھەلاتا چفاكى و رەوشت و تىتالپىن كەفن و تەيسۆك و بەھايىن عەشىرتىي و خىلەكى و سەلەفى و غەيبانى و مېتافىزىك و توندوتىز و بەھايىن سلبىين دىنى و ھزرىن پاشكەتى و ھتد...

ئى پرسىارا من دىقېرەدە ئەو ئايا رەوشەنبىرىن مە چەند شىيەنە لگور وى گازىكرى و داخووزىيان بن؟ بتايىھەتى كەسايەتيا رەوشەنبىرى كو ئايا ز راستا كاراكتەركە ئازادە؟ ئازادە ز تىگەھ و ئايدىيا يىن جۇراوچۇر؟ ئازادە ز دىن و سىياسەت و ئايدىيايىن دن، ئەوئىن وەك دىنى يان وەك مۇدپلەك مۇرالى بەھايان ددەنە رەوشەنبىرى و چفاكى ھەمىي؟

ئايا رەوشەنبىر كو ھەمىشە خەونان ب گوھورپىن و نوپكرى و ئازادىي و دەمۆكراتىي و ژيانەكا تەناتر و دونىايەكا جوانتر و خۇشتر دىبىنىت، چەند دشىت و چەند كەرەستە ھەنە دا وان خەونان شىن كەت؟ چ كەرەستەيىن ئەبستىمى و ھزرى ھەنە دا بشىت بىتە ھىزەك بۇ گوھورپىن و نوپكرى؟ بەرى وى زى ئايا راستە كو ئەو تىشپىن ل سەرى مە گوتىن بى گومان ئەو خەونپىن رەوشەنبىران بن؟ ئايا رەوشەنبىران شىان و كەرەستەيىن گونجاي ھەنە دا وان خەونان بىينن؟ ئايا دروستە ئەم گومانى دشىانپىن رەوشەنبىران دا بىكەين كو بەلكى شىان نەبن خەونان زى ب گوھورپىن بىينن؟

رەنگە ھەگەر بىزىن كو وان شىان نىنە بىنە ھىزەك كارىگەر بۇ گوھورپىن د چفاكى مە دا ھەتا رادەكى ئەم فېچەندى قەبول بىكەين و ھۆكاران بۇ دەست نىشان بىكەين، ئى بەلى ھەگەر ئەم گومانى بىكەين كو رەوشەنبىر نەشىت خەونا زى ب ئازادىي و ژيانەكا جوانتر و ئارامتر و خۇشتر بىبىنىت، رەنگە قەبولكرنا فى و ھەھىسان نەبىت؟

ئى ھەگەر ئەز نەشىانا رەوشەنبىران كو خەونان بىينن وەك ھەقىقەتەك نىسبى پىشبەر بىكەم، رەنگە ئىكسەر خواندەفان بىزىت، ئەركى رەوشەنبىرى نىنە چ ھەقىقەتان بىزىت، ئەو لىدگەرپىت ئى نابىنىت!!

ئەزىزى ب گومانقە ئەقى تىزى قەبول دكەم، ئى جىاوازيەك جەوھەرى دناڧبەرا دوو ھەقىقەتان دا ھەيە، ھەقىقەتا نىسبى ھەيە و ھەقىقەتا رھا ھەيە، ئەز باوەر ناكەم چ رەوشەنير دگەرپانين خۇدا ل ھەقىقەتى، ھەقىقەتەن نىسبى نەبين، و ئەقەزى ئىكە ژ ئەركين رەوشەنيرى، ئى ھەگەر رەوشەنيرى ئىدعا نا ھەقىقەتەن رھا كر، وىگافى كارەساتە!

دڧىرەدا پرسىار ئەو ھە چما رەوشەنير ھەقىقەتان نەبىزىت؟ ئايا وى ئەو ماف نينە، يان ئەو شىان نينە؟ ئايا گۇتتا ھەقىقەتەن نىسبى ئەركەك رەوشەنيرى نينە يان رەوشەنيرى كەرەستەين كەشفكرنا ھەقىقەتان نينە؟

ئايا مېتۇد و ئاراستەين كارى وى ناگەنە ھەقىقەتەن نىسبى يان بلۇك ھەنە د رى رەوشەنيرى دا؟ ئى بۇ من پرسىارا جەوھەرىت ئەو ئايا رەوشەنير ھەگەر نەشيت خەونين گوهورپنى جىبەجى بكتە، و نەشيت خەونين گوهورپنى ببينيت؟ ئايا دشيت ھەقىقەتەن نىسبى زى ببينيت؟ ئايا كەرەستە ھەنە دا وان ھەقىقەتان ببينيت و د تىكستين خۇدا بۇمە ئاشكرا كەت؟

دڧىرەدا رستەكا پرسىارين گرنگ بۇ مە ريز دبن ل سەر ماھىيەتا رەوشەنيرى و ماھىيەتا ئازادى و ماھىيەتا ھەقىقەتى و ماھىيەتا ئەركى رەوشەنيران و شىانين ئازادى و ھىز و وجا رەوشەنيرى و ھەقبەندىيا وان مزار و تىگەھان بەھڧرا.

ئانەكو پرسىارى من ڧىگافى ئەو نينە كو ئايا رەوشەنيرى ماف ھەيە ھەقىقەتەك نىسبى بىزىت يان نە؟ بەلكى پرسىار ئەو رەوشەنيرى شىان ھەنە ببىتە خودان ھەقىقەتەن نىسبى؟ ئايا ئەو شىان ژ كىقە پەيدا دبىت؟ كەرەستەين وى شىانى چنە؟

پرسىار ئەو نىە كا ئاراستەين رەوشەنيرى بەرەڧ كىقە بىت، بەلكى پرسىار ئەو رەوشەنيرى شىان ھەنە كارى خۇ ئاراستەى وان لايەنان بكتە ئەوين بووينە خەمىن جەوھەرى و پرسىارين گرنگ؟ پرسىار ئەو نينە كو ئايا رەوشەنير دشيت پرسىارين خۇ بكتە و پىشېەر بكتە د تىكستين خۇدا، بەلكى پرسىار ئەو ئايا رەوشەنير بوويە خودان پرسىارين جەوھەرى و گرنگ؟ ئەو كەرەستە ھەنە كو پرسىاران پى بكتە و تىكستين خۇ و بەرھەمىن خۇ پى بچەملىنيت؟

دڧىرەزى دا بەرى ئەم بچىنە سەر مزار و ماھىيەتا رەوشەنيرى دبىن پىويستە ئەم دناڧ رستەكا پرسىاران دا گوزەرى بكتەين و بگەرپىن پشتى وى بەلكى ئەم بشىن بگەھىنە سەر پرسىن رەوشەنيرى. ئايا ھەقىقەت چىە؟ ئازادى چىە؟ شىان وكەرەستەين ئازادى چنە؟ پەيوەندى دناڧبەرا رەوشەنير و ئازادى و رەوشەنير و ھەقىقەتاندا چىە؟ پەيوەندى دناڧبەرا ھەقىقەت و ھزر و ئازادىدا چىە؟ كەرەستەين رەوشەنيرى و كەرەستەين ھەقىقەتى و كەرەستەين ئازادى چنە؟

پشتى وى رەنگە ئەم بزانىن كا بۇچى رەوشەنير نەشيت نە خەونين گوهورپنى ببينيت و نە ھىزا گوهورپنى ھەبىت؟ و پشتى وىزى رەنگە ئەم بزانىن كا ماھىيەتا رەوشەنيرى كورد چىە و ئاراستەين كارين وى و تىكست و بەرھەمىن وى بەرەڧ كىش ئاسۇى دچن؟

پشتى كو ئەم بزانىن كەرەستەين رەوشەنيرى كورد چنە و سەودا وى دگەل كۆمەكا تىگەھان وەك دىن و موقەدەس و سىاسەت و رەوشەنيرى و ڧەرھەنگ و تىكست و بەرھەمىن ھزرى و مەعرىفە و ڧەرھەنگ و زمان و ھونەر و ھەقىقەتان و ئامرازين گەريان و مېتۇد و مۇدىلین ھزركرن و كاركرنى لچەم وى چنە، رەنگە پشتى ڧىچەندى ئەم بزانىن رەوشەنيرى كورد خودان چ ماھىيەتە و خەونين وى و پرسىارين وى و بەرسڧين وى و ھەقىقەتەن وى و باوەرپىن وى و شىوازا كاركرنا وى و ھىزا وى چەندە؟

پشتی وی رەنگە ئەم بزانیان کە ئایا بەرسقین رەوشەنبیری بۆ تیگەهین ژیانى وەك بەرسقین دینی و سیاسی و مۆرالی و چقاکیته؟ یان جیاوازی دنافبەرا بەرسقین رەوشەنبیری و یین دن هەنە و ئەو جیاوازی چنە؟ ئایا جیاوازان؟ د چدا جیاوازان د بنیاتین وان تیگەهان یان د ریک و تەکنیکین بکارهاتی بۆ بەرسقان؟ ئایا رەوشەنبیر دشیته بەرسقەك جودا ژ مرقۆقین کایهیین دن پشسبەر بکەت؟

ئایا ئازادیا رەوشەنبیری چی یه؟ جودایه ژ ئازادیین دی؟ سنورین ئازادیا وی بەرفرەهتره ژ مرقۆقین دی؟ ئەو پرسیارین دکایهیا رەوشەنبیریدا چیدبن جیاوازان دگەل کایهیین دی؟ ئایا جیاوازی چیه ما کایهیا دینی و سیاسی و ئەدەبی و هونەری و فەرهنگی و زانستی هەموو پرتەك نینه ژ پیکهاتا رەوشەنبیری؟

بۆیکو ئەم هەموو پرسیاران بى بەرسق نەهیلین پبویسته ئەم د رافه و شرفهیین خۇدا هەندەك پشسبەریان بکەین کو رەنگە وەك بەرسق ببنە تیکست؟ و بۆیکو دا ئەم دگومانین خۆژیدا تووشی رەهایى نەبین و وەك ئەقلییەتەك رەهاگەرایى پرسیاران پشسبەر نەکەین پبویسته ئەم ل سەر هەندەك بەرسقان وەك هەقیقەتەك ریزهیی براوەستین، چونکە دیسان ژى بەرئاقل نینه ب رەهایى پسیا را بکەین و گومانان بکەین و وەك هەقیقەتەك رەها د پرۆسا گومانکرنى بگەهین، چونکە مەسەله ئەقلییەت و مەعریفییه، چ جیاوازی دنافبەرا یهقینین رەهاو گومانین رەها نینن وەك دوو تیگەه دگەهەنە هەمان ئاقارا رەهاگەریی و هەمان ئەنجامان ددەنە مرقۆق کو ئەوژى ئەووە کو مرقۆق نەشیت چ بزانیته و وەك سوکراتى بگەهته بنبەستەکا هزرى بۆ هیز و شیانیین هزرا مرقۆق و باوەر بیت کو مرقۆق نەشیت ب هزرى بگەهته هەقیقەتان و بزانیته. بتنى ئەو دشیته بزانیته کو بزانیته! دیارەژى ئەف میتۆده دژایهتیکرنەکا روون و ئاشکرایه بۆ ئەقلانییهت و میتۆدین زانستیین مرقۆق و کو مرقۆق دشیته بزانیته کو دزانیت!

بەشەك ژ رەوشەنبیریین کورد بتایبەتی ل دەفەرى وەها ب رەهایى گومانان دکەن، کو نابینن رەوشەنبیر پیگیر بیت دکریارا گەریان و گومان و پرسیارین خۇدا بگەهته چ بەرسقین ریزهیی و تەنانەت ب ئاشکراژى دبیزیت کو بەرسقەدان نەکار و ئەرکى وییه. ئەف ختم بوونه دناف گومانین رەهادا، دەرھاویشتهى هەمان ئەقلییەتا سەلهفی و فاشى یه کو باوەرەى ب هیز و وزا رەوشەنبیری نینه کو بشیت بەرسقین ریزهیی پشسکەش بکەت. گومانگەرییا رەها ئیکه ژ دەرکەوتەیین نوی یین سەلهفی دناف رەوشەنبیرییا کوردیدا.

1. ئازادى:

ئازادى یان ئازادیا هزرى چیه؟ ئەفە پرسیارەکه هەگەر رەوشەنبیر بیدەنگ بیت ل ئاست وی پرسیارى و ئەم بتنى گوھى خۆ بدەبنە دەنگین دینی یان سیاسی یان هەر دەنگەك دی کو ژ کایهیهك دی دەیت دى بەرسقەكى پشسکەش کەت. ئى پبویسته ئەم بزانیان ئەو بەرسق چەند گومانکینە و چەند یهقینى؟ چەند پاوانا هەقیقەتی دکەن و چەند ئازادیی ددەنە هزرى؟ چەند ب رەهایى دناخفن و چەند ب نسبى؟

دیارە هەگەر دین باخفیت دى بەرسقەکا یهقینى و بى گومان ددەتە مە، سیاسەت دى بەرسقەك ئایدیایى یان حزبی وەك مۆدیلهك دینی ددەت مە. هەر کایهك دی د ل سەر پیقەرین خۆیین بنبەمایى بەرسق ددەن.

ئاي رەوشەنبىرى دى چەوان بەرسىف دەت؟ يان پىۋىستە چەوان بەرسىف بەدەت؟ ئايا پىۋىستىيەك ھەيە كو بەرسىفەك ھەتمى ل سەر رەوشەنبىرى بەسەلىنىت؟ ھەگەر تىشتەك ھەتمى ھەبىت ئايا ھەتمىيەت و ئازادىيا رەوشەنبىرى چەوان تەفسىر كەين؟ ئايا رەوشەنبىرى دىشت ئازاد بىت و ھەندەك تىشت و بەرسىفان زى وەك پىۋىستىيەك ھەتمى و جەبرى ل سەر خۇ قەبول بەت؟ ئايا ھەگەر نەكەت؟ ئايا بەرى وان پىرسىاران ئايا ئەم چەوان وينا رەوشەنبىرى دكەين؟ ئايا رەوشەنبىرى سۇپەرمانە دا بىشت ز ھەمى كۆت و پىۋەندىن دىنى و سىياسى و چىفاكى و دونىيى دەربازبىت؟ و ئايا ھەگەر پىۋىست زى بىت وەك ھەتمىيەتەك كو رەوشەنبىرى مەفروزە ز وان كۆتان ئازاد بىت ئايا رەوشەنبىرى ئەو شىان ھەنە كو خۇ ئازاد بەت؟

بۇ من پىرسىارا جەۋھەرى ئەو رەوشەنبىرى كورد شىان و (ئىمكانىيات و قابىلىياتىن) ئازادىي ھەنە؟ ئايا ئازادى وەك تىگەھەك رەوشەنبىرى شىايە بەدەت خۇقە بىنىت؟ يان ئايا رەوشەنبىرى كورد ئازادە؟

دىارە من باۋەرى بىچەندى نىنە كو پىرسىار بەكەم و بىژم رەوشەنبىرى كى يە و پىشتى وى وەھا تىبگەھم كو ھەموو رەوشەنبىرى كورد پىۋىستە يەك ماھىيەت و يەك ۋەزىفە و يەك ئاراستە و يەك مۇدىلا ھزرى ھەبىت؟! ئەو گىشتاندىن مە گەلەك ز رەوشەنبىرى و شووناس و ماھىيەت و كار و ئاراستەبىن كارى وى دوور دكەت و چ ئەنجامىن نوى يان نەسەلەفى و نە غەيبانى نادەت مە. بەلكى ئەز باۋەرم رەوشەنبىرى يەك ماھىيەت و شووناس نىنە، يەك كار و يەك رەفتار و ئاكام نىنە، بەلكى رەوشەنبىرى دىشت گەلەك ئاراستە و ۋەزىفە و ئەرك ھەبن و گەلەك پىرۇزە و تىكىستىن جودا و ھەمە رەنگ ھەبن. بۇ وى دەمى ئەز پىرسىارەك گىشتى دكەم ل سەر رەوشەنبىرى كورد. ئايا پىۋىستە ئەم بزانىن كو ئەو رەوشەنبىرى خودان پىرۇزە و تىكىست و ئاراستەبىن جودا و جىاواز و رەنگاورەنگ و ھەفدۇن زى.

بلا بىزفرمە سەر پىرسىارى خۇ و بىژم ئايا رەوشەنبىرى كورد شىاننىن ئازادىي ھەنە؟ دىشت بىبىتە خودان تىكىستىن ئازاد؟ ئايا ئازادىيا رەوشەنبىرى چى يە و ز چ ئازاد بىبىت؟

ھەگەر ئەم بىزفرىنە سەر جان جاك رۇسۇى دەمى دىبىژىت: (مەرۇف ب ئازادى ژدايك دىبىت، ئايا پىشتى وى ب چەندىن كۆت و زىنجىران دەپتە دەستە سەركىرن). رەنگە ھەتا فىگافى ئەفى تىزى يان تىۋورى رەۋاجەكا گەرم وگور ھەبىت د رەوشەنبىرىيا مەدا، ئايا بلا ئەم پىرسىار بەكەين كو ئايا ئەم نەشىيىن گومانى دقى بەرسىفدا بەكەين؟ ئايا دروست دەمى مەرۇف ز دايك دىبىت ئازادە؟ ئازادە ز چ؟ ئايا دىن و ئايدىيا و رەفتار و رەۋىشت و تىتال و ھتد... ئەم ز مالبات و عەشىرەت و چىفاك و دەوروبەرى خۇ ۋەرنەگىرن؟ ئايا ئەم وان تىشتان چەند ب ئازادى ۋەردگىرن؟ مە چەند مافى ھەبىزرتن و پىرسىاركرنى و گومانى ھەيە دوان تىشتان دا؟ ئەم چەند دىشىيىن دىن و رەۋىشت و تىتال و ئايدىيا و پىرۇزىيىن چىفاكى نەۋەرگىرن و قەبول نەكەين؟ دىارە ھەر ئىك ز مە ھەتا دەمەكى درىژ دىيى خۇدا دەھان و سەدان بىر و باۋەرو ئىمانان ز مالبات و چىفاك و خواندنگەھى و دەوروبەرى خۇ ۋەردگىرت بىي كو وى دەست دەلبىزرتنا وان بىر و باۋەران ھەبىت. ئانەكو ۋەختى ئەم دىبىن بىي كو مە دەست د ھەبىزرتان دە ھەبىت دىبىن ئەم دناف كولىتورەك دەستىشانكرى مەزن دىبىن و ئەو كلىتور زى دناف مەدا مەزن دىبىت. ئەو كلىتور شىان و ئىمكانىياتىيىن ھزركرنى و رەفتار و رەۋىشتان دەت مە، ئەو كلىتور دىن و مالبات و سىياسەت و عەشىرەت و ناف و نىشانان بۇ مە پىناسە دكەت. ئەو كلىتور ئاراستەبىن ھزرى و دەروونى و روھى و لەشى و ھتد... بۇ مە دەست نىشان دكەت. ئەو كلىتور سنورىن ئازادىي و پىرۇزىيان و ھەرام و ھەلال و باش و خراپىي بۇ مە رەنگ رىژدكەت. ئەو كلىتور مە دكەتە مەرۇفەك كورد ب ھەموو رەھندىن خەفە. ئەو

كلتور ناسنامە و شووناسەك تايبەتى ددەت مە. ئەو كلتور مە چىدكەت و ئاراستە و ئاسۆيىن مە نىشانى مە ددەت.

كەواتە ئايا ژ راستا ئەم ب ئازادى بووينە موسلمان و ئەندامىن پارتەكى و كورپىن عەشیرەتەكى و خودان ئەو رەوشت و رەفتارىن دناف مەدا ھەنە؟ ئايا ژ راستا ئەو ئەقلىيەت و دەروون و روح و شىۋازى كاركرنى و ھزركرنى مە ھەيە مە ب ئازادى ۋەرگرتىيە؟ ئايا ئەم بەرھەمى ھزر و ئاكارىن خۇينە؟ يان بەرھەم و ئاكارىن كولتورەك كو كولتورا كوردىيە يان يى دەفەرئىيە يان يى عەشیرەتا مەيە؟ ئايا ژ راستا ئەم ب ئازادى ئەو مرؤفین ئەوا ئەم فىگافى دنياىن و نافەك و فۆرمەك تايبەتى ھەيە؟ ئايا ئەم چەند دگەل خۇدا ئازادىن؟ ئەم چەند كائىنەكى ئازادىن؟ ئايا ئەو تىزا رۆسۇ پېشكىشى مە دكەت مانا ۋى ئەو نىنە كو ئەم بىندەستىن و ئازاد نىن؟ ئەم ھەر ل بن پرىسا مالبات و دىن و ئەو ئايدىا و مۇرال و سىفاتىن مە ژ كولتورى خۇ ۋەرگرتىن؟

من باۋەرپىيەكى جودا ھەيە و دىبىژم بەرۋفازى تىزا رۆسۇى مرؤف دەمى ژدايك دبىت نە ئازادە و دگەل مەزن بوونا خۇدا ھەول ددەت خۇ ئازاد بکەت، خۇ ژ وان كۆت و پىوندىن كلتورى خۇ دەرباز بکەت.

دىارە پرسىيارا من ژى ئەو دەمى مرؤف ب ئازادى ژيانا خۇ ھەلنەبژىرىت و پىشتى دەمەكى درىژ دناف كولتورەكى دا مەزن دبىت و رەنگ و روخسارى ۋى كولتورى دناف خۇدا دكەت بەھا، دەمى ژۋى كولتورى ياخى دبىت چەوان دىشەت ئازاد بىت؟ چەند شىان ھەنە ئازاد بىت و چەوان شىانان بەدەستفە دەينىت بۇ ئازادىۋونى؟ كەرەستەيىن ئازادىۋونى چەن؟ وان كەرەستان ژ كىفە پەيدا دكەت؟ ئايا ئەو كەرەستە ل دەرقەى كولتور و پىكەتەيىن رەوشەنپىيا وىنە؟ يان دىسا ئەو كەرەستەژى بەشەكن ژ كولتورا ۋى؟

بۇ ۋى بۇ من گرنگە دى باسيدا كو ئەز لسەر فىچەندى راۋەستەم، كو مرؤف دەمى ياخى دبىت و دخوازىت خۇ رزگار كەت و نافەرۋك و فۆرمەك نوى بخۇ ببەخشىت و ۋەك ھىزەك مۇدپىرن و نويخواز دەرکەفەت، و بشەت ببىتە مرؤفەك كو ھەردەم پىكۇلا ئازادىيا خۇ بکەت و ژ پىكەتەيىن كولتورى خۇ دەرباز بىت، چونكە ديارە ئازادى ژى ۋەك تىگەھەك رەھا ھەگەر ئەم پىشەبەر بکەين دى توۋشى ئارىشان بىن، چونكە ئازادى و ھەر چەمكەك دى دەمى ب رەھايى بەينە پىشەبەر كرن ديارە كۆمەكا ئارىشەيان چىدكەن، ئارىشەيىن ھزرى ب پلە يەك. لى ديارەژى سنووردانان بۇ ئازادىيى ژى ئىكە ژ ئارىشىن مەزن بۇ ئازادىيى و مرؤفى. ديارە ھەگەر ئەم نەشپىن ئازادى ۋەك تىگەھەك رەھا پىشەبەر بکەين ماناۋى ئەو نىنە كو پىشەبەريىن ئازادىيىن سنوردارژى قەبول بکەين؟ چونكە ئازادى ژى گرئىداي تىگەھا ھەقىقەتى و ھزرى مرؤفى يە.

ديارە ياخيۋون ژى ئىكە ژ ئارىشەيىن ھزرى. ئايا ئەم بۇچى ژ كولتورى خۇ ياخى دبىن؟ ئەم بۇچى بەيىن چقاكى و روحى و دىنى و سىياسى و رەوشەنپىرى و فەرھەنگى و زمانى و ئەدەبى و مۇرالى و ھتد... قەبول ناكەين و دخوازين ئەلتەرناتىفەك باشتر و گونجايتر و مېھرەبانتر و مرؤفايەتير و باشتر و نوپتر و سەردەمانەتر پەيداكەين؟ و دىسا دىبىژم ئايا مە چەند شىان ھەنە دەمى ياخى دبىن ئەلتەرناتىفەين سەردەمانەتر پەيدا بکەين؟ ئايا شىان ھەيە ئەم مۇدەرن بىن؟ ئەم نويخواز بىن؟ ئەفەژى پرسىيارەك جەۋھەرى يە كو ئەم دەمى ژ كولتورى خۇ ياخى دبىن چونكە كولتورەك سەلەفى و غەيبانى و نەمرؤفايەتى و نە جوانە، ئەم چەند دىشپىن ب نافەرۋك نويخواز بىن و نەبىنە فۆرمەك نوى بۇ ھەمان سەلەفىيەت و غەيبانىيەت و كرىتپىن كولتورى ئەم تىدا؟ ئەم چەوان دىشپىن پىشتراست بىن دىشپىن ب تىكستىن خۇ و كاراكتەرى خۇ خودان ماھىيەتەك نوى و فۆرمەك نوى بىن؟ ئايا ئەم چەوان دىشپىن دناف كولتورەك تژى كرىتى و سەلەفىيەت و غەيبانىيەت و پاشكەفتى ئەم ببىنە نويخواز و مۇدپىرن و پىشكەتى؟ ئەم چەوان دىشپىن وان كەرەستان

كەرەستىن گۈھورپىنى ز سەلەفئىيەتى بۇ نويخوازىيى بچىن؟ چەوان ژ غەيبانىيەتى بۇ مۇدەرنىزمى بچىن؟ چەوان ژ يەقىننىن رەھا بۇ گوماننىن نەرەھا بچىن؟ و چەوان ژ ھەقىقەتتىن رەھا و بۇ ھەقىقەتتىن نىسى بچىن؟ ژىدەرئى وان كەرەستان چىيە؟ ئايا ئەو كەرەستە گرىداى ھزر و مەعريفەتتىن مەنە يان گرىداى تىشتەكىنە لدرفەى مە؟ ئەم چەوان ھەقىقەتتىن نوى و نىسى ب دەست خۇفە دەينىن؟ چەوان ژ كۆلتورەك كو ھەتا دەمەك دريژ ئەم فيرى پىرۇزى و يەقىنان و بەرسقان كرىنە ئەم بشيىن كۆلتورەك نوى بى پىرۇزى و بى ھەقىقەتتىن رەھا و بى بەرسقىن رەھا پەيدا بكەين؟

بۇوى بەرى ئەم بزانىن چەوان ئازاد بين و ئازادى چىيە؟ پىويستە ئەم ھندەك تىگەھان شىرۇفە بكەين و پەيوەندىا وان ب ئازادى و ب ھزرئى گرىدەينەفە؟ بۇيكو ئەم د بارئى خۇيئى رەوشەنبىرى و رەوشا خۇيئى بىسەرۈبەر بگەھين و بزانىن ئەم خودان نافەرۇكەك ئازاد و نويخوازىن يان خودان فۇرمەك نوى و نافەرۇكەك سەلەفى و فاشى و غەيبانىنە؟ پىويستە ئەم گەريانەك ھزرى بۇ ھندەك تىگەھان بكەين كو ب رەنگەك چەوھەرى پەيوەندى ب نافەرۇك و فۇرما مە يا نويخواز و مۇدەرن ھەيە.

بتايبەتى فۇرم و نافەرۇكا رەوشەنبىرى، كو گازى ئازادىي و دەمۇكراتىي و سەربەستىيا مرۇفان و مافىن وان و جوانىي دكەت. دا تىبگەھين ئەو گازى چەند شىان ھەنە ببنە ھىزەك بۇ گۈھورپن و شىنبوونا خەونىن رەوشەنبىران؟

*****

2. رەوشەنبىر

2-1. رەوشەنبىر و شووناس:

بەرى ئەم باسى گازى و خەونىن رەوشەنبىران بكەين، پىويستە ئەم باسى وى مرۇفى بكەين ئەوى دىيژنى رەوشەنبىر و شووناسەكى بدەينى، يان ئەو شووناسا ھەى بشيىن رافە بكەين، ديارەزى وەكى من بەرى نوکە گۆت، رەوشەنبىر گرۇپەك يان عەشیرەتەك يان ھۆزەك نىنە دا ئەم بشيىن وان ھەمیان بکەينە دمالەكىدا يان خانەكى دا و ھەر چىيى دوى مالى يان خانەى دا خۇ نەدیت، ئەم بىژىن ئەفە رەوشەنبىرن و ئەفە نە رەوشەنبىرن؟! ئانكو ماھىيەتا رەوشەنبىرى د بەرسقا پرسىارەكا كەفن كو ھەمىشە بەرسقىن نوى دخوازىت پەيدا نابىت كو بىژىن: (رەوشەنبىر كى يە؟) ئەف جۇرە پرسىارە بازانە بسەر چەندىن پرسىارپن دى كو ھەگەر ئەم وان پرسىاران نەئازرىنن، ئەفە نەچار دبىن كو رەوشەنبىران وەك گرۇپەك تايبەت و تايپەك جودا ژ مرۇقىن دى ببىنن؟ ئايا ماناوى چى يە كو ئەم رەوشەنبىران وەك تايپەك جودا ژ مرۇفان ببىنن؟ ئايا ئەو تىشتەكن ل سەرۈوى مرۇفان دا ئەم رەوشەنبىرى وەك مرۇف نەبىنن؟ و ھەگەر مە وەك تايپەك جودا دىت ئەفە چ رامان ددەت و چ ئارىشەيەك ھزرى چىدكەت؟ بەرى وان پرسىاران ژى ئايا رەوشەنبىران دشىن ببن تايپەك جودا ژ مرۇفان؟ ب چ دشىن وەك تايپەك خۇ ژ مرۇفان جودا كەن؟ بوونە تايپەك ل سەرۈوى مرۇفان دى چ شووناس ددەتە رەوشەنبىران؟ شووناسەك مرۇفایەتى يان ل سەرۈوى مرۇفایەتى؟ ئايا ھەگەر رەوشەنبىر ل سەرۈوى مرۇفان بن رامانا فيچەندى نادەت كو ئەو تايپەكن ژ مرۇقىن ھىسايى زىرەكتر و ب شىانتر و جوانتر و بالاتر و بلندترن؟ ئايا ئەو خودافەندن؟ يان جۇرەكى دىنە ژ مرۇقىن كو دشىن نىفەك مرۇف بن و نىفەك ژى

خودى؟ يان ھەر ب تەمامى خوداڧەندەك نوى بن ل سەر ئەردى؟ ئايا گروپەك ژ مروڧان ھەيە ژ گروپەك دى بالاتر و بلندتر؟ ھەگەر ئەم باومر بکەين کو رەوشەنبىر ئەم گروپىن ژ مروڧان بلندتر ئايا ئەم مروڧ كىنە؟ شاعىر و ڧەيلەسوف و پىغەمبەر و ھزرمەند و عاشق و نڧيسەر و ئەدىب و زانانە؟

من پرسىارەك جەوھەرى ھەيە: ئايا چ مروڧ ھەنە چ وەك تاك يان وەك تاڧم و گروپ و تايپ، ژ مروڧىن دى بلندتر بن؟ ئايا ئەم دشىپن رەوشەنبىران وەك نمونە بو مروڧىن بالاتر ژ مروڧان پىشەبەر بکەين؟ ئايا جەوھەرى مروڧەكى بلندتر يان مروڧى بالا ژ كىڧە دەيت؟ ژ كىژ كايە و پىكھاتا كۆلتورى يا ھەر مىللەتەكى دەيت؟ ئايا ژ كايەك مەعريفى و زانستى و ھزرى دەيت يان ژ ژىدەرەك دىنى و غەيبانى و سەلەفى و ئايدىيى؟ ب كىزان پىڧەرى مروڧ دشىت بالاتر بيت ژ مروڧان؟ ب پىڧەرا كىژ ھەقىقەتى ئەم دشىپن باوهرى بڧىچەندى بىنين كو رەوشەنبىران وەك تايپەك بلندتر ژ مروڧان بىنين و بەرگى ھەر خوداڧەندەكى بدەينى؟ ھەر خوداڧەندەك بيت. بلا ئەم خوداڧەندا زانىنى يان جوانى يان مەعريفى يان ھەر بەيەك دىيا پۇزەتيف بيت؟ دەمى ئەم گروپەك ژ مروڧان بلندتر و بالاتر و ل سەرووى مروڧان بىنين ڧىچا ئەم گروپ رەوشەنبىر بن، سىاسى بن، پىغەمبەر بن، زانا بن ھتد... ئەم ب ھزردەك سەلەفى و غەيبانى و ڧاشى وى كارى دكەين، ئەڧ دابەشكرنە، ئەڧ ب تايپ بوونە ژ ھزردەك مەعريفى و ژ ھناڧى ھەقىقەتەك نسبى دەيتەدەر، يان بەروڧاژى ژ ھناڧا ھزردەك سەلەفى و دۆگما و تژى موقەدەس و غەيبانىيەت خو پىشەبەر دكەت؟ ئايا بوونە خوداڧەند دشىت بو ھزرى بيتە چ ئاريشەيەك؟ بو ھزردەك كو خەونا گوهورىن و نوپكرنى دىبنىت؟

بو وى بەرى ئەم بىرسىن رەوشەنبىر كى يە و ئەم بەرەڧ ڧىچەندى بچىن كو گومان بکەين كو رەوشەنبىر ھەموو خودان يەك ماھىيەتن و دسەردەمەكى دەستنىشان كرىدا ئەم دشىپن پىناسەكى بدەينى و بکەينە شووناس بو ھەموو رەوشەنبىران، رەنگە مە بەرەڧ ڧىچەندى بەت كو ئەم وەھا رەوشەنبىرى پىناسە بکەين كو مروڧەكە ل سەرووى مروڧان، و تىكست و كار و بەرەمىن وىژى وەك كتىپىن ل سەرووى مروڧان بەينە خواندن و ب چاڧەكى موقەدەس لى بەيتە نىپىن و خواندن. ديارەژى ھەگەر ئەڧە مە كرە شووناس بو رەوشەنبىرى، ئەڧە ئەم بەس دشىپن ل ھىڧىيا كارەساتىن ھزرى بىن نەوەك لەيڧىيا شىنبوونا خەونىن رەوشەنبىران كو وەكى مە گۆتى كو ئەوژى نازادىيا ھزرى و دەمۆكراتى و ھتد....نە،

لى ئايا بوچى ئەم نەشىپن رەوشەنبىران وەك گروپەك ژ مروڧىن خودان ھندەك سالوخەتىن تايبەت بىنين؟ خو گەلەك كەس و بىرمەند و ھزرىار و رەوشەنبىران پىناسەك لگور سەردەم و رەوشا چڧاكى داپە رەوشەنبىرى، ھەر ژ سوكرات و پلوتۆ و فرانتس نويمان و كانت و كارل مانھام و ڧۆكۆ و ھابرماس و گرامشى و ھەتا سارتەرى؟ ئايا ئەم نەشىپن وان پىناسە و شووناسا ب رەنگەك ژ رەنگان بدەينە رەوشەنبىرى كورد؟

بەلى ئەم دشىپن ھەگەر مە بڧىت وەك بنخانەك دىرۆكى بو ھەر تىكستەك كوردى كو تەماھىيا ھندى دكەت شووناسەكى بدەتە رەوشەنبىرى ئەم دەستى خو بو وان پىناسەيان بەين و مڧاى ژى وەرگىن. لى بەرى وى بەرى ئەم پرسىارا شووناسا رەوشەنبىرى بکەين، پرسەك بەرەختەر دەيتە پىش كو ئەوژى ئەوہ ئايا رەوشەنبىرى كورد دناڧ چ رەوشەنبىرىداپە؟ پىكھاتەيىن رەوشەنبىرىيا كوردى چنە و شووناسا وان پىكھاتان چيە؟ شووناسا دىنى و سىاسى و ھونەرى و مۇرالى و چڧاكى و پەرورەدىي و ئابوورى و ئەدەبى و ڧەرھەنگى و ھتد...

بى پرسىار كرن ل ژىنگەھا رەوشەنبىرىيا رەوشەنبىرى و چىكرنا كۆمەكا پرسىارىن گرىنگ و جەوھەرى زەحمەتە ئەم بشىپن شووناسەكى نسبى ژى بدەينە رەوشەنبىرى. بتايبەتى ھەگەر ئەم نەزانىن دناڧ پىكھاتەيا رەوشەنبىرى دا چەند مروڧ دشىت نازاد بيت و چەند شىانپن نازادىي ھەنە؟ دا پشتى وى ئەم بزانىن دەمى

ئەم باسى رەوشەنبىرى دكەين، ئايا باسى جەوھەرى رەوشەنبىرى دكەين يان باسى وئىنەيىن رەوشەنبىرى دكەين؟

2-2 رەوشەنبىر و وئىنەيىن رەوشەنبىرى:

دىارە ھەگەر ئەم ب پىشت بەستىن ب مېتۇدەك تىۋرى دىيىن بىنەمايىن باسەك مەعريفى لدور رەوشەنبىرى پىشكەش بكەين، ئەم دىيىن گەلەك راو بۇچوون و ناسنامەيىن ھىزىمەند و فەيلەسوف و رەوشەنبىرىن بىانى بكەينە بىخانەك زەنگىن بۇ تىكستەك كوردى ل سەر رەوشەنبىرى، ئايا ئەو باس و ئەو بىنەما چەند دىيىن رەوشەنبىرى بۇ مە راقە كەن؟ ئايا ئەو دى رەوشەنبىرى دەنە مە يان وئىنەيىن رەوشەنبىرىكى دەنە مە؟ بئانكوييا فېچەندى ب پىشت بەستىن ب بىخانەك مېژوويى و تىۋرى ئەم دىيىن بگەھىنە ماھىيەتا رەوشەنبىرى كورد؟

دىارە ئەم ب رەھايى نەشپىن فى تىزى نە قەبول كەين و نە رەتكەينەفە ژی، ئايا بەلى رەنگە مېتۇدېن تىۋرى بىنەمايەك و كەرەستەيەك باش بەدەتە مە بۇيكو ئەم رەوشەنبىرى د جەوھەرى خۇدا بىيىن نەوھك د وئىنەيىن خۇدا. ئايا دگەل فېچەندى ژی دەمى ئەز تىبىنييا تىكستىن كوردى دكەم ب رەنگەك گشتى نەوھك تايىبەتى، رەنگە گەلەك گەشپىن نەبەم بى مېتۇدى و ب گومان بەم كو جەوھەرى رەوشەنبىرى بەدەتە مە. و ئارېشەزى نە دوان مېتۇدان دايە، نەخېر ئارېشە بەلكى بۇخۇ د جەوھەرى رەوشەنبىرى كورد دايە، كو ھەتا چەند شىايە خۇ ژ وئىنەيىن رەوشەنبىرى قورتال بکەت و بگەھتە جەوھەرى خۇ؟

ئانەكو ئىك ژ پىرسىيارىن جەوھەرى و گىرنگ بۇ من ل دوور شووناسا رەوشەنبىرى كو ئەز بەرى بىژم رەوشەنبىرى كى يە يان رەوشەنبىرى كورد كى يە، ئەو ئايا رەوشەنبىرى كورد شىان ھەنە كەرەستەيىن ئازادىي پەيدا كەت و ب ئازادى بىشپت جەوھەرى خۇ وھك شووناسەك بۇ خۇ پىشپەر بکەت؟

ئايا ئەو پىناسە و شووناسىن مە ھەتا فېگافى ھەنە ل دور رەوشەنبىرى كورد چەند شىايە جەوھەرى رەوشەنبىرى دەرىپىن؟ ديارە دقېردا رەنگە لچەم گەلەك خواندەفانان ئەو پىرسىيارە جىبىت و بىژنە من كاك ھۆشەنگ تە دقېت گومانىن خۇ بگەھىنە وى ئاستى كە بىژى ئايا رەوشەنبىرى كورد ھەيە يان نە؟!

دىارە نە من نەفېت ئەوى پىرسىيارى پىشپەر بکەم چۈنكە ھەر پىرسىيارەك مە بىبەتە بەر دەرازىنكا بەلى يان نەخېردا نابىتە پىرسىيارەك ئەبستمولۇجى و بکېر فەكۆلېنىن رۇد و تىزى خەم ناھېن. ديارە ھەگەر مە بىقېت كۆمەكا پىرسىيارىن ھىسايى و روکەشى چىكەين بسانەھى دىيىن كۆمەكا بەرسقېن سانەھى ژی بۇ رىز كەين. ئايا ئەفە ماھىيەت و جەوھەرى رەوشەنبىرى كورد نادەن مە، ئايا ب گومانقەزى دىيىم بەلى كوردان رەوشەنبىر ھەنە. ئايا ماھىيەتا وان رەوشەنبىران چىە؟ ھىز و ئاستى وان يى رەوشەنبىرى چەندە؟ كەرەستە و شىيانىت وان چەنە و چەندەن؟ خودان چ مېتۇد و ھىز و رىكېن كارگىرنىنە؟ جىاوازييا وان دگەل مەرۇفېن كايەيىن دى چىە؟ جىاوازييا رەوشەنبىرى كورد و مەلايى كورد و سەلەفېي كورد و سىياسىي كورد و ھونەر مەندى كورد و فاشىي كورد و توندەرەوھك ھىزى و ئىسلامىستەكى كورد چىە؟

چۈنكە ھەگەر ئەم وان پىرسىياران رىز نەكەين، رەنگە بسانەھى بىت ئەم كۆمەكا ئەركىن حازر بۇ رەوشەنبىرى بىنقىسىنەفە و وھك لىستەيەك كارى بەدېنەفې و ئەوژى كارى ل سەر بکەت، ئايا وئى گافى بۇ ھەر كەسەكى ھەيە كارى لسەر وى لىستەي بکەت و بىژىت ئەز رەوشەنبىرىم!!! ئانەكو دقېردا ئەم دىيىن وئىنەيىن چەندىن

رەۋشەنبىران بىيىن، ھەر ژ نقىسەران بەھموو ئاست و جياوازيين خۇفە، مامۇستايين نىمچە خويىندەوار، پىسپۇر و دكتورين زانكويى، رۇژنامەنقىس و بىژرەين رادىئوۋان، پەيامنىر و خويىندكار و زانا و مەلا و شارەزايين بوارين جۇراروجۇر و ھتد...

ئى ھەگەر پەيوەندىا دىن و سياسەت و فەرھەنگ و زمان و ئەخلاق و مەعريفى و ئازادىي و ھزر كرنى ب رەۋشەنبىرى دەست نىشان نەكەين، رەنگە گەلەك سەخت بيت ئەم بشيىن ماھىيەتا رەۋشەنبىرى و جەۋھەرى وى و كارى وى دەستنىشان بكەين.

چونكە ھەگەر وەنەكەين ويگافى رەنگە بۇ نمونە دىنگەرايەك پىغەمبەران ب سەردەستەيى رەۋشەنبىران بەژمىريت، و دىت زى چونكە ھەگەر مە دووير ژ رەۋشا رەۋشەنبىرى و پىكھاتەيىن رەۋشەنبىرىا كوردى ئىكسەر مە بازدا سەر رەۋشەنبىرى ويگافى ھەرگەسەك دىت ل دويف ئەو پىقەرەين ئەم دادنين پىغەمبەران بكەتە رەۋشەنبىر، بۇ نە؟ ئايا پىغەمبەر خودان پەيام نەبووينە؟ خودان ھزر و بىر و رەفتارين جوان و دەمۇكرات و شۇرش نەبووينە؟ بۇ نە؟ و ەكى دىن فۇرمەك موقەدەس و پىرۇز ل سەر پىغەمبەران پىشكىشى مە دكەت و پىغەمبەران ب گرۇپەك و تايپەك بالاتر ژ مرۇفان دبىنيت، كو ئەو ل سەرووى مرۇفان ھىسايى بووينە و كۆمەكا ھىزىن بى سنوور و موعجىزات و ئەفسانە ھەبووينە، ويگافى ئەم دگەھىنە فى ئاكامى كو رەۋشەنبىر يان بەشەك ژ رەۋشەنبىران كو پىغەمبەرن ئەو تايپەكى تايبەتن و ل سەرووى مرۇفان! ئانەكو پىويستە ئەم فى شوناسى بۇ رەۋشەنبىران قەبول بكەين، و ھەگەر مە قەبول كر ئانەكو ماھىيەتەك سەلەفى و دىنگەرايى و غەيبانى مە داىە رەۋشەنبىرى.

و ھەروەسا ھەتا ھەگەر مە شوناس و مېتۇدەين تيۇرى بۇ ناسينا رەۋشەنبىرى بكارھىنان ديسان دى تووشى گەلەك ئارپشان دبىن. بۇ نمونە ھەگەر مە گۇت رەۋشەنبىر ئەو كەسە كو دەستى خۇ بكەتە ھەموو كاروبارين ژيانى، دقىردا ھەر كەسەك دىت بىژرەيت كەواتە خودى زى رەۋشەنبىر؟! ئانەكو رەۋشەنبىر ھىزەكە نە لسەر ئەردىيە، خودافەندە، و خواندەفانى ھىژا تو بخۇ دىيى ئاكامىن فى تىزى زى پىشېنى بكەى كا ھەگەر رەۋشەنبىر خودافەندىن، چ ماھىيەتەكى ل سەر رەۋشەنبىرى دەت مە؟! يان ھەر كەس وەكى ئەفرۇ گەلەك باۋە ھەموو خويىندەوار دىيىن داخووازا شوناسا رەۋشەنبىرى بۇ خۇ بكەن، ھەر چىي خويىندەوار بيت وەك مامۇستايين زانكويى و نقىسەر و رۇژنامە نقىس و بىژرە و پىشكەشكارين بەرنامەيىن تىلەفزيۇنى و ھتد...، كو ديسان دقىرەزى دا رەۋشەنبىر دبىتە تورەكەيەك ھەر كەس دىت خۇ بەھافىتە تىدا!

بۇ وى ئەز دبىژم سەختە دووير ژ شرۇفەكرنا پىكھاتەيىن رەۋشەنبىرىا كوردى و شرۇفەكرنا پەيوەندىين دىنى و تىگەھىن نەدىنى زى ئەووين وەك دىنى كاردكەن ب رەۋشەنبىرىا كوردى، سەختە ئەم بشيىن شوناسى رەۋشەنبىرى دەست نىشان بكەين. نەوەك ھەر سەختە بەلكى ھافىتتا وان پرسىاران بەرى وان پرسىارين جەۋھەرى، تىكستين كۆمىدى و بىكارىين ھزرى نىشانى مە دەت. كو دىت جۇرەھا وىنەيىن رەۋشەنبىران پىشكىشى مە بكەت و ماھىيەت و جەۋھەرى رەۋشەنبىرى زى نەدەت مە.

(مەريوان وريا قانع) دبىژيت:(رۇشنىبران بە حوكمى ئەووى لە قۇناعى جياجىادا ئەركى جياجىايان لەسەرە، بۇيە لەبەردەمى ھەلومەر جە مېژوويە جياجىاكانىشدا ماناى جياواز دەگرنە خۇ، بۇ نمونە رۇشنىرېك كە لەبەردەم ئەركىكى لەسەرە جياواز لە ئەركى رۇشنىرېك كە لەبەردەم پرسىارى داگىركردنى تەكنىكدا بۇ زيان راۋەستايىت و عەقلانىيەت لە پەلاماردانى بىكە روحيەكانى ژياندا بىت، رۇشنىرېك لەسەر زەمىنىكدا بۇرى

حزب تىيىدا ماناكانى نىشتىمان و نەتەوۋە و ھاۋالاتىبوون دەستىشانكات، حىزب خاۋەنى ئابوورى و مېدىيا و لەشكر بىت، حىزب بۇ كۆمەلگا و لەباتى كۆمەلگا و لەسەرەۋەى كۆمەلگا بدوۋىت، حىيايە لە ئەركى رۆشەنبىرىك كە لەبەردەم دەۋلەتتىكى دېموكراسى خۆشئوود گەرارادابى و خودى كۆمەلگا خۇشى خاۋەنى ئىرادە و ھىزىكى گەۋرەى لىپرسىنەۋە و چاۋدىرىكردن و تەعبىر و پىادەكردنى گۇرئانكارىبىت، ئەركى رۆشنىر لە ۋلاتىكىدا تىيىدا ھەموو دەسلەتتەكان لە دەستى سەركردەيەكى سىياسى، مەكتەبى سىياسى حىزبىك، يان لەدەستى خىزان و بىنەمالەيەكى دىيارىكراۋدا كۆگراپتەۋە، جىاۋازە لە ئەركى رۆشنىر لە ۋلاتىكىدا دەسلەتتەكان لە يەكدى جىاكارابىنەۋە و ياسا و دەزگاي ياسايى سەرۋەر بىت و كۆمەلگا تواناي لىپرسىنەۋە و چاۋدىرى ھىزە سىياسىيەكانى ھەبىت، ..... لە ھەموو ئەمانەش گرنىگت ئەركى رۆشنىر لە ناۋەندىكى فىكىرى رۆشنىرىدا كە تارادەيەكى زۇر چۆلەۋانئىيەكى گەۋرە بىت و فىكىر لە غىبابى مەنھەج و غىبابى دەزگاي زانستى و غىبابى كۆمەللىك بەھا و نۇرم و تەكنىكى كاركردنى زانستىيانەى جىدىدا بۇى، زۇر جىاۋازە لە ئەركى رۆشنىر لە ناۋەندىكى دىكەدا كە دەيەھا دەزگاي لىكۆلئىنەۋە و تۆزىنەۋە و نووسىن و بەرھەمئىنانى مەعريفى و فىكىرى ھەبىت و خودى كايە رۆشنىرىيەكانىش ھەلگىرى زەخىرەيەكى مەنھەجى و فەلسەفى و زانستى گەۋرە (بن)1. رۆشنىرىان لە نيوان بەرھەمئىنانى مەعريفە و كۆكردنەۋەى ئىمزا/مەريوان وريا قانع، گۇفارى رەھەند ژمارە 11 لاپەرە 201 و 202.

بۇۋى ھەلەيە ئىكەم ئەم بىي نىاسىنا كۆلتور و ھەلومەرچىن مېژووۋىپن كۆلتورى د فىگافى دا، ئەم بشىپن پىناسا رەۋشەنبىرى بكەين و شووناسەك ھزرى بدەينى، و دوۋەم زى ئەم نەشىپن شووناسەك رەھا بدەينە رەۋشەنبىرى، بەلكى ھەر پىناسەكى پىشەبەر بكەين دى رىژەيى و گومانكى بىت. سىپھەم زى ھەر شووناسەك پىۋىستە شووناسەك نوى بىت و دگەل قۇناغا ئەفرۇيا مەدا تا رادەكى باش بگونجىت و تەعبىرى ژ روحا فى سەردەمى بكەت. چوارەم زى ب رىكا وى شووناسى ئەم دشىپن ئەرك و رۇل و ئاراستەيپن كارى رەۋشەنبىرى زى تا رادەكى دەستىشان كەين و ھەروەسا دا ئەم بشىپن رەۋشەنبىر و نەرەۋشەنبىران زى تىكەل نەكەين. نانەكو دەستىشانكرنا شووناسا رەۋشەنبىرى كارەك گرنىگە و ۋەكى مەزى گۇت بتنى ب پىرسىارا رەۋشەنبىرى كى يە ئەم نەشىپن بەرسقى بدەين، بەلكى پىۋىست دكەت كو رەۋشەنبىرى د فىگافى دا بنىاسىن و كايگەرى و رۇل پىكھاتەيپن وى دەستىشان بكەين و رستەكا پىرسىاران چىكەين ل سەر وان پىكھاتە و بوۋىەرپن سەردەمى كو ئەم تىدا دژىن. و شووناسا وان پىكھاتان زى دىار بكەين و پىشتى وى زى مىكانىزىمىن كارى رەۋشەنبىرى بزىن. چونكى ۋەكى دىار بوو كو ئاراستەيپن كارى رەۋشەنبىرى ل گور سەردەم و ھەلومەرچىن دىرۇكى جودا جودا دىن. ئەم نەشىپن بىي دەستىشانكرنا وان جىاۋازىيان ئەركىن رەۋشەنبىرى زى دەست نىشان بكەين و شووناسەكى بدەينى كو رەنگە چ جارن دگەل فى سەردەمى نەگونجىت. كەۋاتە بۇيكو بزىن رەۋشەنبىرى كى يە پىۋىستە گەپانەك رۇد دناف پىكھاتەيپن كۆلتورى خۇ بكەين و ھەلومەرچىن دىرۇكىپن سەردەمى بنىاسىن.

3. رەۋشەنبىر و پىكھاتەيپن رەۋشەنبىرى:

دياره چەندىن پېكھاتە بىرەنگەك راستەوخۇ كارىگەرىي ل رەوشەنبىرى دكەن، ژوانە دىن ، سىياسەت، ئايدىيا،
عەشىرەت، رەوشت و تىتال و بها و مۇرالين چقاكى و ...ھتد.
دقېرەدا دى پېكۆل كەين پەيوەندىيا وان پېكھاتەيان دگەل رەوشەنبىرى دەست نىشان بكەين. و دەھمان دەمدا
برىكا پەيوەندىيا وان جىاوازييا وان ژى دياركەين، و جىاوازييا گووتارا رەوشەنبىرى و گووتارا وان كايە و
مۇدىلان دەربىخىن.

1-3 دىن:

دىن پېكھاتەك ھەرە سەرەكى يە د رەوشەنبىرىيا مەدا، وەك بەختيار عەلى دىبىژىت: (دىن نە يەك شېوہى
ھەيە، نە يەك وەزىفە، نە يەك جەوھەر، كەسانى جىاواز ماھىيەتى جىاواز دەبەخشە دىن) 2. لە پېشەكى
ئىمان و جەنگاوەرانى / لاپەرە 4. لە بلاوكراوەكانى نيۆەندى رەھەند بۇ ليكۆلئىنەوہى كوردى سالى 2004.
دقى باسيدا من مەرەم پتر ئەوہ كو ھەقبەندىيا دىن رەوشەنبىرى باس بكەم، نە ئەوہ كو من مەبقيت باسەك
دىرۆكى ل سەر ھەگەر دىرۆكا دىنى و دىنن كوردان دا بكەين. و ماھىيەت و شووناسا وان دىنان دەست نىشان
بكەين. ديارە ژى دىن و رەوشەنبىرى كورد ب چەندىن رەنگان پەيوەندى ھەيە. پەيوەندى چ راستەوخۇ ب
جەوھەرى دىنى يان پەيوەندى دگەل رموزين دىنى.

ديارەژى دگەل جىاوازيين دىنن كوردان ھەر ژ زەردەشتى و ئىزىدىياتى و ئىسلام و دىنن دن ژى، دىن شىايە
بىتە قۇناغەك ژ قۇناغين مرقۇفايەتى يا مرقۇفى كورد. و دىن بەشەك بوويە ژ پېكھاتا كۆلتورا كوردى و ب
دىرژاھىيا قۇناغين ژيانى ھەمىشە بەرھەف بوويە، رەنگە دەسپىكا ھاتنا ئىسلامى و ھەتا فۇنگافى ژى ئىسلام
شىايە وەك ھىزەك ھەمىشە راستەوخۇ و نەراستەوخۇ بەشداربىت د بەيائىن كۆلتورىين چقاكا كوردى دا.
ھەرەك چەوان دىن بگشتى بەشداربوويە د ژيانا مرقۇفايەتى ب رەنگەك گشتى. بۇ وى ديارە چ رەوشەنبىرى
و كۆلتور نىنە بى دىن. ل دىنن جودا و ب رەنگين جودا بەشداربى د پېكھاتنا چقاك و مرقۇفايەتى دكەن.
من پىناسا بەختيارى ل سەرى بۇ دىنى ھىنا دا ئەم بزائىن كو دىن خودان ماھىيەتەك نەگوھور و جەوھەرەك
يەقىنى نىنە، تنى ئىك وەزىفە و ئىك ئاراستە نىنە، بەلكى دگەل كەسین جىاواز ، ئەو رەھەند و جەوھەر و
وەزىفە جىاواز دىن. بۇ وىژى دىنن جودا و دناف دىنەكى ژىدا بۇچوون و رىباز و تايەفە و خواندنگەھين
جودا ھەنە.

دقى باسيدا گرنگ ئەوہ ئەم بزائىن دەمى تىكستەك باسى دىنى دكەت چەوان باس دكەت؟ ئايا تىكست وەك
دەقەك موقەدەس تەماشا دىنى دكەت؟ ئايا ب چاقى رەوشەنبىرەكى يان دىنگەرايىەكى يان فەيلەسوفەكى يان
ئايدىيوليزىستەكى يان وەك كەسەك كو پالدرەك دەروونى وە لىدكەت بەھت و تىكستەكى ل سەر دىنى بەرھەم
بىنىت؟ ديارە ھەر تىكستەك دشىت جودا بىت ژ يىن دن. جودابوون ژى ب وان پىسىار و گومانان دبىت ئەوین
تىكست ئاراستەى دىنى دكەت. دقېرەدا دىن دبىتە خودان وەزىفەيىن جۇراوچۇر و رەھەندىن جودا و
كارىگەرىين جىاواز و ئاراستەيىن رەنگاوەرەنگ.

بۇ وى دىن دشىت و شىايەژى ھەمى گاگان پەيوەندى دگەل رەوشەنبىرى و رەوشەنبىرى و زانست و سىياسەت
و چقاك و كايەيىن دن گرېدەت. ل خالا سەرەكى ئەوہ ئايا ئەم ئەفرۆ دقى سەردەمىدا چەوان سەودايى دگەل
دىنى بكەين؟ رەوشەنبىر چەوان پەيوەندى دگەل دىنى بكەت؟ جەوھەرا پەيوەندى دنافبەرا دىن و
رەوشەنبىرى دا چەوان بىت؟ لسەر چ بنەمايىن ھزرى و مېتۇدین زانستى بىت؟ پىسىارن رەوشەنبىرى ژ دىنى

6. رهوشهنبیر دشیّت میتۆدین رهخنهییڭ كهفن و نوی ییڭ هزارا بهشهری ل سهر ههموو دیاردهبیان پراكتيك بكهت و نیشان بدهت كو لبهردم زانست و میتۆدین زانستیدا چ حهرام نینن. ئی زهلامین دینی نهشیڭ بقی میتۆدی كار بكهن.
7. زهلامین دینی موقهدهسی وهك دهسهلاتهك خودایی و ناسمانی ل دهرقهی چقاگی دبیین، ئی رهوشهنبیر ل پشت موقهدهسی پرۆزه و دهسهلاتهك كۆمهلايهتی دبیینت.
8. رهوشهنبیر دشیّت بیژیت دین پرۆسهك سهرزهمینی و كۆمهلايهتی یه، ئی زهلامین دینی فیچهندی قهبول ناكهن.
9. رهوشهنبیر بهردهوام رهخنه و گومان و پرسیاران ناراستهی دینی دكهت، ئی پیاوین دینی ههموو گاڤا ههول دهن و ئیمان و باوهپیی ب دینی شین بكهن.
10. زهلامین دینی دبیین كو ههقیهقیقهتا دونیا و ژیان و چقاگی دتهفسیرین دینی دابه، ئی رهوشهنبیر دبیزیت نه دین و نه كایهیهك دی دشیّت بتنی پیاوانا چ ههقیقهتان بكهت.
11. ئەفه و زهلامین دینی و رهوشهنبیر بۆ گهلهك تیگههین جودا ، بهروفاژی ههف تهماشا دكهن، ئانهكو جیاوازییا وان دجهوههری خۆدا ئەقلیهتا وانه، جیاوازی دنافهرا ئەقلیهتهك دینی و ئەقلیهتهك نه دینی یه. چونكه یا خوهیایهژی كو دین فیگافی بتنی كۆمهكا ریتوال و سرووت نینن بتنی بهلكی وهك ئەقلیهتهك یی رووچوویه دناف كایهییڭ دیدا. ئانهكو دین یی بوویه مهنتالیتی. شیوازهك ژ شیوازیڭ هزرکرنی و تهماشه کرنا دونیایی.
- ئەفه و گهلهك جیاوازیڭ دین بچووك و مهزنتر ژی دنافهرا كاراكتهرا رهوشهنبیری و پیاوین دینی دا ههیه، كه بۆ مه خوهیا دكهن كو ئەم نهشیڭ رهوشهنبیرین نوو ب دریزبونا زهلامین دینی ییڭ بهری بزانیڭ و ههروهها ئەم نهشیڭ زهلامین دینی و رهوشهنبیران ژیک جودا نهكهین، كو ئەو وهك دوو كهسایهتی خاوهن دوو گووتارین جیاوازن. ئیک باوهپیی ب یهقین و تهك رههندی و دهسهلاتهك ل سهرووی مروفان و دونیایی ههیه، یا دیزری باوهپری ب رهخنه و میتۆدین زانستی ییڭ رهخنهیی و فره رههندی و پرۆزهییڭ كۆمهلايهتی و سهر زهمینی و مروفایهتی ههیه.
- ههر دوو ب دوو تهماشاییڭ جودا تهماشایڭ دونیا و ژیان و ههبوونی و گهردوونی دكهن، كو بهروفاژی ههفن. ههگهرچی ههر دوو بهشدارن ژی دنافاكرنا مهعریفیدا. ئی ئیک ب رهنگهك یهقینی و غهیبانی یادی برهنگهك رهخنهیی و زانستی.

2-3. سیاست:

دهمی ئەم باسی سیاستی ل کوردستانی بکهین، نه چارین سیاست و حزبی پیکه گریدهینهفه، هوکار ژی ئەوه دریالیهیا کوردیدا حزب و سیاست، میکانیزمیڭ دیارگری بۆ گهشهکردن و پێشداچوونا چقاگی دهست نیشان دكهن. حزب ل سهری ئەرك و ماف و رۆل و پرۆزهییڭ جودا جودا دهستنیشان دكهت. پهيوهنديا رۆشهنبیری ب فی مهسهلی ئەوه، حزب پرۆزهییڭ رهوشهنبیری دیاردكهت. حزب ئەرك و پهيامان بۆ رهوشهنبیران دهست نیشان دكهت. بکورتی حزب یان سیاست پرۆزهیهکه بۆ کوشتنا رهوشهنبیری.

بەختيار ەلى د شۇڭە كونا قى پەيوەندىدا دپەرتووكا خۇ (ئيمان و جەنگاۋەرانى)دا ل دور دەستپىكا چوونە رەوشەنپىران بۇ ناو سىياسەتى يان حزبان دىئىت: (گەرەتەرىن كارەسات لەسە دەى بىستدا بۇ ئىمە لە ئاستى كۆلتورىدا تىكە لاۋبوونى رەھى كاراكتەرى سىياسى و رۇشنىرە، ئىبراھىم ئەحمەد و ھەردى دوونموونەى بەرچاۋن، كە سىياسەت تەواۋ دەيانبات، ۋەك داھىنەر دەمرن و ۋەك سىياسى لە داىك ئەبنەۋە)4. (ئيمان جەنگاۋەرانى لاپەرە 291).

دىارەزى سىياسەت ۋەك مۇدىلەك دىنى دكوردستاندا دەپتە مومارەسەكرن و پىرۇزىيىن سىياسى و تابۇيىن سىياسى و ھەرام و ھەلالىن سىياسى و حزبى، ب ھەمان رەھەندىن دىنى ھاتىنە بۇياغ كرن. دىن و سىياسەت ھەردو مۇدىلەكەن ۋەكەف بۇ بەرھەمەيانا ھەقىقەتەن رەھا. دىن چەوان يەقىنان ددەتە مرۇقى سىياسەت زى ب ھەمان شىۋە. دىن چەوان باۋەرپى و ئىمانى ل دەف مرۇقى چىدكەت حزب زى ب ھەمان رەنگ. دىن چەوان خۇ دىنىت مەرچەع و ژىدەر بۇ ھەموو ھەقىقەتەن چقاكى و دىيايى، حزب زى بەھمان شىۋە.

ئانەكو سىياسەت زى ل كوردستانى كۆپىيەكا دىيە ل دىنى، دگەل جىاۋازىيا ئارمانجان، ئى بەھمان مېتۇد و دەستورپىن غەيبانى و تەماشاكرنى كارى خۇ دكەن و پىرۇزەيىن خۇ پىشەبەر دكەن. دىارەزى ھەگەر دىفەرەدا ئەم پەيوەندىيا رەوشەنپىر و سىياسى دەستىشان بكەين دىيىن گەلەك جىاۋازىيىن جەۋھەرى دىنابەرە وان كاراكتەراندا بەژمىرپىن، ژوانە:

1. سىياسەت يان حزب ھەمىشە ھەقىقەتەن بۇ چقاكى و بۇ رەوشەنپىران و بۇ ھەموو تەخىن كۆمەلايەتى بەرھەم دەينىت و ددەتى ۋەك ھەقىقەتەك رەھا. ھەقىقەتەك كو قابىلى رەخنەكرنى و نارازىبوونى نەبىت، ھەقىقەتەك كو گوپرايەلى و بىدەنگىيا خەلكى مسۆگەر بكەت. بەرۋافازى رەوشەنپىر چ ھەقىقەتەن رەھا نىنن بەدەتە كەس، ئەو تنى خاۋەن مېتۇدپىن زانستىيە بۇيكو ھزر و فگر بناخفن.

2. سىياسەت دونيا و ژيانى ب چاڧىن خۇ بتنى دىينىت، كو ئەفەزى ۋەدكەت بەرنامە و پلانن تايبەت دانىت بۇيكو چەوان بسەر نەيارپىن خۇيىن سىياسى و حزبىن دن سەرکەڧىت، و وان پلان و بەرنامە و پەپرەوان ۋەك مۇدىلەك ئايدىۋولۇزى رەھا ددەتە خەلكى، ئى كارى رەوشەنپىرى ئەۋە وان بەرنامە و پلان و پەپرەوان رەخنەبكەت.

3. سىياسەت يان حزب كو ۋەك دەزگەھەك تىزىە ژ مرۇڧىن خويندەوار و شارەزا و لىزان و نقىسەر و رۇژنامەنقىس و كارمەندىن تىلەفزيۋنى و سەكۆپىن مېدىيايى، حزب وان بكار دەينىت ۋەك پىرۇزەيەك بۇ بەرھەمەيانا جۇرەك نوى ژ مرۇڧان، مرۇڧىن حزبى، كو دەسھەلاتپىن كارىزىمى و بابىنىي بى رەخنەكرن قەبول بكەن. ئى پىرۇزا رەوشەنپىرى ئەۋە وان كارىزىما و دەسھەلاتپىن رەھا رەخنە بكەت و تىكەشكىنىت.

4. سىياسەت ناھىلىت ھەقىقەت ل ناپ ژىنگەھا كۆمەلايەتى ژدايك ببىت، بەلكى سىياسەت بوويە دانكا يان ژىدەرى ھەقىقەتەن، ئى رەوشەنپىر باۋەرە كو ھەقىقەت پىۋىستە ژ فەزاييا گشتى يا چقاكى ژ داىك ببن.

5. سىياسەت ئىرادە و ئازادىيا مرۇڧان كۆنترۆل دكەت، فەزايەكى گشتى يى ئازاد ناھىلىت، ئى رەوشەنپىر قەبول ناكەت كو فەزاييا گشتى بتنى دىن كۆنترۆلا سىياسەتى دابىت، ئانەكو رەوشەنپىر ھەول ددەت ھەمىشە مرۇڧ ۋەك تاك ئازاد ببىت و فەزايەك گشتى يا ئازادىي ھەببىت بۇ مومارەسەكرنا ژيانى.

6. دياره سياسى يان حزبى كارى وى ئەوۋە خەلكى بۇ خۇ بېكشيت و زېدەترين ھۇمارىن كەسان ل دور خو كۆمكەت، ئى كارى رەوشەنپىرى كاركرنە دناۋ ھزر و تيۇرپن جياوازا.
7. بۇ سياسى گرنگ نينه كا ھزرەك ل لايى ئەبستمۇلۇجى راستە يان خەلەت، بەلكى بۇوى ئەو گرنگە كا چەند دشىت بوى ھزرى خەلكى بۇ خۇ پەيداگەت. ئى رەوشەنپىر بەروفازى دخەمى ھندى دانينه كا چەند كەس دگەل وى نە يان دژى وى نە، بەلكى گرنگ بۇ وى ئەوۋە كا ئەو ھزر چەند راستە و چەند خەلەتە، چەند مرفۇايەتى يە و چەند نە.
8. سياسى ھەميشە ب يەقن وينايا دونيايەك جوان و ئارام و تەناو پېشكەتى ل بن سيبەرا خۇ بۇ خەلكى دكەت، ئى رەوشەنپىر ھەميشە گومانان ددەتە مە بەرامبەر يەقنن سياسيان.
9. سياسى بى گومان بەرنامە و پرۇگراما حزبى وەك تاكە ئامراز و كەرستەك بۇ خۇشبەختيا مرفۇان دبنيت، ئى رەوشەنپىر دخوازيت ھەميشە دونيا لېرەدم بەرنامەپين دى و پرۇژەپين دى فەكرى بن و چ ئامراز و كەرستە نەبن كەرستە وئامرازپن دوپماھى.
- دياره ئەفە و گەلەك جياوازيپن دى ژى ھەنە مرفۇ دشىت بەژمپريت و ريز كەت، ئى جەوھەرا جودابوونا رەوشەنپىر و سياسى ئەونينه كو يەك يادى نەفى بكەت. يان ئەم داخواز كەين كە كەس نيزىكى دونيايا سياسى نەبیت و نەبیتە ئەندام دحزبپن كوردیدا، بەلكى مەرەما پتر روونكرنا وان پېكھاتەيانە ل سەر رەوشەنپىر و رەوشەنپىرىا كوردى، بۇيكو ئەم باشتر بزانيں كا رەوشەنپىر دشىت ل ھەمبەر ئەو مۇدپلپن دىنى و سياسى و ئايدىايى چ كار بكەت و چەوان كاربكەت؟ و چەند شيان ھەنە دچفاكەك تژى مۇدپلپن دىنى و ئايدىايى وەك رەوشەنپىرەك رەخنەگر و داھينەر خۇ پېشبەر بكەت؟ چەند دشىت ببیتە خودان دەنگ و فۇرما رەوشەنپىرى. رەوشەنپىرەك كو ببیتە دەنگ دچفاكى دا و ل پال دىن و سياسەت و ئايدىايپن دى ببیتە پشكارەك د چپكرنا ھەقىقەتان دا. چەند دشىت ببیتە خودان ميتۇد و مەعريفە بۇيكو كارىگەرى ھەبیت. چەند دشىت ئازاد بيت و ل بن كارىگەرىيا دىن و حزب و ئايدىايپن دن دەرباز بيت و كارى ھزرى بەرھەم ببیت و ب ميتۇدپن رەخنەيى چفاكى خۇ جوانتر بكەت. بىي تىگەھشتن د ھەلومەرچپن دىرۇكى و كارىگەرىيا دىن و سياسەت و كايەپن دن و بىي نياسينا جەوھەرى دىنى و سياسەت و ئايدىايپن دن مومكىن نينه ئەم پشت راست بين كا رەوشەنپىرى كورد ئەفرو دشىت چ بكەت و چ ھزر بەرھەم ببیت و ب چ ميتۇدپن زانستى و مەعريفى كاربكەت. ھەگەر ئەم شيانين وى يپن ھەقىقى نەزانين و شيانين ھەقىقى يپن چفاكى و ئرادا تاك و خەلكى نەزانين، ھەگەر ئەم فەزاييا گشتى يا چفاكى شرفە نەكەين مومكىن نينه بكارين كار و ئەرك و رەھەندپن رەوشەنپىرى ديار بكەين.

3-3. نقيسین و خواندنن (تیکست و پەيوەندى)

دياره بۇ زانينا شووناسا رەوشەنپىرى پپويست دبیت ئەم پەيوەنديا نقيسین و خواندنن دگەل رەوشەنپىرى ئاناليزه بکەين، پرسيارەك دەسپىكى ئەوۋە ئايا ھەموو خويندەوار رۇشەنپىرن؟ و ئايا ھەموو نقيسەر رەوشەنپىرن؟ و ئايا ھەموو رەوشەنپىر خويندەوار و نقيسەرن؟

دقیرەدا رەنگە وەك گەلەك كەس دىرۇكا رەوشەنپىرىا كوردى ب فەكرنا زانكو و زانينگەھين مۇدرن ل كوردستانى گرپدەنەفە، و باوەر دكەن كو خواندنا گشتى و زانكو ميتۇد و دەزگەھەكن بۇ بەرھەمھينا رەوشەنپىران، ئى ھەگەر ئەم بەرى خۇ بدەينه فى تیزى ھەتا رادەكى كۆمىدیه؟!

بۇچ؟

دياره خویندهوار و نقيسهريڻ كورد بهري فهبوون و گشتيكرنا خواندنې ههبووینه، بتايهتي شاعرین كورد يين كلاسك و بتايهتي ئهويڻ كو دست ل گوهورپين و پيشداچوونا بارئ رهوشهنبيري و كومهلايهتي و سياسي و بهروردهيي و فرههنگي و زماني و هتد... كوردی ههبوويه، ئهه مهلايين خویندهوار بووینه كو ب گهرمی دتيكستين خودا و ب ناشكهره گازی خواندن و فيربووني و هونهري و زانستي و مؤرالين نوي كرينه. ل دهسيپكا چهرخي بيستي ب دههان ناف و هك (بهختيار ههلي ديپژيت : قانيع، زيهر، بيگهس، رهفيق حيلمی، ئهحمهه موختار و پيرهميرد . ههچهنده كو ههولين وان ههموو دبواري شعريدا بوو و گهلهك شارهزاي فهلسهفي و دنيا مهعريفي نهبوون، لي ئهه باش تيگههشتبوون كو دين بتني دي چ دنيايهكي چيكت؟!)

دياره لدهف روشنگهريڻ كورد يين بهري ههز و ههست و خواستا گوهورپيني و نويبووني ب ناشكرا دياربوو و خودان چهندين خهونين گهش و رووهن بوون بو پيشكهفتني. ديارهزي ئهه روشنگهري كو دقيان دنيايهكي نوي و چفاكهك نوي پهيداكن، دهرچووين زانكويان نهبوون، بهلكي پتر خودان خواندنين ديني بوون، ئانهكو ههچهنده وان مهرحههك ديني ههبوو ، لي كرياتا خواندن و نقيسيني لجهه وان گريديا جهوههركه دي بوو، كو ئههوزي خهون بوو بگوهورپين و پيشكهتن و خهلقكرنا دنيايهكي نويت و جوانتر و باستر و پير مهعريفهتر.

دياره ئهفه وه له دكهت كو ئهه فيچهندي قهبول نهكهين كو رهوشهنبيري ب بهرههه زانكويين كوردستاني بينين، بهروفازي زي ئهه دشين بيژين رنگه زانكويين كوردستاني پرؤژهك بن بو كوشتنا رهوشهنبيري، يان پرؤهك بويكو رهوشهنبير ژ دايك نهبن.

پرسیارا سههركي ئهه بوو ئايا ههموو خویندهوار رهوشهنبيرن؟ ئايا ئهه دشين ههموو خویندهواران ژ دهرچووین زانكويي و كاديرين نيمچه خویندهوارين حزبي و ئهندامين ئيكتهتي يا نقيسهريڻ كورد و ههموو ئهه خویندهوارين دي كه ل دهزگههين حكومي و نهحكومي كاردگهن وهك رهوشهنبير بهژميرين؟

دياره گهلهك كهس دزي فيچهندينه كو ههموو خویندهوار وهك رهوشهنبير بهينه پيناسه كرن، بتايهتي ئهويڻ كو سوسيولؤزيانه رهوشهنبيري پيناسه دكهن، چونكه ههگهر ههموو خویندهوار رهوشهنبير بن، ويگافي ئهه نهشين بهاييهكا مهنهجي بدهينه خواندهفانان ههميان، راسته ئهه خویندهوارن لي ههموو خویندهوار نهشين هزري بهرههه بينن، ئانهكو پيوسته ههموو رهوشهنبير خویندهوار بن، لي نهمهرحه ههموو خویندهوار رهوشهنبير بن، چونكه ههموو خویندهوار نكارن كاري خو بكنه بهرههههينانا مهعريفهيهكا ميتودي و رهخهيي دريكا هزري دا، ئانهكو ههموو خویندهوار نهشين ببنه بهرههههينانا مهعريفهيهكا رهخهگر برিকা ميتودين زانستي و هزري.

كهواته دفيرهه داخواندنا سوسولؤگيا رهوشهنبيري ئهه تيدگههين كو رهوشهنبير ئهه كهسه كو دشيت هزري ب ريكهكا رهخهيي بكاربينيت. ئانهكو رهوشهنبير ئهه كهسه (وهك مهريوان وريا قانع) ديپژيت: كو هزري وهك چالاكويهك گومانكار بكاردهينيت وهك پهلاماردهرك بو سههرايه تهقليدي و نا ديموكراتي و ناجيديين كومهلگهه و سياسهتي)5. (روشنبيران له نيوان بهرههههيناني مهعريفه و كؤكردنهوهي ئيمزادا / گؤفاري رههههه لاپههه 203)

لي ئايا ههموو خویندهوار ههموو دهرچووین زانكويي و زانينگههين كوردستاني دشين خو بكنه خودان ههركه رهخهيي؟ زانكو و زانينگههين كوردستاني چههه شيان هههه دهزيا گشتي يا ئازاديي و ميتودين رهخهيي بو خویندهفانان فهراههه بكنه دا خویندهوار و خویندكار ببن هيژهك هزري رهخهيي؟

ئانەكو نەمەرجه ھەموو خويندەوار رەوشەنبىر بن، بەرۇفاۋى گەلەك خويندەورا دشىن دزايەتى يا رەوشەنبىرى بكەن. ھەزار و يەك تۆھمەت و تاوانان بەدەنە پال. ب جۇرھە شىۋاز و وينەيىن كرىت رەوشەنبىرى پىناسە بكەن. دشىن بىنە رىگر لىبەردەم پىرۇسە و پىرۇزەيىن رەوشەنبىرى.

ئى بۇ رەوشەنبىرى مەرجهك گرنگە كو خويندەوار بىت، بەردەوام ناگەدارى ھزر و بىر و نامراز و كەرستەيىن نوى بىت دىبارى رەوشەنبىرى دا. و نەمەرجهۋى كو رەوشەنبىر دەرچوويى زانكۆيىن كوردستانى بىت و يان ھەر زانكۆيەك دى و خودان باوەرنامەيىن ئەكادىمى بىت بۆيكو بىتە رەوشەنبىر. چونكە بەراستى ھەگەر شووناسا رەوشەنبىرى ب باوەرنامە و خواندنا زانكۆيى گرئىدەينەفە، ئەفە سەر لەبەرى خواندن و زانين و رەوشەنبىرى دكەينە كۆمىددايەك رەش!!

پىرسىارا دى ئەو بوو ھەموو نقىسەر رەوشەنبىر؟ ئەم دشىن ديسان پەيوەندىيا نقىسەر و رەوشەنبىرى وەك خوينەر و رەوشەنبىرى شىرۇفە بكەين، و ديسان ۋى نەمەرجه ھەر جىي نقىسەر بىت رەوشەنبىر بىت، ئەم دشىن بىرئىكىن تىكىست و بەرھەمىن نقىسەران بزائين كا ئەو چەند بەرھەمەينەرى ھزىنە؟ چەند شىايەنە ب مېتۇدېن مەعريفى و زانستى دووېر ۋ مۇدېلېن دىنى و سىياسى و ئايدىيى كار بكەن؟ و ھەروەسا پنتەكا دىۋى گرنگە د پىرۇسا نقىسىنئىدا ئەوۋى ئەو كا ئايا نقىسەر ب چ پالدان و ھۆكار دئىسىت؟ بۆمن ھۆكارىن نقىسىنئى تىتەك جەوھەرىيە كو پىوېست دكەت دقېرەدا پىچەكى ل سەر راوەستىن:

1-3-3 شوناسا تىكىستى:

تىكىست وەك بەرھەمەك ھزرى ھەموو جاران نابىتە بەرھەمەك رەوشەنبىرى، ھەتا ئەگەر ۋىدەرى وى بەرھەمى ھزر و زانست و مەعريفە ۋى بىت، چونكە ھەموو ھزر و زانست و مەعريفەۋى نە مەرجه كو دەقى بكەنە دەفەك داھىنەر و رەوشەنبىرى. بەلكى جىدبىت بەرۇفاۋى دەق بىتە دۆگما، بىتە يەقىنەك رەھا، تۋى موقەدەس و غەيبانىيەت بىت، ئانەكو بۇ تىكىستى گرنگە كو بشىت ھەلگىرئ بەايەك ھزرى بىت كو بشىت نەبىتە ئىسىرى دىدەك دىنى يان سىياسى يان ئايدىيى يان رەھايى، پىشتى وىۋى تىكىست بشىت شىۋازەك دىبارىكىرى يا نقىسىنئى، يان پىناسەك رەھا بۇ ستاتىكا و چىۋا ئەدەبى و ھونەرى چىنەكەت و پىكۆل بكەت كو تىكىست فەكرى و بى دوېماھى بىت، ئانەكو ھىچ تىكىستەك خۇ وەك دوھەمىن جوانى و ھزر و ستاتىكا و چىۋ پىشەبەر نەكەت.

دىارە رەوشەنبىر و نقىسەر دقېرەدا جودانە، دەمى نقىسەرى دقېت ب ئەوموونىن خۇيىن نقىسىنئى بسەلىنىت كو دوھەمىن مانا و چىۋا ئەدەبى د تىكىستىن وىدا رەوشەنبىر ب رىكا رەخنەى وان بۇچوونان تىكىدشكىنىت و خوازىارە كو فەزايەك فەكرى ھەمىشە لەمبەر داھىنان و مانايىن رەنگاورەنگ و بى دوېماھى و چىۋىن بى دوېماھى لىبەردەم پىرۇسا نقىسىنئى ب فەكرى بەيلىت.

ئى ئايا ھۆكارىن نقىسىنئى چ بوون؟ دىارە ھەگەر رەوشەنبىر تىكىستى وەك پىرۇسەك پەيوەندىدار ب دونىايا ھزر و مەعريفە و تىكىستىن دى گرئىدەتەفە ببىنىت، دشىت ئەو تىكىست بىتە بەشەك ۋ پىرۇزەك رەوشەنبىرى كو ب پەيوەندى دگەل تىكىستىن دى و بەرھەمىن دى د فەزايەكا گىشتى يا فەكرى ۋ مانا و پىشەبەريان و چىۋ و ستاتىكاى ھاتىە ۋدايكبوون. ئانەكو تىكىست خواندەنەكا فىگافىيە بۇ بەريانەك مەزن ۋ مەعريفەيىن جۇراوجۇر و ھزرىن جۇراوجۇر و تامىن جىاواز و رەھەندىن جودايىن ستاتىكى، تىكىست ب پەيوەندىيەك نازادانە و رەخنەگرانە و ب مېتۇدەك ھزرى بۇ نقىسىن و ستاتىكا و مانايان كو جەوھەرەك يۇتۇپى ددەت

تېكىستى، ئانەكو جەۋھەرەك كو تېكىست دىشىت خۇ ۋەھا پېشېبەر بىكەت كو نىقسىن ژنوى دەست پېدكەت، تېكىست سەرەتايەك نوى يە بۇ ئەزمونەك نوى. تېكىست جىھانېبىنىيەك نوى يە بۇ دونيا و ژيانى. ئى ھەگەر ھۆكارىن ژدايكوبونا تېكىستى پالدرەك سايكۆلۆژى بوو ۋەك كەربەك نافخۇبى بۇ تىگەھ و چەمكىن دونيا و ژيانى، و نىقسەر بشىت پەيوەندىيىن ۋى تېكىستى دگەل ھەموو تېكىستىن دى قوت بىكەت و چ كۆنتاكتان دگەل چ مۇدىلېن ھزرى گرېنەدەت، و تېكىست بتنى بۇ بەتالكرنا ئەۋى كەرب و پالدرە نافخۇبى بىت، دى تېكىستەكى بەرھەم ھىنېت بەرۋفاژى ئەو ئامازىن ل سەرى مە دەست نىشان كرن. ديارەژى ئەدەبى كوردى تزيە ژ ئەو پالدرېن دەرۋونى كو نەشىن ب رېكەك ھزرى سەۋدايى دگەل چەمك و تىگەھ و مۇدىلېن دىيىن ھزرى بىكەن و بىنە تېكىستەك دوۋىر ژ كەرب و كىنېن نافخۇبى. ديارە تېكىستىن ۋەھا نابنە بەشەك ژ پىرۆژەيەك رەۋشەنبىرى كو ھومىدا جوانى و مۇرفايەتى و دەمۇكراتى و ئازادىيى بىكەت.

كەۋاتە ھەموو نىقسىن نەشىن بىنە بەشەك ئەرىنى ژ پىرۆسە و پىرۆژەيىن رەۋشەنبىرى و رەۋشەنگەرى. بۇ ۋىژى ھەموو نىقسەر نەشىن بىنە رەۋشەنبىر و ئەم نەشىيىن شووناسا رەۋشەنبىرى و شووناسا نىقسەرى ژىك جودا نەكەين. ئەم نەشىيىن ئىنشا نىقسى و رۆژنامە نىقسى و شاعىر و كەسىن كو ب پالدرەك دىنى يان دەرۋونى تايبەت يان ئايدىيى تېكىستان ددەن مە ۋەك تېكىستىن رەۋشەنبىر و رەۋشەنگەر و نىقسەرىن وان زى ۋەك رەۋشەنبىر ۋەرگىن.

ئى ئايا مەرچە ھەر كەسەك رەۋشەنبىر بىت بىنقىسىت؟

ديارە ئەگەر ئەم كارىن ھزرى ۋەك مەرچەك بىيىن بۇ رەۋشەنبىرى، كو نىقسىن زى كارەك رەۋشەنبىرى يە، ئەفە دبىژىن بەل مەرچە رەۋشەنبىر بىنقىسىت. ئى خۇ كارىن ھزرى بتنى دتېكىست و نىقسىنېدا بەند نابىت. رەنگە كارىن ھونەرى ژى تژى ھزر بن، و سترانىيژ و شىۋەكار و شانۇكار و مۇزىكژەن و گەلەكېن دى كارىن ھزرى ئەنجام بدەن و رەۋشەنبىر ژى بن.

ئانەكو رەنگە رەۋشەنبىر ھەم نىقسەر ژى بىت و ھەم ھونەرمەندىژى بىت و ھەم سىنەماكارىژى بىت و ھەم شانۇكارو ھتد... بىت.

ئانەكو ئەم نەشىيىن پىرۆژا رەۋشەنبىرى ب تېكىستانفە ب رەھايى گرېدەينەفە، ھەگەرچى شانۇكار و سىنەماكار و ھونەرمەند و ھەتا شىۋەكارىژى دىشىت ل سەر تېكىستان كا رىكەن. ئى ديارە رەھەندىن وان تېكىستان دىشىن جىاواز و جودا بن.

دقېرەدا جىاوازي دىنابەرە وان تېكىستان و جۇرىن پىرۆژەيىن رەۋشەنبىرى دروست دىبىت، ئانەكو شانۇكارەك دىشىت ل سەر تېكىستەكى رۇحەكا رەخنەيى يان ستاتىكى يان مانايەك نوى نىشان بدەت. شىۋەكارەك ژى ب ھەمان شىۋە دىشىت كەفالهكى ۋەك تېكىستەك ھونەرى ب رەنگ و ھىل و خىچ و سىبەر و پنت و فەزا و سىبەر و روۋناھى و شىۋەيان گەلەك ئامازە و ھىمىن جۇراۋجۇر بدەت مە.

ئانەكو ھەر رەۋشەنبىرەك لگور كايەيا ۋىيا ھونەرى و پەيوەندىيا ۋى ب تېكىستى دىشىت پىرۆژەيەكا رەۋشەنبىرى ل سەر بئافرىنىت.

دقېرەدا شووناسا تېكىستى ژى شووناسەك فرە رەھەندە، فرە مانا و ئامازەيە، ئى چارەنوسا ۋى گرېداى پەيوەندىيىن ۋى تېكىستىيە ب تېكىستىن دى، مانا و ئامازىن ۋى گرېداى مانا و ئامازە و تېكىستىن دىيە. و جوانى و بها و مانا و چىژا تېكىستان ژى د فەررەھەندىيا تېكىستان دايە، كو دىشىن ب پەيوەندىيىن خۇ جىھانېبىنىيەك

لى دگەل عەشیرەتى دا برەنگەك جودا بوویە عەشیرەت شىايە بىیتە پارچەپەك دناف حزبىدا و ھەرۋەسا حزبى
ژى دناف خۇدا بىكەتە پارچەپەك. ھەقبەندىيا عەشیرەتى و حزبى ھەقبەندىيەك ئالۇز و كوويرە، كو ھەر ژ
سەرکردەيىن حزب و سەرکردەيىن بزافىن رزگاربخوايىن كوردى و ھەم د مىكانزمىن كارىن حزبىن كوردىدا
ئەم دىيىن.

ھەر بۆتموونە پىرانيا سەرکردىن كورد زەلامىن ھەم دىنى و ھەم سەرۆك خىل و عەشیرەت بووینە. و پشتى
ويژى ھىز و وچا وان حزبان ھەم برەنگەك سەرەكى ژ كارىزما وان سەرۆك و رىبەران و ھەم ژ عەشیرەتىن وان
پەيدابووينە.

ئەز قىچەندى دىبىژم داگو ئەز بگەھمە وى پەيوەندى دنافبەرا رەوشەنبىر و عەشیرەتى دا، كو دىسان ئەوژى
پەيوەندىيەك ئالۇزە و رەوشەنبىرژى رەنگە بوویە پشكەك ژ سەرۋەرى و سەرمايا رەمزييا عەشیرەتى و
ھەرۋەسا عەشیرەت ژى دىسان بوویە بەشەك سەرەكى د شووناسا رەوشەنبىرى و سەرمايەكا رەمزييا مەزن بۆ
رەوشەنبىرى.

دىارە ھەگەر عەشیرەت پىگەيىن خۇيىن تەقلىدى دناف حزبىن كوردىدا و دناف دىنىدا ب كوويرى و بەيىز
چەسپاندىبىت، شىايەژى دناف رەوشەنبىر و رەوشەنبىرى ژىدا دىسان جەئى خۇ قايم بىكەت. و گەلەك رەوشەنبىر
، يان راستر بىژم نقيسەر نەشايىنە دەستبەردارى عەشیرەتى بىن وەك سەرمايەپەك روحى و رەمزی و
مەعنەوى.

ب نموونەكا گەلەك بچوويك و گەلەك بەھادار ئەز قىچەندى روھنتر دكەم، عەشیرەت ب ھەموو تەقلىدىيەتا خۇ
و دزايەتيا وى بۆ دام و دەزگەھىن ھزرى و مەعريفى، ب دزايەتيا خۇ بۆ پرۆژەيىن رەوشەنگەرى و نويخواز.
دىسان ژى شىايە وەك ناف و وەك تايىلەك كو كورپىن ويىن (رەوشەنبىر) وەك سەرمايەك رەمزی ھەلبىگرن و
ئەوى سەرمايەى بۆ رەواجا ھزر و مەعريفە و تىكىستىن خۇ بكارىيىن.

نموونە ھەرى بچووك گرانبەھا، (نافی وان خىل و عەشیرەت گوندانە ئەويىن بدويىف نافی نقيسەرانشە) كو
ھەلگرتنا وى نافی ئاشكەرا خوەيا دكەت ئەو نقيسەر سەربارى تەقلىدىيەتا عەشیرەتى وەك دەزگەھەك
كەفنىپەرست و دژى ئايندەى، لى نەشايىنە دەستبەردارى ئەوى سەرمايەى بىن ئەويىن عەشیرەت وەك رەمز و
وەك روح و وەك مەعنەويات پىكىشى وان دكەت.

ئانەكو ھەلگرتنا تايىتلا عەشیرەتى وەك نافەك رەمزی و مەعنەوى روحى، بەشەك ژ پەيوەندىيا رەوشەنبىر و
عەشیرەتى نىشانى مە دەت، كو تىدا رەوشەنبىر تىد دەسەلىنىت كو ئەو كورپى عەشیرەتى يە و خودان ئەسل و
فەسلەك ديار و سەرۋەرازە.

بگومانقە دىبىژم ھەلگرتنا نافی وان عەشیرەتان د ئەفرۇيا مەدا كاردانەو و رەنگقەدانا ھىز و وچا ھزرىن
تەقلىدىيىن عەشیرەت و خىلايا دىوارى رەوشەنبىرىدا، كو رەوشەنبىرى كورد ھندە بچووك بوویە ھانايى دىبەتە
بەر تەقلىدىتەن دەزگەھىن خورست و بنەمايىن پاشكەتى و پاشقەرۇ بۆيىكو پرۆژەيىن خۇيىن رەوشەنبىرى پى
بىنتە پىش كو دىسان ئەفەزى كۆمىدىيايەك رەشە!!

كۆمىدىيايەك رەش لى نىشاندا نا كۆلتورەكى يە كو رەوشەنبىر تىدا مەحكومە ب قەيدىن دىنى و سىياسى و حزبى
و ئايدىيى و عەشیرەتى و ھىزىن كەفنىپەرست و پاشقەرۇ، كو ئەفەزى وەدكەت ئەم ب دەھان پىرسىارىن جدى
ل سەر تىكىست و پرۆژەيىن رەوشەنبىرىيا وان بکەين و گومانان بکەين كو ئەو خودان پرۆژەيىن رەوشەنبىرىيىن
ھەقىقى بن.

مەسەلە بىتنى نە ئافەك و نىشانەك و چەند نقىسەرەكن، بەلكى مەسەلە كلتورە و رەھەندىن غەيبانى و مېتافىزىكى و سەلەفى و فاشى و تەك رەھەندى و تەقلىدى و كەفن پەرىسى و دزى مۆدېرنى و بەھايىن نوى و ئايندە خوازىنە. كۆلتورەك كو دىتت ھەموو تىگەھ و چەمکان ب پىكھاتەيىن خويىن تەقلىدى تەشويھ بکەت و بەرگەك غەيبانى و فاشىيانە بکەتە بەر. پرۆژەيىن رەوشەنبىرى زى بکەتە پرۆژەيىن نە رەوشەنبىرى و مەعريفى بکەتە مەعريفەيەك سەلەفى.

3-5. چچاك:

چچاك بىرتى يە ژ پىكفە ژيانا كەسان، ھەر ژ دەسپىكا دىرۇكا مرۇقى مرۇق ب كۆمەل ژيايە. فەكۆلىنىن زانستى كۆكن ل سەر فېچەندى كو مرۇق بوونەوەرەك كۆمەلايەتى يە و نەشىت بىتنى بژىت، ھەررەسا د دىنان ژى دا مرۇق بىتنى نەژيايە و مرۇق باوەرە كو خودى ئادەم و ھەوا پىكفە ھنارتنە سەر ئەردى. دىسان ژى خودى دىبژىت (و جەلناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا)، پىغەمبەرىن خودى ژى دەمى بىت ھاتىن بۇ ھەموو مرۇقان بىت ھاتىن.

كە مرۇق بوونەوەرەك كۆمەلايەتى بىت، كەواتە سەختە ئەم مرۇق و چچاكى ژىك جوداكەين، چچاك ژ مرۇقان پىكھىت، پەيوەندىيا چچاك و مرۇقان پەيوەندىيەك دىالەكتىكىيە. بى ھەقدو ئەم نەشىن شوناسەكى بدەينە وان. كۆلتورا مرۇقايەتى بەرھەمى كۆمەلگەھى يە، ئانەكو زانست و زانىارى و مېژوو و رەوشت و دابونەرىت و عورف و تىتال و باوەر و ئىمان و ھونەر و ئەدەب و ھتد... بەرھەمىن سرووشتىن چچاكىنە. ئانەكو ھەبوونا ھەر كۆمەلگەھەكى ئانكو ھەبوونا رەوشەنبىرىيەكى.

ھەبوونا چچاكى و ھەبوونا ھەبوونى و پەيوەندىيا مرۇق و چچاكى ھەبوونەك خۇرستى يە. ئەف ھەبوونە ئانەكو كۆلتور، چچاكىن سەرھەتايى ئانەكو كۆلتورىن سەرھەتايى، و كۆلتورىن سەرھەتايى ئانەكو چچاكىن سەرھەتايى. چچاك و كۆلتور پىكفە گەشە و نمايى دكەن و بەرەف پىشقە دچن، دگەل ھەبوونا چچاكىن جىاواز كۆلتورىن جىاواز پەيدادىن. و ھەبوونا كۆلتورىن جودا چچاكىن جودا پەيدادكەت.

ئانەكو چەوا كەس و چچاك خودان پەيوەندىيەك دىالەكتىكىنە، كۆلتور و چچاك ژى خودان پەيوەندىيەك دىالەكتىكىنە، و مرۇقى رۇشنىر ژى تاكەكە د چچاكىدا، لسەر وى بنەماي رەوشەنبىر ژى دكەفىتە دفى ھاوكىشەى دا، ھاوكىشا كۆلتور و چچاكىدا. ئانەكو رەوشەنبىر ئەندامى چچاكى يە و بەشەكە ژ كۆلتوروى، ئانەكو پەيوەندىيا رەوشەنبىر و چچاك و كۆلتور پەيوەندىيەك دىالەكتىكىيە، ئانەكو ھەر سى كارىگەرىي لسەر ھەف دەيلىن. ھەرسى ب شىوازەك دىالەكتىكى كارىگەرىي لسەر ھەف دكەن. گەلەك جاران رەوشەنبىر كارىگەرىي ل چچاكى دكەت، ئى چچاك ژى كارى لىدكەت. و ھەمان شت سەبارەت ب كۆلتوروى ژى دروستە.

دقىرەدا دنافبەرا وان پەيوەندىياندا ھەگەر ھاتوو رەوشەنبىر دناف چچاكەك پىشكەتى و دەمۇكرات و خودان بەھايىن مرۇقايەتى و دەزگەھىن مەعريفى يىن نوپخواز و زانستخواز و مرۇقۇدۇست بىت، دى ئەرك و دەزىفەيىن رەوشەنبىرى ژى خۇشتر و كارىگەرتر و بارى وى ژى سقكرت دىبىت. ئى بەرەفازى ھەگەر ئەم د چچاكەك پاشكەتى و غەيبانى و دكتاتور و فاشىدا بىن، ئەركى رەوشەنبىرى ب دەھان جار گرانت دىن.

ئى دەھموو دەمان ژىدا ژ ئەنجاما پەيوەندىيا دىالەكتىكى دنافبەرا چچاك و رەوشەنبىرىدا، ئارىشە و گرفت دنافبەرا ھەردووندا چىدىن، مەملانەك سرووشتى دنافبەرا چچاك و رەوشەنبىرىدا ھەيە، ئى توندوتىزىيا وان

مەملانەھەيەن يان بىرئىقەبىرنا وان مەملانەھەيەن ب رەنگەك ھەيەن و تەنا دەمىنەتە لەسەر شىۋاز و پىكھاتە و ماھىيەتە وان چىكاكان، ھەگەر ئاستى رەوشەنبىرىيا چىكاكى بىلەن بىت، رەوشەنبىر دىشەت ب ھەيەنە وان مەملانەھەيەن بىكات، ئى ھەگەر ھەگەر ئاستى رەوشەنبىرىيا چىكاكى نىزىم بىت رەنگە سەخت بىت رەوشەنبىر بىشەت وان مەملانەھەيەن ب ھەيەنە بىرئىقە بىت. و دىقە حالەتەدا چىكاك ھەم بۇ رەوشەنبىرى و ھەم بۇ كۆلتورە خۇب دەھان ئارىشەيەنە دن و گىرەتەنە دن خەلق دىكەت.

دىارە ئارىشەيەنە نىۋان چىكاك و رەوشەنبىرى بىرەتەنە ئارىشەيەنە چىكاكى، و ھەمۇ ئارىشەيەنە گىرەداى كۆلتور و گىرەداى چىكاكىنە. و بىكۆمى ئەو پەيۋەندىيا دىالەكتىكى دىنافبەرا رەوشەنبىر و چىكاك و كۆلتورى دا ھەيە، ئارىشەيەنە ھەر سىيان پىكھە گىرەداينە و نەشەيەنە ئىك جودا كەين.

دىارە ئارىشەيەنە رەوشەنبىرىيا مە ئەم خودان چىكاكەكىن خەتمە دىناف بۇچوون و باۋەرەنە دىنى و سىياسى و ئايدىباي و مەعرىفەھەكا غەيەنە، رەوشەنبىر ئى بەشەكە ئىقە ئىۋارى و دىناف وان بىر و باۋەرەنە و تىگەھشتەنە بۇ تىگەھەيەنە دىۋىيايە مەملانە چىكاكى دىكەت.

ئانەكو لەمبەر وان بىر و باۋەرەنە رەوشەنبىر رەنگە خودان ھىزىرگەنەك جودابىت، خودان مەئى و فىكرەك جودا بىت، دىقەرەدا باش دىبىت و ئەم پىچەكى ل سەر ھىزىرە براۋەستەن:

1-5-3. ھىزىر:

ئايا ھىزىرگەنە چىيە؟ بلا بىقە پىرسىيارى دەست پىكەين. مەرەم چىيە دەمى دىبىزەنە مەرۇفە ھىزىرەكەت، يان ھىزىرەكەم، يان ئەم ھىزىرەكەين؟

ئايا كەسەك ھەيە كو ھىزىرەكەت؟! ھەگەر كەسەك ھەبىت ھىزىرەكەت ئەو كەس چ دىكەت؟

ئايا تىشەك ھەيە ئىبلى ھىزىرە مەرۇفى بىرئىقە بىت؟ رەنگە سەلەفىيەك يان ھەر كەسەك باۋەرەنە ب ھىزىرە مۆتەئالى و تىگەھشتەنەك دىنىيانە ھەبىت بىزىت: خۇدى. يان رەنگە ھىندەك خودان ھىزىرەنە دى بىزىرە: غەرىزەنە مەرۇفى.

ئى ھەگەر خۇدى و غەرىزەنە مەرۇفى، مەرۇفان بىرئىقە بىبەن ئايا كارى مەئى چىيە؟

ئايا مەرۇفەك ھەيە بى مەئى، مەئىيەك ھەيە بى كارگەنە؟ ئىبلى ئەۋىنە بىھۇكارا نىساخىيەك مىشكى، مەئىيە وان ئىفلىج دىبىت يان كارەكەت؟

پىشتى وى كارگەنە و كارەكەنە مەئى چىيە؟ ئايا رەۋايە ئەم بىزىنە ھەر كەسەك : ھەي بى مەئى!؟

دىارە چ كەس بى مەئى نىنە، و چ مەئى ئى بى كارگەنە نىنە. ئانەكو ھەر كەسەك ھىزىرەكەت، ئى ئاستى ھىزىرەنە جودايە. شىيانەنە ھىزىرەنە دىنافبەرا مەرۇفاندا جودانە. ھىزىرەنە ئى كەسەك بۇ كەسەك دن جىۋاۋە. و ھىزىرەنە مەرۇفان پىكھە دىبىتە ھىزىرەنە چىكاكى بىگىشتى. شىۋازا ھىزىرەنە ئى چىكاكەك بۇ چىكاكەك دى ئى جىۋاۋە. شىيانەنە ھىزىرەنە ئى ئى چىكاكەك بۇ چىكاكەك دن جودايە.

ھەگەر مەرۇفە بىرەكە مەئى ھىزىرەكەت. و ئىدەرەنە مەئى ئى بۇ ھىزىرەنە ھەگەر غەرىزە و ھەز و وىستەنە مەرۇفى بىت، و مەرۇفە ئى خودان مەملانەك دىالەكتىكى بىت دىگەل سىروۋىتى و چىكاكى و كۆلتورە، بلا پىرسىيارەكەين مەرۇفە ھىزىرە چ دا دىكەت؟ دىارە مەرۇفە ھىزىرە دىۋىيايە دا دىكەت، دىبىجە ئىنانا ھەز و وىستەنە خۇ و دىمەملانە خۇ دىگەل سىروۋىتى و پاراستەنە ئىيانا خۇ.

دڦيرهدا رهنگه چڦاك و رهوشه نبير يان مرؤف بگشتى له ممبر دوو هز و ويسست و ئيرادين جودا بن بو شيووا
هزرگرنى و ژيانگرنى. رهنگه پيداويستين مرؤفى و پيداويستين چڦاكي وهكههف نه بيت و بهر و فاذى ههف
بيت.

برهنگه گشتى مرؤفى دڦيٽ هز و غهريزه پين خو تير بگهت، خهون و خوزيكيٽ خو دزياننى دا بينته جه.
چڦاك زى دخوازيٽ برىكا كار و بهره مهينانين خو ژيانا خوښ و گوزهرانهك باش بدهست خوڦه بينت
برهنگه گشتى. بويه ههگه ر جياوازي ل شيووا تيركرنا غهريزان و بجه ئيانا خواست و خهونان دا هه بيت،
ئهغه جياوازي دنافه ر هزرگرن و كارى مه ژيان زى دا دى هه بيت. و دهمى خهون و ئاره زووين مرؤفان جودا
بن، هزرگرن مرؤفان زى دى جودا بن. و ههروهسا دهمى شيووا زين كارگرنى و بهره مهينانين دنافه ر چڦاكاندا
جياواز بيت دى هزرگرن زى دنافه ر چڦاكاندا جياواز بيت.

سه بارهت ب پهيوه نديا رهوشه نبيرى زى ب چڦاكي دهمى هز و ويسستين وى دگهل شيووا و كارگرن و
بهره مهينانا چڦاكي ناگونجيت، رهوشه نبير دى تووشى مملانه و دزايه تى و ئاريشان بيت، جهند جياوازي
دنافه ر هه زين رهوشه نبيرى و شيووا هزرگرن چڦاكي مه زنتر بيت، دى مملانا وان زى مه زنتر بيت. و جهند
جياوازي كيتر بن دى مملانه زى هيمنتر بيت.

ئى دياره زى گهلهك جارن گهلهك رهوشه نبير تووشى دوو حاله تين كوچكرنى بووينه دچڦاكي دا، يه كه م
كوچكرنا دهر وونى، ئانه كو رهوشه نبير وهك هزر و شيووا ژيانگرنى جودا دبیت و نه شيت وهكى چڦاكي هزر
بگهت، يان كوچكرنا فيزيكى نه و زى ب دهر چوون ژناف وى چڦاكي و ژيانگرن دناف چڦاكهك دى.

ئى هه ر ئاريشهك دناف چڦاكي دا هه بيت نه و ئاريشا رهوشه نبيره زى ئاريشين رهوشه نبيرى زى ئاريشين
چڦاكي نه، مملانا دنافه ر وان زى دا دبیت نه گهري گوهورين و پهيدا بونا ماناينى نوى ژ نه نجاما
موماره سه كرنا خهون و ويسستين رهوشه نبيران و مرؤفان و گوهورينا شيووا زين كارگرن و بهره مهينانا چڦاكي.

4. رهوشه نبير كى يه؟

ڦيگافى رهنگه پشتى فى پيشه كىي ئه م بشيپن كو پيناسه كى ب نه چارى بدهينه رهوشه نبيرى، چونكه هه گه ر مه
هندهك بهش ژ پيگهاته پين رهوشه نبيرى شوڦه كرن و هندهك پنت ب راسته خو و نه راسته خو ل سه ر
رهوشه نبير و زهلامين دينى و سياسى و حزبى و خوينده وار و نقيسه ر و كورپن عهشيره تى دا نه خويا كرن. و
هه گه ر رهوشه نبير مه لا نه بيت و سياسى نه بيت و هه موو خوينده واردهك و نقيسه رهك نه بيت و كورپن
عهشيره تى نه بيت، و ديسانژى مه وهك گرؤپهك تابيهت و خودان ماهيه تهك جياواز و فره رهنگ و خودان
ئاراسته پين جياواز دكارگرنى دا وهسف كر، مه گؤت رهوشه نبير نه خودافه نده و نه كه سه كه ژ مرؤفان بلندتر
و بالاتر. نه پيغه مبه ره و نه تايپهك جودايه ژ مرؤفان.

ديسان مه پيشه ر كر كو پيوسته ئه م پيناسه كى گومانكى وهك هه فقيه تهك ريژه يى دهستنيشان بكهين بو
رهوشه نبيرى دا رهوشه نبير و كه سين دن، تيكله نه كهين بويكو بشيپن ب شيووا هك مه نه جي پيناسه كى بدهينه

رەوشەنبىرى. و لسەر وى پېئاسەى كارىن دىيىن مەنەھەجى بۇ خواندنا ھزر و مەعريفە و دياردە و رووداوين چفاكى شروؤفە بكةين.پشتى وىژى مە مەرەمەك ھەبوو كو ئايا رەوشەنبىرى كورد چەند شيان ھەنە ئازاد بيت و وەزيفە و ئەركىن خۇ دناف چفاكى دا بەرھەم بينيت؟

بۇ وى دفيىردا ئەم ھەول ددەين باسەك تيۇرى وەك بنخانەك بۇ فى گوتارى پيشكەش بكةين.

ديارە زۇربەى ئەويىن ھەول ددەن كو پېئاسەيا رەوشەنبىرى بكەن، تا رادەكى كىم يان زۇر دزانن كو زەحمەتە پېئاسەك رەھا و يەقىنى بكەن، چونكە وەكى مە گۆت ئەم نەشيىن ھەمى رەوشەنبىران ب يەك چاف تەماشا كەين و ماھىيەتا رەوشەنبىرى ژى جياواز و جودا و فرە رەھەندە، ئى دگەل فيچەندىژى ديسان ب نەچارى پيويستە ئەم ھندەك پېئاسە و مەرج و ئەركىن رەوشەنبىرى قەبول بكەين، ئى ديسانژى ناچىبىت ئەم ژبىر بكەين كو ھەر پېئاسەك بۇ سەردەمەك تايبەت و بۇ بارودۇخەك دىرۇكى تايبەت دگونجىت و بۇ دەمەكى دى و جەھەك دى ناگونجىت، ئانەكو تەف پېئاسەيىن رەوشەنبىرى ھەقىقەتەن رىژەيىنە و ھىچ پېئاسەك نەشىت كو ئاسۇيا ئازدا و بەرفرەھا ماھىيەتا رەوشەنبىرى بگريت.

ديارە ھەر ژ دەمى يۇنانىيان پېئاسە بۇ رەوشەنبىرى ھاتىنە كرن، بۇ نموونە پلۇتۇ دىيىت كو رەوشەنبىر وىژدانا رەخنەگرا چفاكى يە، ئانەكو پلۇتۇ وىژدانا رەخنەگرتى ب نافەرۇكەك جەوھەرى بۇ كەسى رەوشەنبىر دىبىنيت.

رىبوار سيوھىلى د پەرتووكا خۇدا نوسىن و بەرپرسىارى ل دور رەخنى ب مانايا يۇنانى دىيىت: (رەخنە لە مانا يۇنانىيەكەيدا جۇرپكە لە ھونەر، ھونەرىش جۇرپكە لە داھىنان.)⁶.رىبوار سيوھىلى ،نوسىن و بەرپرسىارى لاپەرە 127

ئانەكو دفيىردا، كو رەخنە ، وەك كرىارەك گەلەك كەس وەك ئەركەك سەرەكى بۇ رەوشەنبىرى دىبىن، ئى رىبوار سيوھىلى ئامازەى بفيچەندى ددەت، كو پيويستە رەخنەژى ب مانايەك يۇنانى و وەك ھونەر و داھىيان بەيئە مومارەسەكرن، ئانەكو رەخنە نەبيئە پرۇسەك ئەخلاقى و چفاكى بتنى خەمى وى ئەو بيت كىم و كاسىيىن بەرھەمەك ئەدەبى يان ھەر بەرھەمەك دى بىينىت و كەشف كەت. ئانەكو ئەركى رەخنەى دزايەتيكرنا تىكست و بەرھەمىن دن نىە ھندى ھەولدانە بۇ چىكرنا گفتوگۇيەك فەكرى دگەل وان تىكستان.و لدور رەخنەگرتن ل دەسھەلاتى رىبوار سيوھىلى سى پنتان ددەتە مە كو رەخنەى دكەتە كرىارەك ھونەرى:

1. رەخنە زمانەكە بۇ موخاتەبە كرنا دەسھەلاتى.ئەفەژى پىكۇلا رەخنەيە بۇ نرخاندىن و ھەلسەنگاندىن دەسھەلاتى.و بفيچەندى رەخنە گرنكى و بەيى ددەتە دەسھەلاتى.
  2. رەخنە دەسھەلاتى دكەتە لايەنەك كو پيويستە بەيئە موخاتەبەكرن.رووى قەسىن خۇ ئاراستەى وى بكەت بۇيكو ھەمىشە د پرۇسەكا نوپكرن و گەشەكرنى دا بيت.
  3. رەوشەنبىرى دفيىت ب رىيا رەخنى دەسھەلات ھەرگىز دقالبەكى دا نەمىنيت كو بى رەخنەگرتن بگەتە جۇرەك ژ رەھاگەرىي و دكتاتورى و داخران و ستەمكارىي.
- ئانەكو رەوشەنبىر ب رىكا رەخنەى دشىت بەشدارى دەسھەلاتى بكەت و دەسھەلاتى ژ ھەر دۇگمابوونەك و شىواژىن دكتاتورىي بپارىزىت و پىكۇلەكەژى بۇ ھەلسانگاندىن و نرخاندىن دەسھەلاتى.
- ئانەكو رەخنە كەرەستەك و ئامرازەك نىە بۇ رووخاندىن دەسھەلاتى. بەلكى رەخنە بۇ ھندىيە دا دابرانەك دنافبەرا ئەخلاق و سىياسەتى دا چىنەبىت.

دياره پېناسهكا نویتز و بهیزتر ژلايی رۇل و کاریگه ریا رهوشه نیری ل سهر سیاست و دسههلات و جفاکی بگشتی چیبوو، دهمی ئەمیل زۆلا گووتارا خوڤا بناقودەنگ (ئەز گونەهباردکەم، یان ئەز تاوانبار دکەم) ل سهر کیشهیا دریفۆس نفیسی، و پشتی وی بوو ئەگه ری کۆمکرنا ئیمزا رهوشه نیران بو دووباره دادگهه کرنا (الفرید دریفۆس) کو تاوانبار بوو ب توهمهتا جاسوسی کرنی بو ئەلمانیا. پشتی کۆمهکا به لگه یین نوی پهیدا بووین ل سهر بی گونەهییا دریفۆسی.

ئەفی مهسهلهی پیقه ری نوی بو رۆشه نیر و هزرمه ندان دانان ، ژوان پیقه ران :

1. سووربانا رهوشه نیری ل سهر ده ریخستنا هه قیقه تان.

2. نازایه تی یا رهوشه نیران.

ل جهه هزرمه ندی ئیتالی گرامشی، هه موو کەس رهوشه نیرن، هه تا کاری وی کەسی رهوشه نیری ژى نه بیته. دياره پیقه ری گرامشی بو رهوشه نیری جودانه ژ پیقه ری دی، لجهه وی هه موو کەس تا راده کی خودان دیتنه کن بو دونیای، و هیلهک بو رهفترین ئەخلاقی و کۆمه لایه تی هه یه. و خودان ئاسته کی دیار کرینه بو مه عریفه تی و به ره مه یانا هزری).7.(أ.د. خالد عرار/ الپقافه والمپقون والحجاره/مقال)

یان دبیزیت: ههر گرپهک کۆمه لایه تی کو ل سهر بنیانا ئەرکهک ئابووری پهیدا دبیت، دگهل خۇدا ب شیوهیهک ئۆرگانیک تویژهک یان جهند تویژهکین رۆشنیری دسازینی.8.(ریبوار سیوهیلی، نوسین و بهرپرسیاری، ئەنتونیو گرامشی: سهره لدانى رۆشنیران لاپه ره 145)

ئانه کو مرؤف ناشیت باسی نهرهوشه نیران بکته، چونکه نهرهوشه نیر تشتهکه نینه، چونکه هه موو مرؤف خودان چالاکیین زهینی و کرده یینه.

سارتهر بو پیناسا رهوشه نیری گۆتنهک بهر نیاس هه یه کو د پرانیا تویژین و فه کۆلینان سوود لیته تی یه وهرگرتن: (رهوشه نیر کەسه که مایى خو دوان تستان دا دکته که په یوهندی بویقه نینه)

ههروهسا لجهه سارتهری رهوشه نیر ئەو کەسه کو ئاگه هه ژ دژان هه یه چ دناف خۇدا و چ دناف چفاکی دا. دنافهرا فه کۆلین دهه قیقه تین پراکتیکی و ئایدیۆلۆژیایی دسه لاتدار.

رهوشه نیر به ره مه ک میژوو یه، به ره مه ی چفاکهک تژی دژایه تی یه، و ههروهسا رهوشه نیری ته عیری ل وان دژایه تیان ژى دکته. ئانه کو چ کۆمه لگه ه نه شین گازنده ژ رهوشه نیری بکه ن بیی کو خو تاوانبار بکه ن. چونکی چفاکی ئەو چیکرینه.

میشیل فۆکۆ دوو جوړین رهوشه نیران جودا دکته، یه گه مین ئەو رهوشه نیرین ب (رهوشه نیرین جیهانگه رایى) ناودکته، رهوشه نیرین چه رخین نۆزده و ده سپیکا چه رخى بیستى ل رۇژئافا کو پیکهاتهک میژوو یی تایبه تی هه بوو. ئەو کەس بوون کو نفیسه ر بوون، بهرگری ل دادپهروه ری دکرن، یان کەسانهک وهک پیاوین قانونی و بهایی جیهانی خو دناساندن. واته کەسانهک بوون دزی بکاره یانا دسهه لاتى برهنگهک نارهوا. فۆلتیر ئیک بوو ژ وان کەسان کو فۆکۆ دبینیت نموونه یه که بو وی جوړه رهوشه نیری.

لی چه رخى بیستى، کو چه رخا ب سیاسی بوونا ژ یانا کۆمه لگه هی یه ل سهر ئاستی جیهانی و چیبوونا کایه یین کۆمه لایه تی نۆی. ئەف جوړه رهوشه نیر به گشتی کەسه که کو خه باتى دکته بو بینا کرنا سیسته مهک ژ هه قیقه تی. یان ژلايى کیمفه نیژیکبوونه ژ هه قیقه تی.

ب رايَا فۆكۆى ھەقىقەت بمانا كۆى وان تىشتان ناھىت كۆ پېويستە بەينە دىتن. بەلكى بوى ماناى وان رېسايانە دەھىت كۆ خەلەتتىى ژ ھەقىقەتتىى جودا دكەت. و بوى ھەقىقەتتىى ژى دەسھەلاتەك تايبەتمەند دىبەخشىت.بشى رەنگى ئارېشەيا سىياسى رەوشەنبىر دزاراڧا (زانست / ئايدىيۆلۆژيا) نىنە، بەلكى ل زاراڧا (دەسەلات/ھەقىقەت) دايە. ئەفەزى ئەو رەوشەنبىر تايبەتمەند بەرھەم دەھىنيت كۆ دىقى چەرخى دا كاريگەرىيەك مەزن ھىلايە.

ب ل دايكبوونا رەوشەنبىر تايبەتمەند گوھورين بسەر مانايىن رەوشەنبىرى چىدبىت،فۆكۆ رەوشەنبىر تايبەتمەند لەمبەر رەوشەنبىر جىھانگەرايى ددانىت.

بۆويژى رەوشەنبىر دىبەتە كەسەك كۆ دكايەيا سىياسەتتىى دا نامادەيە ، دەمى زانستىن خۆ بۆ خزمەتا ھەقىقەتتىى و بەرگرىكرنى ل ھەق و بەھا و مانايىن گەردوونىيىن مروفى بكار دەھىنيت، ئەو ژدايك دىبىت.

بۆ نموونە دەمەك زانكۆ ل بن ھەيمەنا دەسھەلاتەك سىياسى دەرباز بىت دىشىت رەوشەنبىر تايبەتمەند بەرھەم بىنيت. دەمى ھەر زانستەك بىشىت ل دەمى بەرپرسىيارىەتتىى و بەرگرىكرنى ھلويستەك رەوشەنبىرانە وەرگريت.وى دەمى شەپى دەسھەلاتى بىتنى دگەل يەك يان دوو نقىسەران يان رەوشەنبىران نايىت بەلكى دگەل كۆى وان ھىزىن كۆمەلايەتتىين لۆكالە كۆ ھىزىن ھزرى تىدا كاردكەن و بۆ ژيانى خەبات دكەن.

9.(بىنېرە ئاراس ھەتاج/ رۆشنىبران لە نىوان (رووداو) و بەرھەممەينانى (گووتاردا) رەھەند ژمارە 11 لاپەرە 220

دىارە گەلەك ھزرمەند و نقىسەر ژى لسەر فېچەندى كۆكن كۆ رەوشەنبىر ئەو كەسە ھزرى بەرھەم بىنيت، بەختيار ەلى ئىك ژوان كەساپە دوھزىفا رەوشەنبىرى دا دىبىزىت:

1. وەك بکەرېك ئىشى بەرھەممەينانى فېكر وتەقاندنەوہى تواناکانى بىرکردنەوہىپە لە کۆمەلگادا.
2. ھىزىكى چاودىرىكردى كۆمەلايەتە.
3. كەسىكە ماناى كۆن و نوى دەست نىشان دەكات.
4. لە ئاستى كۆمەلايەتيدا دەست لەو شتانە وەردەدات وەك سارتەر دەلېت بوارى ئەو نىن و پسپور نىە تىپاندا.
5. تواناى پچرانى لەگەل مەرچەکاندا ھەيە و دەتوانىت ھەلئىزاردنى سەرىبەخۆى ھەبىت.
6. رۆلى گرنكى لە گواستەنەوہى فېكردا، لەكۆمەلگايەكەوہ بۆ ئەوى دى ھەيە.10.(بىنېرە بەختيار ەلى/ نىمان و جەنگاوەرانى لاپەرە 290)

4. رەوشەنبىر و شىيانا ئازادىي:

پىشتى ئەو باسى تىۆرى و پىشكەشكرنا ھندەك پىناسەيان بۆ رەوشەنبىرى، فېگافى ھەگەر ئەم بخوازين ھندەك سفات و سىمايىن رەوشەنبىر كورد ديار بکەين دى گەھىنە چ ئەنجام و چ ھەقىقەتتىن رىزەيى؟ ئايا دىقى ھەلومەرجى دىرۆكىدا رەوشەنبىر شىايە ژدايك بىبىت و ب ئەرك و رۆلى خۇيىن جودا جودا رابىبىت؟ ئايا ئەو ھەلومەرجىن دىرۆكى بىن ئەم ئەفرۆ تىدا ھاندەرە بۆ چىبوونا رەوشەنبىران و خەونىبىنا وان و شىنبوونا خەونىن وان؟ ئايا كۆلتور و پىكھاتەيىن وى رىكى ددەن ئەو رەوشەنبىر تايبەتمەند وەك فۆكۆ ژى دىبىزىت يان ئەو وىژدانان رەخنەگر وەك پلۆتۆ پىشەبەر دكەت يان ئەو كەسى ماىى خۆ دەھموو تىشتاندا بکەت

وہك سارتەر بۇ دچیت ل كوردستانى ببيتە دەنگ و ھیز و گووتارین خۇيېن رەخنەيى ئاراستەي چفاكى بکەت؟

ئەم ھەتا رادەكى تىگەھشتىن كو ژدايىكبوونا رەوشەنبىرى گرىداي كۆلتور و شيانين چفاكىنە لەمبەر ھەلومەر جين ميژوويين سەردەمەكى ديار . و ھەروەسا ديسانزى كۆمەلگەھ دناڧ وان ھەلومەر جين دىرۆكىدا چەند دشىت گوتارا رەوشەنبىرى وەرگريت؟

ھەگەر رەوشەنبىر ل كوردستانى ھىشتا وەك كەسەك تاك و تەنيا كار بکەت و ھزرى بەرھەم بينيت و گووتارەكى چىكەت. ھەگەر ل كوردستانى ھيش دام و دەزگەھ نەبن كو وەبکەت دەسلات خۇ لەمبەر كۆي ھيزن مەعريفين كەمەلگەھى ببيتەفە، و بسانەھى بشيت لەمبەر چەند رەوشەنبىرەكان براوہستيت و بسانەھى گووتارين وان تىكشكىنيت. ئايا رەوشەنبىر بتنى دشىت چ بکەت؟ بىي ھيزەك ئۆرگانى و بزافين كۆمەلايەتى و رىكخراوين چفاكا مەدەنى؟ ديارە وەك سارتەرى گۆت رەوشەنير ژ كۆلتورى ھەر مىللەتەكى چىدبىت، بۇ مە ژى رەوشەنبىرين مە ژناڧ كۆلتورى مە چىبوويە. كۆلتورەك كو ھەتا سەر ھەستيان مەندەھۆشە ب دین و سياسەت و عەشیرەت و فۆرمين بى نافتەرۆكىن كۆمەلايەتى و بتايەتەي ژى كو ھەريما كوردستانى د قۇناغەك فەگوھاستنى دايە و وەكریە ھەر تشت ل بن سيستمەكا نابوورى يان راستر ماديدا را دەرباز ببیت و بتنى فۆرمەك فاللا وەرگريت و نافتەرۆكا پرانى يا دياردە و پرۆژەيان بنە كلشەك رووت. دناڧ وان ھەموو ئاماژين نيگەتيف رەوشەنبىر چەوان دشىت ئازاد بيت؟ چەوان دشىت ببیتە رەخنەگر و كارى وى ببیتە بەرھەمەيانا ھزرى؟

ديارە ھەگەر ئەم بەراوردىيەكى كورت و بچووك بکەين دناڧبەرا رەھەندين كۆلتورى و بارى رەوشەنبىرى رەنگە بساناھى بشين بيژين ھىسايى يە ھەگەر مە رەوشەنبىر نەبن. ھىسايى يە كو ب دەھان و سەدان رووداو چىبىن و بى خواندنەك رەخنەيى دەرباز ببن. ھىسايى يە كو رەوشەنبىرين مە بتنى ئەو بن ئەوين دكەفنه بن پىناسەيىن سادە و رووكەش و زانكو و زانينگەھين دى خۇ ب پىشپەرە و سەرکيشا رەوشەنبىريا كوردى بزنان، يان نفيسەرين دام و دەزگەھين حزبى و ئىكەتى يا نفيسەران خۇ ب رەوشەنبىرين تاقانە ببين و كتيبين خۇيېن فاللا وەك بەرھەمەين ھزرى بدەنە مە.

لى ئايا ئەف رەوشە، رەوشەك تەندروستە دا كەيفا مە پى بھيت و ئەم خۇ پى بخاپينين؟

ديارە نە بۇ ويژى رەنگە ئەز دڧيرەدا ب سوود وەرگرتن ژ ميتۆدەكا پلۆتوى لى ب رەھەندەك جودا پىچەكى راوہستم.

ديارە پلۆتۆ باوهرپيا ئەو بوو كو جيھان دوو وينە ھەنە جيھانا ھەقىقى و جيھانا سىبەر، جيھانا ھەقىقى ئەو جيھانا ئەوا بوونەك سەرورە چىكریە و مرؤف نەشيت پەي پى بىت، ياديژى جيھانا سيپەرايە ئەوا مرؤف تيدا دژيت و جيھانەكە نەھەقىقىيە و وەك سيپەركى يە بۇ جيھانا ھەقىقى.

بۇ من ژى ژيانا رەوشەنبىرى بوويە دوو وينە، وينەيەك ھەقىقى ، كو پەيدانابيت، (بى چاوپوشين ل ئاريشا ھەقىقەتلى ل جەم رەوشەنبىران) دگەل وينەيەك سيپەر يان وەھمى يان كۆپيەك خراپ بۇ جيھانا ھەقىقى، كو تيدا دژيت.

ھەگەر وەزيفەين رەوشەنبىرى ب پلە يەك بەرھەمەيانا ھزرى بيت دناڧ كۆمەلگەھى دا، وەك ھەقىقەتەك. ئەفە دبىنين ئەف وينەيە ب رەنگەك بالكيش غايبە و ديار نینە. پىكھاتەيپن كۆلتورى ھەتافيگافى ھاريكار

نەبوويه بۆيكو ئەف وئەنيە وەك ھەقىقەتەك خۇ بەيان بکەت يان ژ دايك ببیت. و ھەروەسا رەوشەنبیر ژى ھېش نەشیاپە ئەو وئەنيە سيبەر يان كۆپيىن خراپ ژ خۇ داڧووتيت و بگەھتە وئەنيا ھەقىقى. ديارە ھەردوو كولتور و رەوشەنبیر گريداى ھەفن، ھەگەر رەوشەنبیر بخۇ ھەولا ئازادبوونى نەدەت كولتور ب دەزگەھيىن خۇيىن تەقلیدى و ھيژيىن سەلەفيين گارا و پاشقەرۇ ناهيلىت رەوشەنبیر يان مرؤف بگشتى ئازادببیت، ھەرسا ھەگەر رەوشەنبیر ژى كۆمەكا سىماو سىفاتان پەيدا نەكەت ئەفە نەشيت خۇ ژبن بارى وى كولتورى ببنت دەر بۇ وى دڧیرەدا باش دبیت ھەگەر چەند پنتەكان وەك پيويستيهك بۇ رەوشەنبیری دەست نیشان بکەين:

1. خواندن و نياسينا كۆمەلگەھى، پيويستە رەوشەنبیر ل ناست رووداوين ناف كۆمەلگەھى خودان خواندن و گووتار ببیت، كو بگەھتە جەوھەرى وان روودا و دياردان و بشيت فۇرم و نافەرۇكا وان شروۇفە بکەت و ژیدەرىن وان رووداوان ب خواندنهك زانستی و مەعريفى كەشف كەت.
2. رووبەروبوونەو دەگەل تيگەھشتين كەفن و غەيبانى و سەلەفى بۇ تيگەھين چقاكى و دونيايى، كو جورئەت بکەت ھزرىن خۇ بەيان بکەت و بى ترس لسەر موقەدەس و تيگەھين دينى و سياسى و مؤدليلين وەك دينى و نايديايى براوہستيت.
3. خۇ زەنگينكرن ب ميتؤدلين زانستی و بەردەوامبيون د پيزانين و زانينا ھەقىقەتەين نوى كو رۇژ ب رۇژ زانست و ميتؤدلين زانستين نوى كەشف دكەن.
4. رۇشەنبیر خودان مەرجيەتەك ببیت سەر بخۇ. ئانەكو مەرجهعا وى نە دين ببیت و نە سياسەت و نە نايديايەك دى، بەلكى مەرجهع عەقلى وى و ويژدانا وى ببیت.
5. رەوشەنبیر خۇ وەك سەنتەر ببينيت، ئانەكو وەك ھزركرن سەربەخۇ و ئازادببیت، كەسەك ھزركەرى ئازاد.

بىي وان سىماو گەلەك سىمايىن ديژى سەختە رەوشەنبیر دكۆمەلگى مەدا بكاريت شووناسا خۇ وەك رەوشەنبیر رەوا بکەت و ببينتەفە. بىي ئازاديا ھزرى ھەقىقەت ژى ئازاد نابيت، بى ئازادبوونا ھەقىقەتە ژى نەشيىن خەونين خۇ نە ببينين و نە شين بکەين.

ديارە ھەگەر ئەو سيفەت و سىما و ب دريژاھيا فى باسى ب راستەوخۇ و نەراستەوخۇ مە باسكرن، ھەگەر رەوشەنبیرى كورد بتايبەتەي يين دەفەرى، كيم و زيده دناڧ تيكست و گووتارين خۇدا نەبينەفە ، سەختە ئەم باوەر بکەين خەونين وان شين ببن، سەختە ئەم باوەر بکەين ئەم بشين خۇ ئازاد بکەن و وەك ھزركە ئازاد بشين گووتارين ئازاد و بەرھەميىن ھزرى يين ئازاد پيشكەش بکەن.

چونکہ رەوش گەھشتيە رادەيەكى كو ھەم رەوشى كوردستانى و دونيايى ھاتيه گوھورپين و پيويست دكەت كو ئەم ببينە خودان گووتارين ھزرى و نەئيشايى لسەر ھەموو روودا و دياردە و تيگەھان كو رۇژانە چارەنوسى مە وەك تاكين نير و مى و وەك چقاك و وەلات ژى مە دبنە دناڧ گەلەك كارەساتين سەرسورھينەر.

كوشتنا وان ھەموو ژن و كچان، گەندەل يا سياسى و پتر بوونا بزاقين سەلەفى و غەيبانى، چيپوونا سيستەمەك مادى و بى ميھر دناڧ چقاكى، خۇھەلاويستنا مشەخۇر و گەندەلان ب دەزگەھين ھزرى و رەوشەنبيريىن جۇراوجۇر ، ب نوكتەكرنا ريكرراوين چقاكا مەدەنى، بى ويژدانى يا نفيسەر و رۇژنامەنفيس و ئەديبان، تيگەلاووبوونا پرؤزەيىن رەوشەنبیری ب فۇرمين قالا و ھتد...

رانانەك و پيداچوونەك بۆ پەرتووكا

ئيمان و جەنگاوەرانی

فيكرى سەلەفى و دەرکەوتە نوپكانى لە رۆشنىرى

كوردیدا

يى بەختيار عەلى

2007/6/4

ئەفە نافنىشانا پەرتووكەكا نقيسەر بەختيار عەلى يە كۆل سالاً 2004 ژلايى نيۆەندى رههەند بۆ ليكولينا كوردى هاتيه بەلافكرن.

دياره بەختيار عەلى بۆ پرانيا نقيسەرپن كورد وەك نقيسەرەك (شاعير و رۆمانقيس و هزرمەند) هاتيه نياسين، و هەتا نە چەندين كتيبپن شعري و رۆمان و هزرى وەشاندينە. رەنگە تا رادەكى هيش ل دەفەرا بەهدينان بەختيار و بەرهەمپن وى باش نەهاتين خواندن و نياسين ، و هيفيدارم ئەز دقى بابەتيدا بكارم لايەكى ژ بەرهەم و نقيسينپن فى نقيسەرى بەدم خواندەفانى. بەختيارى تا نە چەندين بەرهەم وەشاندينە، ژوانە:

1. مەرگی تاقانەى دوووم، رۇمان. 1997

2. ئىۋارەى پەروانە، رۇمان.

3. دواھەمىن ھەنارى دونيا، رۇمان.

4. شارى مۇسىقارە سىپىيەكان، رۇمان. 2006

5. خوپنەرى كوشندە، كۆمەلە وتار 2005

6. كۆى بەرھەمە شەرىيەكانى (كە زىاد لە جارېك و بە شېۋەى جودا تا ئىستا بلاۋكراونەتەو)، بەلام بەرھەمى (تا ماتەمى گول تا خوپىنى فرىشتە) دواھەمىن وەشانا وىيا شەرىيە كو ھەموو بەرھەمىن وىين شەرى بخۇفە گرتىنە. 2007

وەك ئەز تىبىنى دكەم بەختىار د پرائىيا نقىسىنېن خۇدا، ھەول داىە ل سەر بنەمايىەك ھزىيانە كار بكتە، بەرھەمىن وى ھەتا شەرى زى تىبىە ژ بنەما و رامانىن ھزرى و فەلسەفى و مەرىفى.

دىارە بەختىار خودان ئەزمونەك گەلەگ زەنگىن و دەولەمەندە دىۋارى ھزرىدا، و شىايە ب بەرھەمىن خۇ بەردەوام گەنگەشە و كاردانەوھىپن جودا جودا ل دەف خواندەفانان چىكەت. دىارە بەختىار داھىنەرە، و سەروكانىيا داھىنانا وىزى ژ دەسەھلاتا وىيا ھزرى و مەرىفى دەھىت، ئەز بخۇ وەھا دبىنم بەرى ھەر تىشتەكى بەختىار ئازادە، وەك ھزر ئازادە و شىايە وى ئازادىپىزى ب باگراۋەندى رۇشەنبىرىيەكا زەنگىن و ب تەكنىكىن نوى يىن نقىسىنېن دەربىرەت. دىارە زى بەختىار بەرى نقىسەر بىت زمانزان و خواندەفانەكى كىم وىنەيە، و ئىك ژ سەروكانىپن وى يىن ھەرە گىرنگ زانىنا چەند زمانەكايە ژبلى كوردى.

من دگوتارەكا دىژىدا گوتىە ئىك ژ بنەمايىن داھىنانىن پرائىيا نقىسەرېن كوردىن نوپخواز و كلاسىك زى ئەوە كو خودان چەندىن زمانن، وەك زانىنا زمانى فارسى يان ئىنگلىزى يان ئەلمانى يان سوپىدى يان ھەر زمانەك دى غەپرە كوردى.

ئى دىارەزى رەنگە گەلەك نقىسەر پىتر ژ زمانەكى بىانى بزائن و باش زى بخوپىن، ئى نەشىايىنە وان زمان و پىزانىنان دكارەكى داھىنەردا بكار بىنن، دىارە دقپىردە مەسەلا داھىنانى پىتر گىردى زمانزانىنى نىنە، بەئى گىردى تىگەشتن و درككرا نقىسەرىيە بۇ تىگەھىن دونيا و زىانى و ھەتا زمانى بخۇزى، و چەوان نقىسەر بشىت وان تىگەشتىن نوى و مۇدەرن بۇ تىگەھان و ب تەكنىكەكا نوى و زمانەك نوى بكارىبىنىت و بكتە بەرھەم،

دىارە گەلەك نقىسەر بتايىبەتى پىشتى سەرھلدانى چوپونە وەلاتىن ئەوروپى، ئى ھەمى نەشىايىنە سوودى ژ كولتوورا رۇژئافاى وەربگىن و چ دنقىسىنېن خۇدا و چ د ژيانا خۇدا وان بەھا و تىگەشتىن كولتوورەك جودا بۇ چەمكىن ژيارى بكتەنە بەھىيەك مەرىفى و ھەقىقى دنقىسىن و ژيانا خۇدا و بەرھەمىن ھزرى و نوى بدەنە مە. بەروفازى گەلەك ژ وان نقىسەران بەرزە بوون و ب بەھانەيىن جۇراوجۇر وەك سەختىيا ژيانى و دەلىفە نەبوون و كىمىيا وەختى و ھىجەتېن جۇراوجۇرېن دووېر ژ دونيا ھزركرنى خۇ بەرزەكرن، گروپەك دىزى وەھا خۇ دبىنن كو ئەوروپا يان غوربەت و پەناھەندەى تووشى ھافىبوونى كىر و ھەگەر وان تىشتەك نقىسىبىت زى ئەفە ژ زىرەكى و خۇراگىرى و بەرگىرىيا وان بوويە، بىرا من دەھىت نقىسەرەك پىشتى ژ وەلاتەكى سكتەندەنافى زىرەكى دگوت: (ئەم گەلەك وەستىايىن، گەلەك جاران دقيا ئەم ھەتا بەرنامەكا كۆمپىوتەرى پەيدا بكتەن گەلەك بگەرىپن و پىسىار بكتەن) ئەوى نقىسەرى باسى وەختەكى دكر كو ل كوردستانى نە بتنى كۆمپىوتەر و بەرنامەيىن كۆمپىوتەرى نەبوون، بەلكى پەيداكرنا كاغەز و پىنووسىن دار و جاف زى ب زەحمەت بوو!

ھەر چەوا بېت ئەوئېن نەشيان ل ئەوروپا ۋەك تاكەك ھېژا و چالاک تېكھەلى كۆلتور و سېستما وان ۋەلاتان بېن و سوودى ژ زمان و كەلتورا وان يى زەنگىن ۋەرگرن و ئەوئېن لىقېرى نىسەر بوون و لوئېرى نىسېن ژ دەست دان، گەلەك جەئى داخى نېنە، ھەرەسا ئەوئېن نەشيان كەلتورا رۇژئافاى ۋەك بەھەك مەعريفى و ھزرىيەك ئەرئىنى ھەرس كەت و نەشيا بېتە مرۇفەك ئازادتر و نىسەرەك داھىنەر تر، ئەوژى نەگەلەك جەئى داخىيە. ئى جەئى داخى ئەو ھەمى نىسەرەك يان رەۋشەنېرەك كورد ۋەك بەختيار عەلى دىقى پەرتووكىدا (ئىمان و جەنگاۋەرانى) لىسەر دراۋەستىت، ئەو ھەم كورد رەۋشەنېرەك كورد چوۋىە خراپترىن و تارىتېرىن ھزر ژ كۆلتورا رۇژ ئاۋا ۋەردگرىت و بېرىكا فى پاشخانا ھزرى و مەعريفەييا ۋىرانكار دخوازىت ھزا سەلەفى و فاشى و نازى و د رەۋشەنېرىيا كوردىدا ۋەك پېشەبەرىيەكا ھزرى پېشەبەر بىكەت.

ئەف پەرتووكە گەپانەكە كوۋىر و درىژە دناف رە و رىشالىن ھزرىن دۇگما و فاشى و پىرۇژى و دىن و دەرھاۋىشەكانى ھزا سەلەفى و فاشى.

ئەف پەرتووكە ژ بنىاتا بەرسفەكە بۇ نىسەر (فاروق رەفىق) و تىزىن ۋىن ھزرى سەبارەت ب موقەدەس و ۋىنە رەۋشەنېرى كورد و دونيا و گووتارەكا توندرە و فاشى بۇ دىن و كۆلتور و ھزرى برەنگەك گشتى. ئەگەرچى بەختيار ب درىژاھىيا كىتبا خۇ ژبىر ناكەت كو رە و رىشالىن ھزرى (فاروق رەفىق) ى بىخوئىت و شۇفە بىكەت و ل سەروكانىيا ھزرىن ۋى بگەپىت، ئى ب درىژاھىيا پەرتووكا خۇژى ناھىلىت ئەو بەرسف بىتئى بېتە خەمى ۋى، بەلكى بەروفاژى برەنگەك زىدە بەرفرەھ و كوۋىر جەندىن پىنتىن گىرنگ و ب بەھا ژ كۆلتورا رۇژئافا و بىرمەندىن بىانى و تىگەھىن دىنى و زانستىن مرۇفايەتى و ژىدەرئىن ھزرىن فاشى و سەلەفى د كۆلتورا رۇژئافا و رۇژھەلاتدا بۇ مە خويا دكەت.

ئەف پەرتووكە باسەك درىژە ل سەر گەشترىن دەرگەۋتەكانى ھزرىن توندرە د مەسېحىيەت و بىرمەندىن دىنى يىن ئەورۇپى و روونكرنا وان ژىدەرەن ئەوئېن بوۋىنە سەروكانى بۇ ھزرىن فاناتىك و ترانسپىندنتال و ئىزۇتېرىك و مستىك و توندرەو.

بەختيار خواندەفانى ب چەندىن بىرمەند و ھزرفانىن ئەورۇپى و ب چەندىن بزافىن ھزرى يىن دىنى و مەعريفى يىن ئەورۇپى شاد دكەت پىخەمەت تەفسىرەكى مېژوۋى و لېەر رۇشنايىيا زانستىن مرۇفايەتى ۋەك ئەنرۇپۇلۇگى بۇمە بەدەتە خۇيا كرن و ھەرەسا دەستنىشانكرنا جىاۋازىيا خواندەن بۇ ھزر و دىن و تىگەھان لېەر رۇناھىيا دۇگمايىن ئايدىۋلۇژى و دىنى دگەل خواندەنئىن ئەنرۇپۇلۇگى، و چەوان مرۇف دىنىت ھزر يان تىگەھ يان دىنەك دىت ب جىاۋازىيا خواندەن دىت بېتە تىشەك و بابەتەك جىاۋاز و ۋىرانكار.

دقېرەدا ئەز ھەول دەم بشىم گووتارا بەختيار عەلى دىقى پەرتووكىدا و گىرنگىن پىنتان لىسەر ھەندەك تىگەھىن كو خەما فى پەرتووكى بوۋىنە بەدەمە خواندەفانى، ديارەژى بۇ من ھىسايى بوو ئەف بابەتە ب دەفۇكا سۇرانى نىسېبا و بەلكى ب ساناهى ترژى بوۋبايە، بەلى ديارە ژبلى كو دەفۇكا بەھدىنى يى منەژى و يى كەسېن خۇشتى و ئەزىزن لدەف من، ئى دىسانژى پىشتى شرىنىيا فى دەفۇكى ژى من دىت ھەرە خواندەفانى دەفەرى بىرىكا فى گووتارى شارەزى پرتەكى گىرنگ بىن ژ بەرھەمىن بەختيار عەلى و ھزرىن ۋى.

*****

بەختيار د دەسپىكا پەرتووكا خۇدا دىقېتن ئىكسەر و بەرى پېشەكيا نامەكى ئاراستەى خواندەفانى بکەت برپىكا نفيسينا چوار دەستەواژەيىن چوار بىرمەندىن ئەورويى بۆيكو خواندەفان زووى د هزر و حىكمەتا ويدا بگەهيت و ئامازەكى بدەتى كا ئەف بەرەمە ژ چ خەمەك رەوشەنبىرى و هزرى هاتىە دەر و بۆچ نفيسەر دەيت و د بەرسقا نفيسەرەك ديدا 350 بەرپەران دنقىسىت؟

وەك دەرگەهەك ب وان رستەيان كليلەك هزرى و مەعريفى ددەتە خواندەفانى دا پى بچپتە دنافا بەرەمەميدا، لى ديارە ئەو كليل ەمان ئامازىن كليلەك كۆنكرىتى نادەن مرؤفى بەلكى خواندەفان هزر دكەت بەختيار دىبىژتە من : (لەئىقى نەبە ئەز تىشتەك رۆتىنى بدەم تە، و باوهرى يان نەفىت ژى خواندەفان ەققەتەكى رەها دى پەرتوكيدا ببىنى، بەلكى ئەو دىبىتە خواندەفانى: وەرە دنافا فى بەرەمەميدا بگەرە و خواندنا خۆ بکە گەپانەك ل ەققەتەتى، نە مەرجهزى تو ەققەتەتان كەشف كەى ، ەگەر تە كەشف ژى كر، شانازى پى نەبە، چونكى (ئەندريە جيد) دىبىژت: باوهرى ب وان بکە كو ل ەققەتەتى دگەرپىن، باوهرى بوان نەكە كو دبىنن) گەواتە نە ئەز تەسلىمى بىرپىن تەيپىن بەروەخت دبم نە توژى تەسلىمى هزرىن من بە، وەرە ئەز و تول ەققەتەتى بگەرپىن ، بلا گەپان خەما مە بيت نەوەك دىتن، و بەختيار دخوازىت زووى خواندەفانى تووشى شۆكەكا مەعريفى بکەت دەمى وتەكا (قراين گىرتود فۆن ليفۆرت) ى دنقىسى: (ئەفە خوداناسىن وى دەمى بوون مەسىح ل خاچ دان، نەوەك بىدىن و خودا نەناس) دىفەردا ئىكسەر تاوانا كوشتنا دوعاىى هات بىرا من كو پىرانىا رەوشەنبىر و نفيسەرپىن كورد ل سەر كوشتنا دوعاىى نفيسىن گۆتن ئەوین (دوعا) كوشتىن، نەزان و خودى نەناس و بىدىن بوون، ديارە من نەفىت دوعا و مەسىحى بەراورد بکەم، لى ديارە قاتلىن وان ب چ باگراوندا دىنى و سەلەفى و فاشى كوشتن ئەنجامدان، و چەوان ئىماندارپىن دىنى يىن توندرەو و فاشى دبىنن دىن ل سەررووى ەموو مرؤفان و تىگەهاپە، چونكە : (دىن بتنى موقەدەسى ب راستى دبىنى) ئەوین مەسىح و دوعا كوشتن فەيلەسوف نەبوون، ئەو تىزى دىن بوون، ەگەر تىزى فەلسەفە بان دا بىنن : (بتنى راستى موقەدەسە). وەك لۇدفيگ فۆيەر باخ دىبىژت.

د دوماهپىن پەيقين بەرى پېشەكيا خۇدا بەختيار ب رستەكا نىتەشەى دوپماهى دەينىت دا ئەم خواندنا پەرتووكى پى دەست پېبکەين: (مرؤف دا بشىت بىزى دىقېت ەيزا فېچەندى ەبىت جاروبار رابردووى بشكىنىت و ژىك ەلەوشىنىت، ب رپىكا كېشانا وى بۇ بەر دادگەهى، بىتە بەر لىپىرسىنەكا توند و حوكمدانى، چونكى چ رابردوو نىنە ەزى حوكمدانى نەبىت)

دىسان ژى ئەف پەرتووكە وەل مە دكەت كو ئەم رابردووييا خۇيا دىنى و كولتوورى ب گشتى بشكىنىن و ەلەوشىنىن و حوكمى ژى ل سەر بدەين، ەروەسا ەتا وەك فەرد ژى ئەم دىپىن رابردووييا خۇيا كەسۆكى ژى بشكىنىن و ەلەوشىنىن و ەنەك ژ غرورا خۆ بشكىنىن و پنتىن كېماسى و لاوازيان دەف خۆ ببىنن، ئەفەزى ب ئانكوييا توهمەت و تاوانا ناھىت ەندى بۇ تىكرنا وان زوعف و كېماسىيا ل دەف مە بخۆ دەيت، ەلەوشاندا رابردووى ب ەيزەك هزرى و مەعريفى و فەلسەفى و ئەنترۆپۆلۆگى نەھەر جاروبار پېويستە بەلكى پرۆسەك و پېويستىيەك بەردەوامە، دەرگەهەك مەزەنە بۇ تىگەهشتن و شرؤفەكرنا جوانى و كرپتى، باشى و خراپى ، سەلەفى و نوپخوازى، راستى و درەو و ەتد... يىن مە، كو ئەز باوهرم كو رەوشەنبىرى كورد، مرؤفى كورد ب گشتى ەيش نەبوويە ئەو كائىن كو بشىت بەردەوام دناف خۇدا بگەرپىت و بەرى جوانى و باشى و راستى و ەتد...، يىن خۆ كرپتى و خراپى و درەو و ەتد... يىن خۆ ببىنىت، ئەز نافەشىرم خواندنا فى كىبى بۇ من بخۆ گەپانەك كووير بوو دناف كولتوور و هزر و مەعريفە و رھ و رىشالىن هزرىن سەلەفى و خودى و موقەدەس و

عشق و بىرمەندلىن جودا جودا، لەزەت و تاما و بىيا ھەقىقى ژی ئەو بوو، كو ئەز وەك ھۆشەنگ پى ھەسىام ئەز دىشىم چەوان كرىارا خواندىنى بىكەم يان ئەو بخۆ ل دەف من بىيتە گەريانەك ل ھەقىقەتا من بخۆ، و چەوان ئەز دىشىم پتر و پتر مروف بىم و دوویر ژ تىگەھىن موقەدەس ب رەنگەك جوانتر و مېھربانتر و عاشقتر و راستر بەرى خۆ بدەم دەوروبەرى خۆ و چەوان مروفىن دىژى وەك فاوست و ئىفۇلا و ماىستەر و ھەمى فاشى و مستىكارىن دى وەك ھىزەك بى ھزر و وەك جەنگاوەرەك ئىماندار ، نەوەك وەك برادەرەك يان ھەقالەك يان خۆشتىقىيەك يان كوردەك سەر ب ھەمان ھەرىم و دەفەر من نابىن.

بەلى بەختيار ەلى دىقى بەرھەمىدا دەستى ددانته سەر وان برىنان ئەوین رەوشەنبىرەك دىشیت، ب مەبەست، تەخەكى وەك رەوشەنبىر ب زۆل و بىزى بزانىت، يان مروفان وەھا بىنىت كو ھەگەر دىن نەبىت ئەو دى دايكا خۆژى ئىقتىساب كەن؟!

و ئەقلى مەندەھۆش ب موقەدەسى ھەردەم لدويف تىشتىن نەگوھوپ و جەگەر دگەرپىت، ھەردەم دژى گوھورپىنىيە. ئەقلى مەندەھۆش ب قودسىيەتا دىنى و ەشیرتى و دەفەر و باژىر و ەتد... ھەردەم نساخ و نەخۆش دبىت دەمى بىنىت، رەوشەنبىرەك دى دوویر ژ جھ و دەم و دەفەر و كۆلتوورا وى دەھىت و بى موقەدەس ھزر دكەت و دىنى دكەت و دنقىسىت و دخوینىت و عشقى دكەت و جوانى دكەت و باشى دكەت و بەرھەمىن خۆ و ژيانا خۆ بى موقەدەس پىشېبەر دكەت.

ھەر چەوا بىت، خەتیت كەسى نىنە، ھەگەر كەلتورا مە تژى موقەدەس و دۆگما و ترس و مرن و فاشى و سەلەفى بىت، لى خەتیت مەنە ھەگەر وەك رەوشەنبىر نەشىن بى موقەدەس ل سەر وان موقەدەسان باخفىن، خەتیت مەنە ھەگەر بى موقەدەس بەرى خۆ نەدەینە كەلتورا خۆ. بى موقەدەس بژىن، بەختيار ەلى ژى ل سەر وى بنىاتى دەمى ھەست ب ترسەكى دكەت كو نەوەك ھزرا فاشى و سەلەفى ب دەركەفتىن خۆپىن نوى بىنە پنتىن ھىز و خودان دەسھەلات و بىنە بەرنامەپىن سىياسى و ئایدیۆلۇژيا گروپىن مەزن و بچووك، نەوەك ئەو رەوشەنبىرین سەلەفى بىنە نوپنەرى كۆلتوورا مە و خەلكى پى بخاپىن، بۆ قىچەندى بى ھاتى و ئەف بەرھەم و ئەف گەريانە دايە مە.

بەختيار ەلى پەرتووكا خۆ دابەش كرىە سەر پىنچ بەشىن سەرەكى كو ئەفەنە:

1. پىشەكى.
2. رۆلى دىن و پەيوەندى بە مۆدىرنەوہ.
3. نىزۆتىرىكىەت (نىوخواھى. الباتنىە) يان رىگا بەرەو فاشىزم.
4. رۆشنىر، ھەقىقەت، ەقل.
5. رۆشنىرى كورد وەك ئەھرىمەن.

1. پىشەكى / لە سەلەفىيەتى چەپەوہ بۆ سەلەفىيەتى راست.

دىن:

بەختيار غەلى دەسپىكا پېشەكەييا خۇدا ب شۇڭەكەرنەك پوخت و چىر باسى ئەرەك يان وەزىفا دىنى دكەت و دىنىت كو : (دىن نەخودان شىۋەيەك و نە وەزىفەيەك و نە جەوھەرەكە، كەسىن جىاواز ماھىيەتەن جىاواز ددەنە دىنى) ئىمان و جەنگاۋەرانى بەرپەرى 4.

پشتى وى بەختيار باسى فېچەندى دكەت كا چەوان دىن دىتت ژ بەر ئەگەرەن سىياسى يېن تاقمەكى، ئايدىۋلۇژيا گروپەكى، سايكۇلۇژيا تاكەكى. دەيتە پېشەرىكرن و بەرگرىكرن، ئانەكو ئەو پىشتىگرى و بەرگرىكرن ژ دىنى ژ لايى كەس و گروپ و تاقمەن جودا، نە ژ ئەگەرەن كېشەيەكا ھزرى يان فەلسەفى يان مەعريفىيە، و نە ژ ئەگەرەن فەكۇلەن و گەريانى يە ژ كېشەيا خودافەندى يان ھەقىقەتەن يان راستى يان دىن وەك كېشەيەك ھزرى بەيت تەماشاكەرن. بەلكى ئەگەر ئەو ئارمانچىن سىياسى و تارگىتەن گروپ و بارى دەروونى و روحييا وان كەسايە. كو وەدكەن دىن ژ ماھىيەتا خۇيا خودى پەرىسىي دەركەفەيت. و ئارىشە ئەو نابىت كامە باۋەرى ب بوۋنەكى سەرۋەر و بالاتر ھەيە يان نە؟ بەلكى دىن دىتەردا دىتە جەكەك سىياسى و ئايدىيى و سايكۇلۇژى، دا ئەو تاقم و گروپ و كەس، مرۇقان دابەشى سەر دوو تاقم و دەستەيان بكەن، كو ئەۋزى دەستەيا كەسىن باش و كەسىن خرابەن.

دەيتەردا ئەركى دىنى ل دەف ھەموو ئىمانداران وەكھەف نابىت بەلكى ب وینەيەن جودا جودا خۇ نىشان ددەت، وینەيا ترسناك ژى ئەۋە دەمى دىن بىتە كەرەستەك بۇ چىكرنا دوژمن و ئىدانەكرنا مرۇقان و دونىايى.

ل جەم ھندەك لاهوتىستان دىن ئامرازەكە بۇ چىكرنا دۆست و ھەفالا، يان پىكۇلەكە بۇ پىتر ئاشنابوونا مرۇقى ب سەرۋىش و مرۇقان، لى ل جەم وان كەسىن كو دىن ئامرازەكە بى رەھەندىن ئەفلالنى و ھىزىن ھزرى، دىن دىتە ئامرازەك بۇ چىكرنا دوژمن و ئىتھامكرنا مرۇقان ب بى ئىمانى و ئىدانەكرن مەحكوم كرنا وانژى.

جۇرى پىرسىاران ژ ماھىيەت و ئەركىن دىنى ژلايى نقىسەران دىتت فېچەندى بۇ خواندەفانى روۋن كەت كا نقىسەر وەك فەيلەسوف يان وەك سىياسىيەك يان خودان ئايدىيىيەك يان وەك كەسەك د بارەكا دەروونى تايبەتدا ئەرك و ماھىيەتەن دى شۇڭە دكەت.

دىارە ھەتا فېگافى دەرۋشەنپىرىيا كوردىدا كەمترىن قەسە ل سەر دىنى ھاتىيە كرن، ھەمىشە بابەتەك گرتى و فەشارتى بوۋيە، ديارە بۇ فېچەندى ژى گەلەك ھۇكار ھەبوۋىنە، ژوانە:

1. ھۇكارىن سىياسى، كو ھەمىشە كۆمەكا جەلال و جەرامىن سىياسى ھەمىشە ژ بەر مەملانەيىن سىياسى و پارتىن كوردى وەنەكرىيە نقىسەر ب نازادى باسى دىنى بكەت.
2. ھۇكارىن دىنى، كو ئەز دىنەم ئىك ژ وەزىفەن دىنى د رەۋشەنپىرىيا مەدا ئەۋە كو دىن ھەمىشە بابەتەك بقە و ترسناك بوۋيە، ھەردەم ھىمەن دىنى بتايبەتى مەلا و مزگەفت رېگرەك ترسناك بوۋىنە كو رەۋشەنپىر يان نقىسەر باسى دىنى بكەن، دكارىن خۇدا، نھاژى گەلەك نەمۇنەيىن رۇزانە ھەنە كو ھەر بابەتەك باسى دىنى بكەت، فېچا چ كىتەب بىت يان شانۇ يان گووتار يان ھەر كارەك ھونەرى، ئەفە بساناھى ژلايى بنگەھىن دىنى دەيتە ئىدانەكرن و مەحكومكرن و جۇرەھا توھمەتا ددەنە نقىسەرى.

3. رەنگە پىرانىا ئەو نقىسەنەن وەك رەخنەگرتن ل دىنى ھاتىنە نقىسەن، بوۋىنە ئەگەرەن ھندى كو دىن ل جەم رەۋشەنپىران بىتنى وەك تىگەھەك نەرىنى ھاتىتە باسكەن.

4. رىك نەدان يان نەۋىرىيانا بەلاف كرنا بابەتان ژلايى مېدىيىن كوردى.

5. پشتى وان ھۆكاران ژی ديسان مەسەلا كو نا چىبىت ھەر كەسەك كو باسى دىنى بكتە ھەگەر ئيماندار نەبىت و بلا فى بابەتى بۆ دىندار و ئيماندارا بەيلىن (كو بەختيار عەلى د بەشىن دىيىن پەرتووكا خۇدا ب درىژى ل سەر راوەستيايە) ئەوژى ھۆكارەك دىيە.
  6. كورتكرنا دىنى بۆ ھەقايەتتىن سەحابى و خەلىفە و ئەوليا و پىغەمبەر و ھىزمارىن ژنىن وان و چىرۇكىن وان.
  7. مېتۆدەك باوەرە كو ھەمى فەلسەفە و ئايدىيا فايرۇسن و ئىسلام بتنى ئەلتەرناتىفە.
  8. ھەتا نەوژى بتنى ئىسلام بوويە دىنەك كو تىكەلى ژيان و رەوشەنبىريا مە بووبىت و باسكرا دىنيىن دى ژى ديسان دبىتە جەئ رەخنىن توندوتىژ ژلايى ئىسلامىيان و دىنيىن دىيىن كەفن يىن كوردان و غەيرە كوردى پتر ئەم ژ باسى دىنى بگشتى دووير ھىخستىن.
- بەختيار عەلى پشتى فېچەندى باسى مىكانىزما گوھورپىنا پەرورەدا كوردى دكەت د چەرخى بىستىدا كو ژ بىناتەكا دىنى دەربازى بىناتەكا مۆدىرن دبىت و دبىژىت كو دو دەمىدا پەرورەدى دىنى ب ئارامى و بى ئارىشە دەربازى قۇناغەكا مۆدىرن و زانستى بوو، بىي كو دىندارىن ويگافى رىكى لقى گوھورپىن و دەربازبوونى بگرن.
- بەرورفاژى روناكبرىن ۋەك (زېوەر، قانىع، بىكەس ، رەفىق حىلمى و، ئەحمەد موختار و پىرەمپرد) سەربارى ھەژارىيا ھىزا فەلسەفى و مەعرىفى يا وان، ئى دزانىبوون كو دىن بتنى نەشىت دونىايەكا شياو چىكەت و ئىمپراتورىيەتتىن دىنى بەر ب چافىن وان ھەرەس دەھىنان و خەم بۇ نەدخوارن.
- دقېردە بەختيار جىاوازييەكا جەوھەرى دنافبەرا رۇشنگەرپىن كوردىن چەرخى بىستى و رەوشەنبىرەكى ۋەك فاروق رەفىقى دبىنىت، كو دبىنىت ئەو جودابى ، جودابىيە دنافبەرا دوو ھەستاندا ئىك ژوان خودان ھەستى دەسپىكرنا دونىايى يە يادى ھەستا دويماهىيا دونىايى يە. يا ئىكەم ھەستەكا يۇتۇپىيە و يا دووى ئەپوكالىپسىيە، يەكەم ژياندۇستە و يادى مەرگدۇست، بكورتى ئىك وزىيا ژيانى بەرھەم دەھىنىت يادى ھىزا مرنى. ئىك ھەمبىزا خۇ بۇ دونىايى فەدكەت يادى ژى دترسىت و خۇ ژى غەرىب دبىنىت.ئىك ھەز سرووشت و جوانىيى دكەت يادى نەفرەتا ل لەش و سىكىسى دكەت. ئىك ژوان شەرىن جوانپەرئىسىي بەرھەم دەھىنىت يادى خەبەرا دبىژتە شەرى.
- دىارە بەختيارى دقېت ئەم تىبگەھىن كو ل دەسپىكا چەرخى بىستى دەمى پەرورەدا دەربازى قۇناغى زانستى و مۆدرەنىي بوو، چ رىگرپىن دىنى لەبەر نەبوون، و ئەو شەرى نوگە فاروق رەفىق يان ھەر رەوشەنبىرەك دى سەلەفى دكەت، شەپەك پىويست بوو بەرى سەد سالان ھاتبا كرن، ئەفە ژ لايەكى ، ژلايەكى دىقە، ئەف شەپە بتنى فاروق ناكەت ، بەلكى رەوشەنبىرپىن دى ژى ل بن دەمامكىن دى يىن ھىزى و فەلسەفى و ئەدەبى ھەمان شەرى دكەن و ھەلگرى ھەمان دونيا بىنى و جەوھەرىنە، گەلەك رەوشەنبىرپىن دى و بەرھەمپىن دى ژى ديسان بناقى نوپخووزىي دشىن بىنە ھەلگرى سەلەفىترىن و غەبىبانىترىن و فاشىترىن ھىز.
- جەوھەرى فى بزافى دژايەتىكرنا تازەگەرىي يە بوان مانا و خەون و بەھايىن كو دناف كۆمەلگەھا مەدا نامادەنە. و ھەرەسا پشكەكە ژ كەلتورا ئەنتى مۆدىرنە لسەر ئاستى گلۇبال.

خەمىن سەلەفىيان و خەمىن تازەگەران:

دهمى دەسلەلتا دەستەبژارەيا دىنى ل ئەوروپادا ھەرەس ھەينا، باسكال و راسىنى بۆ دكره گرى، فيگافىزى ل كوردستانى گروپەك مەزن ژرەوشەنبىران يان دكەنە گرى يان خەبەران دىبژن؟! فاروق رەفىق زى بۆ ھندى خەما دخۆت چونكە دبىنيت فيگافى سەردەمى مەرگ و نەمانا شەرف و ناموسى يە، سەردەمەكە كو دۇنيا ويرانە و رەوشەنبىر تىدا حاكم و جەلادە، حەيف و مخابن كو رەوشەنبىر خودانى وىژدانا برىندار، سەردەستە. نەوەك ئىماندار و ئەرستۇكرات و دەستەبژىرا دىنى.

دەنگى سەلەفەيان دەنگەكى توره و خەمبارە، دبىن دۇنيا وھا ھاتىە گوھورپىن كو ئىدى مروف نەشيت تىدا بژيت، دۇنيابەك كو ئىدى نەشيت سۆفى و عارف و مروفين دىنى بەرھەم ببىنيت، ھەمى بەھا وەك ھەقىقەت و جوامىرى و زەلامىنى و كەرامەت و ئەخلاق و كۆمەلگەھ و مروف يىت مرىن. ھەستەكا تراژىدى ئەفى دەنگى داگىرەكەت و دخوازىت دۇنيايا بىس و كاو بوو ب سەر سەرى رەوشەنبىرىدا پتر و پتر كاو ب كەت! لى دەنگ و قەھر و خەمىن تازەگەرەكى تەواو جودايە ژ بىن دىنگەرا و سەلەفەيان، خەمىت تازەگەران ئەوھ كو دۇنيا ناھىتە گوھورپىن، كو ئەم د غەبىبانىيەتا بەرى دا ختم بووین و نەشىين پىش بکەفین، نەشىين سەلەفەيەت و غەبىبانىيەت و دىنگەرايى دناف خۇدا دەرىخىن، نەشىين قودسىيەت ژ تىگەھان فەكەين، نەشىين بەيژا ھزرى و ئىرادا مروفان بەرھەمان چىكەين، نەشىين خۇ ژ مۇدىلین دىنى و ئایدىيائىن وەكى دىنى خەلاس كەين.

كاركرن ل سەر دىنى و مۇدىلین وەك دىنى:

بەختيار ەلى دبىژىت كو فاروق رەفىق ئىكسەر ل سەر دىنى كار دكەت نەوەك ل سەر ئایدىيابەك دى، ديارە دكولتوروا مەدا ژبلى دىنى بونىاد و بنەمايىن دى ژى ھەنە كو دۇگما و سەلەفەيەت و غەبىبانىيەت بۆ مە چىدكەن، گەلەك بنەما ھەنە وەك پرۆژەيىن سىياسى و ئایدىيائى بۆنمونه، كو دشىن ببە ئەلئەرناتىف بۆ ھزر و ئىرادا مروفى، ديارە ئەدەبىياتا كوردى (بتايەتى شعر) تزيە ژوان دۇگما و سەلەفى و ئایدىيائىن كو خۇ وەك خودان ھەقىقەت پىشەبر دكەن، خۇ وەك رووبەرەك پرۆژ دەبنە پىش، وەك ئەلئەرناتىفەك بۆ ئەقل و وەك مۇدىلەك ژ مۇدىلین فەرامۆشكرنا ھزرى كار ل سەر ناسىئونالىزم و ھزرىن چەپ دكەن. لى فاروق ئىكسەر ل سەر دىنى شول دكەت نەوەك ل سەر ئایدىيابەك دن كو شكلى دىنى بدەت، ئانەكو ئەو ب دىنى بەرگرى ژ ستراكچەرا سەلەفى و غەبىبانىيەتا كوردى دكەت.

ديارە خوياكرنا ئەو ئايدىا و مۇدىلین رەوشەنبىرى كورد پى كاردكەت و شكلى دىنى دەن، نە ب زەحمەتە مروف دياركەت و بنىاسىت، تەننەت گەلەك جارن دگوتارەكا گەلەك كورتدا ، دشەرەكا بى سەرو بەردا، د رۆمانەكىدا ، دەر بەرھەمەكى دىدا، خواندەفان بساناھى ئامازىن غەبىبانى و سەلەفى ببىنتەفە و دەستىشان بکەت، بەرھەمى ئەدەبىياتا دەفەرى و كوردى بگشتى تزيە ژ وان ئامازەيىن رووھن و ديار،

بەختيار ەلى دبىژىت و ئەز ژى تا رادەكى دپەرتووكا خۇدا (دەرچوون ژ دەسەلەتا ماناى) ئامازە بقیچەندى دايە، كو ھەر جەندە دىن دناف رەوشەنبىرىا كوردىدا (بتايەتى شعر) كو بابەتتى خواندنا من بوو دوى كتيبيدا، و ھەرەسا نقىسەرىن دىژى ئامازە دايە كو ھەگەر ئەدەبىياتا كوردى يان رەوشەنبىرىا كوردى ب مۇدىلەكا سىياسى يان نىشتەمان پەرورەرى يان سۆزدارى يان ھەر ئایدىيابەك دى نقىسىبىت لى وەك سىستما ھزركرنى ديسان بارگاوى بوويە ب غەبىبانىيەت و بەيائىن دىنى، بۆ من ئەفچەندە خۇيا بوو دەمى فەكۆلین

دشعريڻ ساليڻ پڻچييان و ههتا شعريڻ نهاڙي، هه مان سيستما هزري بهرههه دهينيت، هه گهر ل جهه
 كلاسيكان دين پيروز بيت، ل جهه شاعريڻ پڻچييان و ههتا ههفتييان نيشتمان وهلات پيروزه، پشتي وان ژبلي
 پيروزيا ديني و وهلاتي، عشق و سۆزداري ژي پيروز دببیت و ههتا نهاڙي تيگههين جودا جودا يين كو شعر
 دهستي خو بو دريژ دكته ترينه ژ پيروزي و غهيبانيهت و راماني ميترفيزيك و دووير ژ هيژ و نهقل و
 ئيرادا مروفي، د رهوشه نبريا كورديدا ههميشه مؤدلهك ژ بلي ديني يان دگهل ديني بهرههفه بو نهفيكرن و
 غهيبكرنا هزري، بهرههه مين سالا 2007 ئي ژي ل دهفهري ترينه ژ وان پيروزي و هزريڻ دينگهرا، كو وينه يين
 فنده مينتال و ناغا و كورپن عهشيره تني تزي بهايين ديني و عهشيري و خودافه نديي ددهته وان. ههتا نهوژي
 دهركه وتين بچووك و مهزن گهلهك رووهن و ناشكرا ب نفيسين و بهرههه مين وان را دياره، ته نانهت مروف
 دشيت تيبينيا فيچه نديژي بكته كو دگهل بهرههه هيا نفيسني و جوداهيا تهكنيك و ئالافين دهربريني و
 په دابوونا هيدى هيديا رومانى ل دهفهري، ئي ديسان زي نهو گوهورين و داهينانا رومانى ل دهفهري وهك
 دهركه ههك نوي د نهدهه ياتا دهفهري يان كوردي دا، هيش نه بوويه جهي دهر بازوون ژ مؤدليلين ديني و
 ئايد يين وهك ديني بو مؤدليلين تازه گهر و نهقلاني كو ئيرادا مروفي بزفرينته فه ناو رهوشه نبريا كورديدا،
 هيشيدرام بشيم د نفيسينهك دي پتر ب نموونه و زيدهرين بهر دهست و بهرههه مين چاپكري نهفي راي
 بسه ليم).

ههر جهوا بيت، بهختيار دببيت غهيبكرنا هزرا مروفي د رهوشه نبريا كوردي دا، د چهرخي بيستي وهك
 چهرخين دي بهردهوام بوو، مؤدليلين سياسي و حزبي بتاييه تي (ماركسيسته كان) نه شيان هزري نازاد كهن،
 نه شيان دهستبه رداري ديني ببن بو هزري، بهلكي نهوژي بهردهوام بوون ژ فهراموشكرنا هزري مروفي، د
 چهرخي بيستيدا سستمين ئايديو لؤژيڻ توتاليتار نه لته رناتيفا هزر كرنى بوون، نازادي د مؤدلهكا حزبي و
 هزري د سسته مهك دؤگما و درويشمين ئايديو لؤژي كورتنه فه. نهفه ژي وهكر كو دينگه رايين كورد ببينن كو
 دين هه ناهه روك و هه مميكانيزمه ژي، دهف وان دؤگما بوو (ههقيقهت) و چهقبهستن ل سهر هندهك
 قه ناعهتان بوو (موقه دهس).

دفيردها بهختيار دببيت: (جياوازييا من و فاروقي نهوه كو نهو دببيت چهرخي بيستي سهردهمي ژايدكبوونا
 رهوشه نبرهكي درندهه كو كاري وي كوشتنا ئيمان و ههقيقهتي يه، ئي رهخنا من ژ رهوشه نبري نهوه كو بي
 شيانه ژ شكاندنا قالبين ديني د هزر كرنى دا، رهخنا فاروقي نهوه كو رهوشه نبري كورد تاعوونا رهوشه نگره يي
 في، ددهمهكي دا رهخنا من نهوه كو رهوشه نبري كورد ههركيز نهركين رهوشه نگره يي ب تهفابي بجه نه ئينايه
 و نه شيابه ژ قالبى ديني نازاد بببيت) ئيمان و جهنگاوهراني بهر پهري 14.

پشتي وي د داويا پيشهكي يا خو دا تيدگههين بهختيار ژ كيش زهمينه ري رهخنه يين خو ئاراسته ري فاروق
 رهفيقي و هه موو سهله فييان دكته و دزانيت كه (بتنى فاروق هه لگري هزرا سهله في نيه، بهلكي سهله فييه تي
 گهلهك ناف و شيوه و شه مايل هه نه، وهك نهو فؤرماليستين كو نه شين شعر و وړينه يان ژيك جودا كهن، نهو
 سياسيڻ چ نه نديشه يين تازه گهر تيدا نينن، نهو نه كاديميڻ زانكو يي زيره فانيي ل ماريهفه ته كا كهفن و
 كليشه يي و بي روح دكهن. نهو نفيسه ريڻ ب كي مي ته ماشاي ناريشين نفيسني و ژيانى و جفاكي دكهن. نهو
 رؤزنامه نفيسين هزر و نفيسيني ژيك جودا دكهن. نهو پينووسين بتنى ب فهرمانا حزبي دنقيسن، نهو دينيڻ
 كو زانستي ب كو پيا ديني دزانن، ههتا نهو كو مؤنيسين دؤگما كو ب چهرخهكي ل پشت مروفايه تي هزر
 دكهن. نهفانه هه موو سهروچافين جودا جودايين بونياهه كينه كو ل سهر غهيبكرنا هزري و كوشتنا مهعريفى
 ييت چيبووين) ئيمان و جهنگاوهراني بهر پهري 15.

ب رەنگەك گشتى پشتى خواندنا پېشەكى يا بەختيار عەلى بۇ ئيمان و جەنگاوەرانی، مرؤف دزانیت كو نفیسین ب پله ئیک لجهم وی پیگیرییه ب پەیقی و هیزا نفیسینی، كو تیدا نفیسین دهربازی پیگیرییهكا ئەخلاقى و مرؤفایهتی دبیت و دبیتە بەشەك ژ خەونا رەوشەنبیری بۇ دونیایهك جوانتر و میهرەبانتر، دونیایهك كو نفیسەری دگەتە بەرپرسیار ژ کیشە و ئاریشەپین هزری و وەدگەت مرؤف بشیت وەك کیشەیهكا هزری تەماشا نفیسینی و دینی و تیگەهین ژیانى بکەت و هەول بدەت، ل دويف شيانیت خۇ بەشداریی د جوانکرنا دونیاییدا بکەت.

ئەف پیگیرییه هیزەكى ددەتە نفیسینی دا ریکى ل فیچەندى بگریت که رەوشەنبیر نەبیتە ئەو کاراکتەرى كو هەمیشە یان دگەتە گری یان خەبەرەن دبیت، رەوشەنبیرەك كو ب دەهان ناماژین سەلەفى بوون و غەیبانیبوونا خۇیا هزری ددەتە خواندەفانى و شانازەزى كو دشیت ب ئاشکرا مۆدیلەك دینی یان ئایدیایى بکاربىنیت و وەك شەپکەرەكى ل دژى بهایین ئەقلانى و ل دژى ئیرادەیا ئازادا مرؤفى بنفیسیت و ببیت، ئەز خودافەندم و ئەز موقەدەسم!

زۆرن ئەوین وەها خۇ دبینن و نەشین کو هزر و هیزا مەعریفى و ئیرادا مرؤفى دخۇدا کەشف کەن و وینەیا خۇیا شەرۆك و نە میهرەبان ببیننەفە.

پشکا ئیکى

رۆلى دین و پەيوەندى بە مۆدیرنەوہ

(ئەوین د فەلسەفیدا بەهەلەدا دچن جەي پیکەنینینە، ئەوین د دینیدا ب هەلە دچن ترسانکن) داڤید هیوم.

موقەدەس:

بەختيار عەلى دبیت: (بى تیگەهشتن د جەمکا موقەدەسیدا، ئەستەمە بشیپن د ئەینیا پشت بۆچوونین فاروق رەڤیقى بگەهین) ئيمان و جەنگاوەرانی بەرپەرى 22

چونکہ فاروق د بۆچوونین خۇدا دونیایى دابەشى سەر دوو تەوران دگەت، تەوەرەك موقەدەس و یادی نەفرەت لیکراو. ل ب باوەرپیا من نە بتنى فاروق رەڤیقى بەلکی ئەدەبیاتا کوردی و هزرا سیاسى و ئایدیایین جودا جودا ب هەمان بنەما کاردکەن و دونیایى دبوچوونین خۇدا دابەشى سەر دوو تەورین هەڤدژ دکەن، رەش و سپى و عشق و کەرب وکین، پېشمەرگە و خاین، جوان و کریت، راست و درەو... هتد...

ل جەم سەلەڤییان شارستانیەت و روح و کولتور دابەش دبنە سەر دوو جۆران شارستانیین مەزن و نزم، روحا جەنگاوەرى و روحا بەنى، کولتورا ترادسیونین مەزن و کولتورا مۆدیرنى.

و ئیسلام و رۆژئافا دوو بنیاتین تەواو جودانە، ئیسلام ئەلتەرناتیفا رۆژئافایە، چونکی رۆژئافا پرۆزا زفراندنە مرؤفایە بۇ بەرپەرییەتی،

دقی پشکیدا بەختيار عەلى تەرکیزى دگەتە ئەو کولتورا هزری کو ل سەر موقەدەسى هەیه، و بۆچوونین گەلەك بیرمەندان وەكى (ئەلیاد ، دۆرکهایم و جیرار) شرؤفە دگەت بۆیکو خواندەفان تیگەهیت کو موقەدەس

فېنۆمېنۆيەكا مېژووكرده، نەوھك فۆرمەكا نەمر و ئەبەدى. كو موقەدەسى وەزىفەكا كۆمەلەيەتى ھەيە و پەيوەندىيىن ئەردى و دونيايى رىك دېخىت. نەوھك موقەدەسى ھەقىقەتەك ترانسىندېنتال بيت كو ژ سەرى را كۆنترۆلا دونيايى بكتە. ئانەكو موقەدەس رەنگەدانا پەيامەكا مېتافىزىكى نىنە، بەلكى موقەدەس خودان پەيامەكا جفاكى گرىنگە. گرىنگىيا موقەدەسى ژى ژفېچەندى نەھىت كو خودان جەوھەرەك بلند و سەرور و موقەدەسە. تىشتەك نىنە ئەو بچۆ موقەدەس بيت، بەلكو تىشت ھەنە دىيافا دىرۆكىدا دېبەنە موقەدەس. ئانكو موقەدەس پەيوەندىيا مرؤفى يە ب مرؤفى. رەنگەدانا پېويستىيىن جفاكى يە، نەوھك رەنگەدانا جەوھەرەك بالا كو ژ ئاسمانى دەھىت و ل سەر ئەردى خو بەياندەكەت، ئانكو موقەدەس خودان جەوھەرەك ئەبەدى نىنە، بەلكى رەنگە ھەر تىشتەك موقەدەس ببىت كو كۆمەلگەھ نەركى قودسىيەتى ددەتى.

شوناسى موقەدەس:

- موقەدەس جەمكەكى ھزرى و دىنى بى گوناھ نىنە.
  - دىرۆكا دىنى دېبىزتە مە ل پىشت جەمكى پىرۆزىي، ھەمىشە بى بەكرنا بەھايىن دى ھەيە.
  - موقەدەس د دەسپىكى دا ھەتا نەھەردەم ب قوربانىي گرىدايە. موقەدەس بى خوين نەزىايە.
  - جەنگىن دىنى، فتوحاتىن خوينەلۇ، جووقزان، سۇتتا ساحىران، شەرىن خاچان، ھۆلۇكۆست، ئەنفال، فرۇتتا پىسولەيىن بەھىشتى ل جەرخىن نەفىن، دابەشكرنا كلىيىن بەھىشتى ل ئىران ھەفچەرخدا، شارپۇن و تالىبان خاخمىن شاس و تىرۆستىن ئەلقاعىدە، ھەمىيان ب سىستما گرىتيا موقەدەسان كاركرىە.
- بەختيار بكورتى ئەو رەھەندىن سەرى، د دەتەموقەدەسى و دېبىزىت كو زەمىنەييا وان ھەموو شەپ و تاوانىن دژ ب مرؤقان ھەمان ئەو زەمىنەيە كو رەوشەنىرى سەلەفىيى كورد ل سەر راوەستىايە و دقېت دونيايى پى ئاقەدان كەتەفە؟!

وان دقېت موقەدەسى وەك پىشكەك ژ پىكھاتەك بالا نىشانى مە بدەن، موقەدەس ل سەروى دونيايى يە، ل سەروى مادىياتىيە، ل سەروى ژيانا رۇزانەيە، ل سەروى سىياسەت و سەودايى يە ژى، موقەدەس خۇنىشانانا موقەدەسىيە دناف جقاتى دا. ل دەھمان دەمدا دقېت موقەدەس ھىزەكا دونيايى بيت، دقېت ژىدەرى دەسەھلاتى بيت.

ھەرچەندە موقەدەس ل دەرفەي كۆمەلگەھىيە، ل ھەبوونا كۆمەلگەھى بى موقەدەس مەھالە. پىشتى فېچەندىزى بەختيار ەلى كۆمەكا پىسارىن گرىنگ دەتە مە دېبىزىت: ئايا ماھىيەتا موقەدەسى چىە؟ ئايا دىرۆكا موقەدەسى چىە؟ چ تىشتەك وەدكەت كو موقەدەس موقەدەس بيت و ناموقەدەس ناموقەدەس بيت؟ جەوھەرى ھەبوونا وان د چدا جىاوازە؟ بۇچى موقەدەس بانگى رەھايى دكەت؟ بۇ ژ قۇناغەكى بۇ قۇناغەك دى جودايە و ژ جفاكەكى بۇ جفاكەك دى جىاوازە؟ بۇ دىن و خودى و باوهرى خودان يەك شىواز و رووخسار نىن؟ ئايا خودى سەروكانىيا دبارىكرنا موقەدەسى يە يان مرؤف؟ ھەگەر موقەدەس تىكستىن يەزدانى و دىنى بن بۇچى مەعرىفە ب ئانكوىا كو بەرھەمى مرؤفى يە بۇچى دىبىت ئەوژى دابەش ببىتە سەر مەعرىفا موقەدەس و مەعرىفا ناموقەدەس؟ كى موقەدەس و ناموقەدەسى ژىك جودادكەت؟ پىاويىن دىنى يان زانا و رەوشەنىرى؟ ئايا چىنابىت كو گروپەك تىشتەكى بپەرستن و پىرۆز بكەن كو ژ ھەر تىشتەك دونيايىتر و سادەتر و ھىساپىترە؟ ئايا دىرۆكا دىنى تژى نىنە ژوان خىل و مىللەتىن كو ھەيىف و دار وبار و بالندان دپەرىسن؟ ئايا تەوتەمەك د كۆمەلگەھەكا بچووكدا نايىتە سەروكانىيا دەسەھلات و ژىدەرى دابەشكرنا پلە و پايەيان؟ ئايا

بتەك ب ھەمان شىۋە نابىتە ھۆكۈرى جوداكرنا موقەدەسى ژ ناموقەدەسى؟ نابىتە ھۆكۈرى سەپاندنا سىستەمكى ديارىكرى بۇ مەھەبەت و رىزگرتنى؟ ئايا ئەو تىشتى ل جھەكى موقەدەسە تا چەند چىدبىت ل جھىن دىژى موقەدەس بىت؟ ئايا جىاوازى دىناڧبەرا موقەدەس و بتان چىە؟

پىشتى وان پىرسىاران بەختىار عەلى پىرس دكەت: ئايا چاندنا موقەدەسى ل دونىايا فىگافى يا مە ل سەر حسابا زانست و ھەمەرەنگى ھىزى جگە ژ جۆرەك ژ بت پەرىسىيەكا نوى جدى ھەيە؟ ئايا ئەو سىفاتىن فاروق ددەتە دىنى ھەمان ئەو ئەرك نىنن كو دىنن تەوتەمى ژى دەھلگرتن؟ ئايا پىشتى ئەنترپۆلۇگىا و كولتورا بەرفرەھا وى سەبارەت ب موقەدەس، چىدبىت وەك چەوان ئەم ھىش ل مەككە و مەدىنا رۆژگارپىن ھىجرى دابىن باسى موقەدەسى بگەين؟ چىدبىت ل دەرڧەى سوسىۋلۇگى ل سەر موقەدەسى بقى زمانى بناخفىن و باوەر بگەين كو مە پەيوەندىيەك ب ھىز و زانستى ڧە ھەيە؟

و بەختىار پىڧە دچىت و دىژىت: ڧەرامۆشكرنا وان پىرسىاران و دەھان پىرسىارپىن دى ژى، يان نىشانا مەستىيەكى ئايدىۋلۇژى يە ب دىنى، يان بەلگەى بى ئاگاھىيەك بى سنوور و مەزىنە ب مەعرىڧا ھەڧچەرخ؟ ئەوى سەبارەت ب موقەدەسى بناخفىت و نەڧىت دىناڧ وان پىرسىاران بگەپىت، ئانكو د ئاستى مەعرىڧىدا، ب تەڧافى ل ئارىشا موقەدەسى بى ئاگاھە و وەك زەلامەكى دىنى سەبارەت ب موقەدەسى دىناخفىت؟

دڧىرەدا ئەم پىرسىار دكەين ئايا جىاوازى دىناڧبەرا ئاخڧتنن مەلەيەكى و رەوشەنبرەكى ل سەر دىنى چىە؟ يان بىژىن جىاوازى دىناڧبەرا پىشەرىيا دىنى بۇ موقەدەسى و پىشەرىيا مەعرىڧى بۇ موقەدەسى چىە؟ موقەدەس دگوتارا دىنى دا، خودان ماھىيەتەك مىتافىزىكى يە. جەوھەرى وى ديار نىنە، ھىزى مرۇڧى نەشىت درك پى بگەت، و سەروكانىيا ھەقىقەت يەژى و تاكە مەرچەعە بۇ زانست و ھەقىقەت، موقەدەس نابىتە بابەت خواندنا زانستى، ئەو رەھايە و ب پىوەرپىن رىژەبى ناھىتە پىڧان، تىشتەك نەپنى و نەپەنى يە، و تىكەلكرنا وى ب ناموقەدەسى دىبىتە ھۆكۈرى ھەرەسەپىنانا ئەخلاق و جڧاكى.

ئى موقەدەس دگوتارا زانستى و مەعرىڧى و ئەنترپۆلۇگى و سوسىۋلۇگى دا، وەك دەرکەوتەيەك كۆمەلەيەتى دىرۆكى كو بدىژاھىيا مېژووى گھورپىن ب سەردا دەپت، دەرکەوتەيەك كو دىشەت بابەت خواندن و بەراورد و رامانان بىت، ئانكو وەك موقەدەسەك نەھىتە تەماشاكرن و چىنەبىت مرۇڧ دەست لى بدەت، وەك بابەتەك ناھىتە تەماشاكرن كو بتنى برىكا ئىدراكەكە ئىزوتىرىكى و ب جۆرەكا باتنى درك پى بەپتە كرن. بەلكى موقەدەس ژ رەھەندىن ئەڧسانەبى و دىنى و تەكڧىرى بەپتە جوداكرن و وەك بابەتەك زانستى بەپتە تەماشاكرن كو دەسپىك ھەيە و دىرۆك ھەيە و گھورپىن ب سەر دا دەپن، دەپت و بەرزە دىبىت، دچىت و دەرەكەڧىتەڧە، برەنگەك توندزى گرىداى خەيالا مرۇڧى و ئايدىۋلۇژىين وىيە.

مىرسىا ئەلىاد و موقەدەس:

بەختىار دىژىت: تىگەھىشتنا مىرسىا ئەلىاد بۇ موقەدەسى تىگەھىشتەك ئەنترپۆلۇگىيە، نەوەك تىگەھىشتەك مىستىكى و ئىزوتىرىكى، مىتودىن وى بۇ تەڧسىرا جىھانى غەبىبانى نىنە، موقەدەس ل جەم وى بابەتە بۇ ڧەكۆلىنى، نەوەك كەرەستەك بىت بۇ سەپاندنا ڧەزلا كولتورەكى ب سەر كولتورپىن دىدا.

مىرسىا ئەلىاد جىھانبىنبا مرۇڧىن سەرەتايى، مرۇڧىن كولتورپىن دى ژى وەك ژىدەرەك گرىنگ ب ئەزموننا مرۇڧى دىبىت. ئەلىاد ھەگەر نىزىكايەتەيەك دگەل ڧاشىيان ژىدا ھەبووبىت، لى ئەلىاد پەيوەندىا دىن و مۆدېرنى ب چاڧەكى سىاسى و ئايدىۋلۇژى نابىنەت، ھەر بۇ نەمونە دەمى ئەلىاد باسى بزاقا ھىبىيان دكەت

وہا دبیت کو وان ھول ددا جارھا کا دی قودسییہ تا ژیانئ ببینہفہ، ئەوان پەرچە کردارەکن بۆ فالابوونا ژيانا باژیری ژ مانایان.

دیارە مرۆفین فەندەمەنتال چیژ و جەستە ی ب زفرینا مرۆفی بۆ ئازەلیئ دزانن، ئی لجم ئەلیادی دەمی تەفسیرا مەیلا ھیبییان دکەت بۆ سیکس و سیکسا بکۆم، وەك ریتوالەك دینی دبینیت، ئی ریتوالەك کو شیایە خو ژ کۆتا ھەر خورافەك دینی و فەلسەفی و سۆسیۆلۆگی رزگار کەت.

موقەدەس و توندوتیژی لجم رینییە جیرار:

جیرار دبینیت لاساییکردنەو، زارفەکر سیفەتەك سەرەکی یە کو دونیا مرۆفان و ئازەلان ژیک جودا دکەت. و زارفەکر دبیتە ئەگەرئ توندوتیژییەکا مەزن و ترسناک ژ، کۆمەلگەھ دبیتە گۆرەپانی شەرەکی سەرتاسەری دناقبەرا مرۆفاندا. پشٹی وی ژى جفاك دئ ل دویف گوناھبارەکی دگەرپیت بۆیکو بکەتە گونەھ پەسیر یان فۆجی قوربان، (کبش الفدا) دا ھەموو گونەھ و ئافاتان بکەتە دستۆی ویدا. ئەف قوربانییە دبیتە کانگە ی دین و موقەدەس. و دوو کاراکتەرین وەك ئۆدیپ و مەسیحی دکەتە نموونە بۆ قوربانئ کو ھەردوو پیخەمەت ھەمیان دمرن، ئەو نوینەرئ ھەمیان بۆ بەرقەرارکرنا ناشتی و تەناھئ دناف جفاکی دا. ئەف قوربانئ یە پشٹی مرنئ دبیتە تشتەکی موقەدەس.

نەھەر جیرار بەلکی گەلەك بیرمەندی دپژ وەك (رۆبەرتۆ کەلاسۆ) ھەمان تیگەھی پششەر دکەن.

بەختیار دبیتە دیارە دینی پەیوەندییەکا جەوھەری ب تیگەھا قوربانئ ھەیە، و قوربانئ رۆلەکی پۆزەتیی ددینیدا دبینیت. بۆ فیچەندی کۆمەلگەھ کۆمبوونە ل دور خوانەکا موقەدەس، ئەفەژئ تیزەك ئەنترۆپۆلۆگی یە، ئی دەمی دین دبیتە دەزگەھ، و دەسھەلاتا نوخبەییەکی چدی قوربانئ خو د ئەنترۆپۆلۆگیا پیدایا نابینیت و ناخوینیت. بەلکی رەھەندەك سیاسی وەردگریت و ب شیواژئ مەرگپەرستی خو بەیان دکەت. گرتگییا تیزا جیراری بۆ موقەدەسی ئەو کو پەیوەندییەك ریشەیی دناقبەرا موقەدەس و توندوتیژییەکا ھەیە، چ موقەدەس نینن ل سەر خوین ریتنی چینەبووبن، بئ مرن موقەدەس دروست نابیت. دیارەژئ بۆچوونا ترسناک دقئ تیزیدا ئەو کو ھەگەر خوینا قوربانئییان ببیتە ھیزەك بۆ بەیزکرنا روحا ئیکریزییا گروپ و جفاکان، و کیشانا فی تەفسیری ژ کۆمەلگەھین سەرەتایی بۆ ناف جفاکین فیگافی دبیتە ئەگەرئ چیبوونا مەیلەك فاشییانە و ل ھزرا جیھاد و مەرگپەرستی ب دویمای دەیت.

ئەمیل دۆرگھایم و موقەدەس:

چ دین نینن بئ موقەدەس و ناموقەدەس، سیفەتا سەرەکی یا دینی ئەو تشتین ھیسایی و پیرۆز ژیک جودادکەت، دین ھەیە بئ خودئ، بئ قوربانئ، بئ ترس ژ سرووستی، ئی چ دین نینن بئ جودا کرنا موقەدەسی ژ ناموقەدەسی.

جيهانا موقەدەس و ھىساىى دوو جيهانن دژ و دوژمن، و موقەدەسى پەيوەندى ب رۇح و ترانسىندىنتالى نىنە، موقەدەس دىئىت ھىزەكا مېتافىزىكى بىت، دىئىت بەرەك، درەختەك، كانىكەك، رووبارەك و خانىيەك بىت. ئانەكو موقەدەس خودان جەوھەرەك بالاً نىنە، بەلكى دىئىت ھەر تىشتەك بىت مرۇف وەزىفا موقەدەسى بدەتئى. موقەدەس بوونەوهرەك دىرۇكى يە، مرۇف ب رىكا مېتۇدېن مېزووى و ئەنترۇپۇلۇگى د رھ و رىشالىت وى دگەھىت.

پشتى وان گەپانېن بەختىار عەلى دناف ھزرا بىرمەندان دا بۇيكو سەرەتايەكا تىۇرى بدەتە خواندەفانى ل سەر موقەدەسى و ژىرخانەك مېزووى بۇ بابەتئى خۇ چىكەت، فېچا د بەرپەرى 53 ل ئىمان و جەنگاوەرانى دەھتە سەر شۇفەكرنا موقەدەسى دبوچوونېن فاروق رەفىقدا، ئى ئەو بەرى بچىتە دبابەتئى دا ھندەك دەرئەنجامان ل سەر موقەدەسى ددەتە مە كو ئەم دخواندنا ئەو دەسپىكا تىۇرى تىدگەھىن، ژوانە:

1. موقەدەس ژ ئاسمانى نەھاتىيە خوار، پەيوەندى ب دىانەتئىن تەوھىدى نىنە، بەلكى گرېداى مىكانزمېن دىرۇكى يە.
  2. موقەدەس ئامازەيە بۇ دۇخەكا جفاكى و پەيوەندىيەكا مېزووكرد. نەوەك ئامازە بىت بۇ مەخلوقەكا ترانسىندىنتال.
  3. موقەدەس وەك بوونەوهرەك ترانسىندتال زۇر درەنگ دىمېزوويىدا دەھتە گۇرەپانى.
  4. ئەو تىزا دىبىئىت جفاك كۇمبوونا لسەر خوانا موقەدەس، تىزەك ئەنترۇپۇلۇگى و سوسۇلۇگى يە بۇ خواندنا وەزىفا دىنى د جفاكېن سەرەتايىدا. و گرېداى سوسىئۇلۇگىيا دىنىيە نەوەك جەھەرەك مېتافىزىكى.
  5. پەيوەندى دنافبەرا موقەدەس و توندو تىزى پەيوەندىيەك جەوھەرى و ئۇرگانى يە.
- پشتى وى بەختىار عەلى گەپانەك جدى دناف بۇچوونېن فاروق رەفىقى دەست پىدكەت و رەخنە دكەت، ئى ديسان ژى بەختىار پتر پى ل سەر بنەمايىت تىۇرى و خواندناكا زانستى دادگرىت دەمى دقېت ھزرا فاروقى رەخنە بكەت دىسا دزقرىتە سەر بۇچوونېن جودا جودايېن بىرمەندان و بۇيكو بەرسفا گەلەك پرسیاران بدەت سەبارەت ب موقەدەس و مرنى كو ئايا موقەدەس دمرىت، يان د باسى موقەدەس و سەرمايەدارى و موقەدەس و ھەرام و موقەدەس و ھىيارى و زانىنى دا، ھەر دفى بەشىدا دوو كاراكتەران د خواندناك گرېنك پىشكىشى مەدكەت كو ئەوژى پرمۇمىسيۇس و فاوستن.

پرمۇمىسيۇس و فاوست: ترس ژ زانىنى

بەختىار دىبىئىت: گەپان ل زانىنى بەشەكى دانەبراوہ ژ كاراكتەرى مرۇفى، و ھەروەسا ترس ژ زانىنى ژى بەشەك دانەبراوہ دەھموو سستەمېن جفاكى و دىنىدا.

چىرۇك و پەيامېن دىنى ھەردەم مرۇفى ئاگەداردكەنەفە كو ھىلېن سۇر نەبەزىنىت، ل دويف وان ژىدەرېن نەپنى و مەعريفەتئى نەچىت. چونكە مەعريفە فانتازيا مرۇفى دلغىنىت. دىن ژ فزولا مرۇفى دترسىت. بۇيە دىن دىبىئتە مرۇفى سنورېن ھەرامېن زانستى بزائە و نەبەزىنە.

پروميسيووس:

پروميسيووس كاراكتەرەك خوارفى گرىكى يە كو نىقەكا وى مرۇفە و نىقەك زى خودى. دەمى زيۇس مەزەنەخودافەند، ژ دەست توخمى مرۇفان بېزار دىبىت و دىفېتن وان د ئەردى دا بېتە خوار، پروميسيووس ژبەرگو سۆز و مەحەبەتەك زىدە بۇ مرۇفى ھەيە، ئاگرى مەعريفەتى ژ زيۇسى ددىزىت و ددەتە مرۇفى دا وان ژ ھەرەسھىنانى بپارىزىت، دەمى زيۇس بقى چەندى دزانىت تورە دىبىت و پروميسيووسى ل چىايەكى ب بەرەكى گرىدەت و رۇزانە ئەلھۆيىيەكى دەنپىرىت دا جگەرا وى بخت.

ئەف چىرۆكە خىكمەتا نەزانىنى و ملكەچبوونى بۇ خودافەندا نىشان ددەت، دىبىزىت پىويستە مرۇف گوى خۇ بدەتە خودايى خۇ و ل دويف زانىنان نەچىت، چونكە زانىن دىبىتە ھۆكارى ئىش و ئافات و دەردو بەلايان، بتايبەتى ھەگەر بزانىن چىرۆكا پروميسيووسى دىفېردا ب دويماي ناهىت بەلكو پاندۇرا ئەو ژنا فرىو دەر ، زيوس وى ب سندوقەكا تىزى دەرە دەنپىرىتە لايى (ئىيىمىسيۇس) براىى پروميسيووسى، ھەتا ب رىكا پاندۇراىى زياتر تولا خۇ ژ پروميسيووسى فەكەت. دەمى پاندۇرا ل سەر ئەردى سەرى سندوقى فەكەت ھەموو دەرە و مەينەتى دەنپەدەرەفە و بىچەدېزى پروميسيووسى چ كارەك باش بۇ مرۇفى كرىوو ژ بەين دچىت.

ئەف ئەفسانە دجەوھەرى خۇدا نامازەيەكە بۇ قىچەندى كو نىزىكبوون ژ ھوشيارى و زانىنى دىبىتە ئەگەرى ئازار و ئىش و دەردان، پروميسيووس نامازەيەكا بۇ خواستنا مەعريفەتى ل سەر حسابا ملكەچ بوونى بۇ فرمانىن خودى.

تەماشكارنا مەعريفەتى ھەك رووبەرەك ھەرام ھەك دەفەرەك كو نابىت مرۇف بوپىرىت دەست بدەتە نەپنىين وى، بەشەكە ژ ئورگانا جىھابىنىيا دىنى. ئانەكو ھەگەر ئەم بىزىن تىتەك ھەيە مەعريفەتەك موقەدەسە ئەفە زلاىى دىقە تىتەك زى ھەيە زانىنا وى ھەرامە و دەستلىدانا وى مرۇفى تووشى سزا و ئازار و و ئەشكەنجەيىن خودايى دكەت.

دىارەژى ئەف بىنەمايە ئىك ژ سەرەكىترىن بىنەمايىن دىنى مەسىحى بوو و ھەتا سەردەمى چاپ و چاپخانى نەھات پىاويىن كەنىسەيان زىرەفانا مەعريفى بوون، زانىارى ژ كەنىسى دەھاتنە دەر، و ژىدەرژى ھەر لوپىدەرى دمان. پىاويىن دىنى زانىست و زانىن مۇنۇپۇل كرىوو، ئەو زىرەفانىن زانىستىن موقەدەس بوون. د ئىسلامى ژىدا ھەمان تىت ھەبوو، شىخ و مەلا و خاوەن تەرىقەتان خۇ ھەھا نىشان ددان كو خاوەن دەرمان و موعجىزە و شىفايىنە. بۇ قىچەندى ژى ئەو دژى فېرىبوون و پەرودەيا دەستە جەمەى و گىتى بوون.

بەختىار دىبىزىت ئەف ئارىشە دگەل سوكراتى دەست پىدكەت، دەمى سوكراتى گومان دكر كو مرۇفى شىانا دىتن و سەلماندا ھەقىقەتى ھەبىت. مرۇف ل دەف سوكراتى بوونەوەرەك بوو بەس (دزانى كو زانانت) ئەف بۇچوونە دەف ھەموو ترادىسيۇنگەران و دوزمىن رەوشەنبىرى و نازادىيا ھزرى بەيايەك گرىنگ ھەيە. و فاروق رەفىق زى گەلەك ستايشا فى تىزى دكەت.

بگىتى جەوھەرا فى دىتنا ھەرامپەرست دىبىزىت كو مرۇف بوونەوەرەكە ژ قىچەندى جاھىلترە كو رىك ھەبىت دەست ل كانگەيىن مەعريفى و رىگىن رزگارىى وەردەت. ئەف بۇچوونە ژ سوكراتى دەپت و ل چەرخىن دواتر زى دىزەى ھەيە و ئەفرۆكەزى ترادىسيۇنىست نوپنەرى ئەفى ئاراستەينە.

فاوست ئىكە ژ ھەكايەتتەن چەرخى پازدى، زانايەك بوويە دگەل ئەھرىمەنى پەيمانەك خوينەلۇ پىكرى، فاوست روح خۇ ددەتە ئەھرىمەنى ب مەرجەكى كو ئەوژى بيست و سوار سالا ئارەزوويىن خۇتپىركەت و ئەھرىمەن كليلا جادوويان بدەتى. فاوست خۇپەرست و ئىگويىستە. مەبەستىن خۇيىن فەردى ددانته سەرۋى ئەخلاقى.

گەلەك كەس و بىرمەندان ل سەر چىرۇكا فاوستى نقيسىيە و تەفسىر كرىە. و فەيلەسوفى ئەلمانى (ئۇسوالد شپىنگلەر) ئىكەم كەسە تىگەھا (مرۇقى فاوستى) د كتپبا (ھەرەسى شارستانىيەتى خۇرئاوادا) بكارهينايە. مرۇقى فاوستى كەسەكە كو بۇ دەربازبوون ژ سنوورين تەسكىن مرۇفايەتيا خۇ ھەموو رىكەكى دگرىت، دنافبەرا ئەزموون و ئەخلاقى دا، ئەزموونى ھلدبژىرپىت، دنافبەرا مەعريفەت و ويژدانى دا، مەعريفەتى ھلدبژىرپىت. ئامانجىن خۇ موقەدەس دبىنىت. بۇ ۋى ھەمى رىكا دگرىتەبەر دا نارمانجىن خۇ بجه بىنىت. فاوست رەمزەكە بۇ ويستىن مرۇفايەتيا ترسناك كو د زانستىدا بكاردهينن، كو د ئەنجاما كارين خۇدا ھەم خۇ و ھەم دونيايى ژى ويران دكەن. فاوست پىخەمەت زانستى دەستبەردارى ئەخلاق و خودى دبىيت، بۇ ويژى دبىتە مرۇفەك دلرەق و ترسناك.

چىرۇكا فاوستى كو ژ چەرخى پازدى دەيت نامازەيە بۇ فيچەندى كو زانست ژ ئەھرىمەنى دەيت. مرۇقى فاوستى كەسەكە مەعريفەتا خۇ ب رىكا پەيمانەكى دگەل شەيتانى بدەست خۇفە دەينىت. كۇدا سەرەكى يا فى چىرۇكى ئەو ھەم مەعريفەت ژ شەيتانى دەيت و ئيمان ژى ژ خودى. ژبەر فيچەندىژى كۇنرەفاتيف و تردسيونست وان چىرۇكان ۋەك بەلگەھ بۇ راستى و دروستيا ئيمانى كۇرانە دەينەفە، كو پيوستە مرۇف دويىف زانست و فيربوونى نەچىت چونكى دگەنە رىكەك ويرانكار، مرۇقى ھەفچەرخ ۋەك مرۇفەك فاوستى پىشەبەر دكەن، چونكى بۇ ۋى فيربوون ژئيمانى گرنگترە، باۋەرپىيەكا زىدە ب ھزرى خۇ ھەيە، سەرپىچيا خودى دكەت، دەسكاريا تىشتىن خالىقى دكەت، سروشتى تىشتان دگوهورپىت. و تەماھيا چىكەتا ئىلاھى ناكەت، و چافى ۋى ل رەحمەت و مەغفەرتا خودى نينە. پىشتى ۋى بەختيار ديتنا تردسيونستان كورت دكەتەفە و دبىژىت ئەو سى ئەنجامين خەلەت ددەنە مە كو ئەفەنە:

1. فزول و ديستا فيربوونى بۇ مرۇقى تىشتەك ترسناكە، پىتقىيە رىك لى بەيتە گرتن.
2. زانست ب مرنا ئەخلاقى دويماھى دەيت. دفيردە ئەخلاقين دىنى تاكە ئەخلاقى مەمكىنە.
3. دىن ب جەوھەرا ئىزۇتيرىكى زياتر ژ زانستى ب جەوھەرا ئىكزۇتيرىكى ژ ھەيقيەتى نزيك دبىتەفە.

ديارە مرۇقى فاوستى ژبلى فى دلەلەتى كو نامازەيە بۇ ھەولا مرۇقى بۇ زانينى، ھەرۋەھا دىت نامازە ژى بيت بۇ جۇرە مرۇفەك توندوتىژكار، كو چ رىگرين ئەخلاقى نينە رىكى ل پرۇژين ۋى بگرىت. تنى نياز و ئارەزوويىن خۇ دكەتە دەستورەك ئەخلاقى. دفى رەھەنديدا مرۇقى فاوستى گريداى ھزرى فاشى يە. پىكۇلا فاوستى بۇ بوون ب ھىزەك مەزن، ئەف رەھەندە لايى دپندەيى و توندو تىژى يە لدەف فاوستى. كو بۇيكو ببىت خودى پەيمانەكى دگەل شەيتانى گريدەت.

بكورتى پىشتى وان باسین تىۇرى ئەم تىدگەھين ، كو بۇ سەردەمەك درىژ مرۇقى تنى ئيمان ھەبوويە دا پى تەماشا دونيايى بکەت، و دىن ژى ھەر ددەسپىكىدا بى حەرام نەزايە، دەمى دىن ھندەك تىشتان حەرام دكەت،

دەھمان دەمدا شەرعىيەتتى ددەتە دەسھەلاتەكى ئىزى دا دا سانسۇرا ھزرى بىكەت. دا سنوورپىن ھەرام و ھەلال و شىۋە و شىۋازا وان دىارى بىكەت. بىكورتى دا عەقلى كۆنترۇل بىكەت و ھەول دەت ھەر ب باۋەرى و ئىمانى بەرى خۇ بدەتە دونىيائى نەۋەك ب ھزرى.

دىارەزى بۇ من ئەف بۇچوونە دوولايەنە، چونكى بەختىار دىبىزىت سەلەفى فىگافى شەرى مۇدىرنى ل كوردستانى دكەن چونكە نوکە پى دحەسىپىن كە كۆمەلگەھ خەۋنى ب گوھورپىن و ئازادىيى دىبىنىت، و بزافىن وانزى پەرچەگردارن بۇ وان خەۋنان. ئى ئەز بخۇ رەنگە وھا نەبىنم بتاىبەتى دەما مرۇف د ئەدەبىتا كوردى دا روودچىت دىبىنىت كو ھىش سەلەفى و كۆنزەرقاتىف پتر و پتر خۇ ۋەك خودافەند و پەھلەوان پىشەبەر دكەن. ئايا تەفسىرا مە چ بىت دەمى رەۋشەنبىرەك خۇ ۋەك خودافەندەك پىشەبەر بىكەت؟ ئايا ئەم چەۋان بشىپىن دخواندىن تىكستىن ۋى رەۋشەنبىرىدا ئازاد بىن؟ چەۋان تىكستىن ۋىزى ۋەك كىتابىن خودى تەماشى نەكەين؟ دەمى نقىسەر بىتە خودافەند يان خۇ دكەت خودافەند، تىكستىن ۋىزى دىن ئايەت و سنووردار. و ئەم نەچارىن ب تەماشى ئىمانى وان تىكستان بخوینىن و ھەر چ گۆت ئەم دەستان بۇ بقوتىن و سویندا بسەرى بخوین.

ئەز دىبىنم ھىش خەۋنا گوھورپىن و ئازادىيى دناف رەۋشەنبىراندە نەگەھشتىيە، بەلگەھ ئى ھەموو ئەو نقىسەن ئەۋىن رۇژانە ئىمان و ئايەتان ددەنە مە نەۋەك زانست و مەعرىفى، يەقىن و بەرسقان ددەن مە نەۋەك گومان و پىرسىاران.

بەرھەمىن وانزى دىبىن دىن، نەۋەك بەرھەمەك ھزرى كو ئاسۇپىن نوى لەھمبەر مە فەكەن، خۇ ۋەك پىرۇمىسۇسى پىشەبەر بىكەن نەۋەك زىۋس.

*****

بەشى دووہم ئىزۇتپىرىكىيەت (نىۋخواھى) (الباتنىيە) يان رىگا بەرەۋ فاشىزىم

د رىيا نەفنىشانى ئەم تىدگەھىن كو بەختىارى دىفیت ، دىقى بەشىدا بۇمە باسى وان رىكان بىكەت ئەۋىن مرۇفان بەرەف فاشىيەتتى دىبەن. ئى دىسان ئى بەختىار ب پىشەبەرىيەكى مەعرىفى ۋى رىكى بۇ مە رووھن دكەت و شىۋە دكەت، مینۇدپىن بىرەنگەك بەرەرەھ بىنگەھىن تىرى و ھزرى بۇمە شىۋە دكەن كا ھزرىن فاشى ئى كىشە دگەنە دناف رەۋشەنبىرىيا مەدا، رھ و رىشالىپىن وان ھىزان چىنە؟ چەۋان دەپىن و گەشى دكەن و خۇ دكەنە گوتارەك رەۋشەنبىرى؟

ل سەر ۋى بنىياتى دخواندنا ھىزا فاروق رەفىقى دا بەختىار دەپىت و زەمىنەيا ھزرى لىجەم فاروقى ئاشكەرا دكەت. بۇ من تىشتى بالكىش ئەۋە كو بەختىار شىايە ب خواندنا كۆمەكا ئىدەرپىن ھزرى و فەلسەفى و

مەعريفى ھەم دەستىشانا وان بىنەمايىن ھزرى يىن فاروقى بىكەت و ھەم گووتارا وى ژ رھان دا شروڤه بىكەت و ھەم كۆمەكا پىزانىيىن گىرنگ وەك باسەك تيۆرى ل سەر فاشىزم و ئىزۆتيرىكىيەت و گنۆسىيەت و مستىك و رھىن راسىزما روحي و تىگەھىن دى بدەتە مە و باسى چەندىن بىرمەندان و ھزرىن وان و پىشەبەريىن وان بۆمە بىكەت.

دڤىرەدا ئەز دى ھەولدم پوختەكى پىشكەشى خواندەفانان بىكەم.

بەختيار بۆيكو مە دىزۆتيرىكىيەتى بگەھىنيت، دىبىنيت پىويستە بەرى ئەم بىرسىن ئىزۆتيرىكىيەت چىە؟ پىويستە پىرسىار بىكەين گنۆسىيەت چىە؟ بۆيكو رھىن ئىزۆتيرىكىيەتى كو دىناف دىنيدايە و نىشانى مە بدەت پىويست دىكەت ب گوويرى وان رھان دەر بىخيت و پىشتى وىزى پەيوەندى و وەكەھىيا ئىزۆتيرىكىيەتە مۆدېرن و رھىن دىرۆكىين گنۆسىيەتى بىسەلمىنيت.

گنۆسىيەت

گنۆسىس پەيڤەكى گرىكى كەڤنە ب ئانكوييا (زانىن) دەھىت. سالا 177ئى پىشتى مەسىحى، قەشە ئىريانوس، بۆ ئىكەمجار ئەڤ نافە دانا سەر گرۆپىن گنۆسىيىن وى چەرخى،

لدويف گنۆسىيان، جىھانا تارىياتى و رووناھىي دوو جىھانىن جودان. ئىك ژوان باشە و يادى بەد، ئەڤ دوالىزمە بىنگەھەك ئەزەلىيە ل جەم گنۆسىيان. و ھەر وەھا بىنەمايا دابەشبوونىن دىيە پىشتى گنۆسىيەتى ژى، ئەڤ بۆچوونە ب شىوازا دىانەتا گنۆسى ل مانىيەتى دەر دىكەڤىتەڤە. ئەڤ دوالىزمە گنۆسىيە دمانىيەتېدا فۇرما خۇيا دروست وەردىگرىت. جەوھەرى مانىيەتى ل سەر دوالىزمەكى رادىكال جىبوويە. دوالىزمەك كو دىبىتە بىنگەھ بۆ ھەر دوالىزمەك دى كو پىشترال جەم ئىزۆتيرىكىيان دەر دىكەڤتەڤە.

لدويف گنۆسىيەتى مەرۇڤ دەسپىكى بەشەك بوويە ژ ھەرىما رووناھىي، پىشتى وى ب ۆھۆكارى گوناھەكا گەردونى مەرۇڤ بوويە مەخلوقەك كو كەتە د زولمات و تارىيدا، لى ھىش مەرۇڤى دىناف خۇدا رووناھى ھلگرتىە. مەرۇڤ ژ سى پىكەھاتىن جودا جىبوويە: جەستە، دەر وون و روچ. جەستە و دەر وون سەر ب ھەرىما تارىياتى قەنە، و روچ سەر ب ھەرىما رووناھىي يە. ئىدى دڤىرەدا كەرب و كىن لەمبەر جەستە و دەر وونى ژدايك دىن و روچىش دىبىتە جەئى ستايشى.

جەوھەرا فى بۆچوونى ئەوە كو رىزگار كرنا روچا رۇش ژ زىندان لەش و دەر وونى برىكا ئەزمونەكا عىرفانى. بىنەمەيا دوالىستى د ھەمى قۇناغىن دىدا دەر دىكەڤنەڤە، كو دووانەيەك رادىكال جىدكەن. دوو پۆلېن پىچەوانە. ئىك سەر و كانى يا رووناھىي يە، يادىزى كانگەھا تارىيى. و وەھا دىبىن كو ئەڤ دوو پۆلە چ جاران ناگەھنە ئىك و بەردەوام د مەملانى دانە.

يوليا ئىڤىرسن دىبىژىت نازىيان رەھاكا گنۆسى ھەبوو، وان مەرۇڤ دىنافبەرا دوو رەگەزان (پاك و بالا كو ئارىايىن سىي بوون) و رەگەزەك تارى و نزم كو توخمى (جوھىيا) بوو. دابەش كر بوون، ئەڤ دابەشبوونە چىرۆكەكى گنۆسى بوو دسەردەمەك دىدا.

بەختيار دىبىژىت فاروق ئىكەم كەسە فى دىتەنا گنۆسى د ئەدەبىياتىن مۆدېرنا كوردىدا دروست دىكەت، كو ئىسلام و مۆدېرنى وەك دونىايان كو ناگەھنە ئىك و پىكەڤە ناسازىن حساب دىكەت. و رۇشنىر و عارىڤىن مستىكى وەك دوو بەرەھىن بەر و فاژى كو بەرەھەك تارىياتىيەك تەواو و يادىزى رۇناھىيە حساب دىكەت.

ئەفەزى فۇرمەك مۇدىرن و گنۇسىيە كو فاروق رەفىق ژ فى دابرا نا رەھا يا وەرگرتى كو (رىنييه گيۇنين)
دنافبەرا تراسىيۇن و مۇدىرنەيى دا، عارىف و رەوشەنبىرى دا دچەسپىنىت.
پشتى وى گنۇسىيەت (جىھانى) و (خودى) وەك دوو جەمسەرئىن دز دىبنن، دونيا دبىتە قەوارەك دزى
خودى، و مرۇف زى تىدا سەرگەردان و ھافى دبىت و دونيا دبىتە جەھك ويران و كافل.
و بۇيكو مرۇف ژفى دۆزەھا دونيايىدا دەرباز بىت، پىويستى ب بانگەك ئىلاھى ھەيە دا بزفريتە ناف روناھيى،
بۇوى گنۇسىيەت داخووزا دەسھەلاتەك عىرفانى دكەت.

ئىزۇتيرىك و مستىك چنە؟

ئىزۇتيرىكىزم نامازەيە بۇ كايەيەك بەرفرەھ كو گەلەك تايىل دبن فى پەيفىدا كۆم دبن، وەك سحر، فەكۆلىن ل
سەر زن و تاويزمى، كۆلتورا زىكت و كەلتىن دىنى، خواندنا بەخت، ھۇرۇسكۆب و بورج، ھەستى شەشەم و
پاراسايكۆلۇزى، يۇگا و شەيتانپەرىسى، ستىر ناسى و سحرئىن رەش، فەكۆلىن د پەرسىتگەھ و ھىمىن دىنى يىن
كەفنا، كىميا كەفن و خەواندنا موگناتىسى. سۇفىزم.
خەسلەتا سەرەكى يا ئىزۇتيرىكىيەت زىفېنە بو نافدا، بۇ دونيا روحى يان دونيا ناوہو، كو ئەو دونيا جەھى
خودى راستەقەيەنيا مرۇفى يە.

ئىزۇتيرىكىيەت رىتوالەك دىنيە، دىفئىن روخسارەكا تايبەتى بەدەتە دونيايا مادى و جفاكى. ئانەكو ئەو ژ
دونيايى نارەفىت، لى دونيايى دكەتە شوينا جەنگەكى دزى ئەو تىشتىن كو دىفئىت دگەل وان بشەر بچىت. زىفرىن
بۇ ناوہو بتنى زىفرىنەك فەردى نىنە، بەلكى ھەلوپىستەكە دزى ھەبوونى و ژيانى ھەمىي.

سەبارەت ب مرۇفان زى ئىزۇتيرىكەكان وەك پشكەك ژ بزافەك روحانى خودان ھەمان گوتارىن كەفنىن و
دووبارە دكەنەفە. ب بۇچوونا وان مرۇف ژ دوولايەنەك جاويد چىبوويە، (لەش و روح) جەوھەرى روحى ژ
لەشى بلندترە. بى لەش و پشتى لەشى زى دزىت. و د شىويەيىن دىدا (رۇح گوھورپىن و دۇنادۇنى دكەت).
ئانەكو كاراكتەرا ھەقىقىيا مرۇفى دناف روخا وىدا نىقتىيە. و زانستىن راستەقىنە و جەوھەرى رىنومايىن
گەردونى دناف وىدا ب ماتى ھاتىنە نىقسىن. ئەو بتنى پىويستى ھىندىيە خۇ ھىيار بکەت. و لدەف وان
مەعريفى وان بان زەمانى يە، بى خەلەتى يە پىويستى ب راستقەكرنى نىنە، كىم نىە ھەتا بەيتە
زىدەكرن، كەفن زى نابىت ھەتا بەيتە نوپكرن. ئىدى ھەقىقەتا ئىزۇتيرىكى وەكى ھەقىقەتتىن زانستى يان
كۆمەلايەتى نىنە كو پىويستى ب ئەزموون و بەلگەھ و و رىكىن زانستى و كۆمەلايەتى بىت. راستى لدەف وان
ئەزموونەك باتنىە، كو كەسى ئىزۇتيرىك وەك ئەنجامى سەفەرەك روحى دگەھتى. ھەقىقەت لدەف وان ژ
بونىادەك فىزىكى يان كۆمەلايەتى دا نىنە، ھەتا سروشت و كۆمەلگەھى بۇ بگەرىپىن، بەلكى ھەقىقەت دناف
روخا مرۇفى دابە. ئىدى پىويست ناكات ئەم بۇ قانونىن سروشتى و دىرۇكى بگەرىپىن تا تىبگەھىن ھەقىقەت
چىە؟

د سرووتىن ئىزۇتيرىكىدا كەسى ئىزۇتيرىك ھەست دكەت خودى دناف وىدا رووھن بووى و ئەو ژ پاىيەيا
كەسەك ھىسايى بلندترە. دىفېردا ئەو دبىتە تىشتەك دى، وەھا دبىنىت كو ئەو ژ تاقمى مومتازانە. ئەو خودان
(ئەزەك) بچووك نىنە، بەلكى (ئەم)ەك مەزن ھەيە.

مستیک:

سەبارەت ب مستیکی و لیام جیمز بوان خالان مستیکی ژ دۆخین دین دینی جودا دکەت:

1. نەدرکن، یان ئاسی مان ژ دەرفەه دەربیرینی. ب جۆرەکی کو دشیت وەک دۆخەک بەیتە وەسف کرن کو پتر ژ هەستان (ئیجساسات) ان نیژیکت بیت نەوەک ژ ئەقلى.
2. ئەویچن فی ئەزموونی دژین، ژ جۆرەک هەقیقەتی نیژیک دبن، کو ب تیگەهشتنەک هیسایی تەفسیر نابیت.
3. دۆخەکی روحییه، بەردەوامیی نابینیت کورت و تپپەرە.
4. ئەو کەسین دقئ ئەزموونی دا دبوورن، پاسیف دبن، هەست دکەن ئیچکەک دی ئیرادا وان زەفت دکەت.

(شتاینەر) دبیژیت کەسی مستیک (ئەزەک) دی دناف خۇدا دیتیه. ئەزەک بلندتر، ئەزەک کو د سنورین دونیا یا حسیدا ناراوەستیت و ژئ دەرباز دبیت. ئەزەک بەری ژدایکبوونی لقیڕە بوویە و پشتی مرنی ژئ هەر دمینیت، ئەفە هیژەک خولقینەرە، کو کەسایەتی جیدکەت. تشتەکی خوداڤەندییه دمرۆڤیدا، دقئ ریکیدا کەسی مستیک ئەزمونا خوداڤەندییا خو پراکتیک دکەت.

دڤیرەدا مستیکیهت و ئیزۆتیریکیهت ب گشتی ل سەر دەسبەرداربوون ژ (من- ئیگۆ) و کەشفکرنا خود جیپوویە. پئویستە (ئەز) بمریت دا ئەم ل پشت مرنی برپکا حەلیانا (ئەز) د ئیکەیهک بلندتر دا خودی راستەقینەیا خو ببیننەفە. چونکە خودی راستەقینە جەوهرەک داپۆشراو ب تەپۆتۆزا ژيانا جفاکی و کاری ئیزۆتیریک و مستیکان ژئ، کارین رابەرین روحی عارف و فەیلەسوفین ئیمانئ ئەو ئەوی تۆزی راکەن ئەو جەوهرە دناف مرۆفی دا نفستیه هشیار بکەن. دەمی ئەو روح هشیار بوو، روناھی وی کەسی دادگریت وەک چەوان بیژی راستەوخۆ دگەل هیژەک موقەدەس بوویە ئیک.

پشتی قیچەندی کەکی بەختیار ب کوویری دەیتە سەر شروڤەکرنا هزر و بیرمەندی کو پپشەرەو بووینە بو نەریتگەرایئ و سەرۆکانی یا هزری یا فاروق رەفیقی بو فکرین فاشی و چەوان ئەف تیزە ژ هزرمەندی فاشیست کۆپی کرییه و دناف کەلتورا کوردی دا پەخش دکەت. جارەکا دی ژئ دبیژم ب کوویری ئەف کارە کرییه و شیاپە ژیدەرین وان هزر و ئایدییان ببینیت و تەفسیر کەت و بدەتە خواندەفانی دا بزانیت رەوشەنیرەک کورد چەوان سەرەدەریئ دگەل هزر و ژیدەر و ئایدیا و دونیایئ دکەت. بی گومان بەختیار باسی فاروق رەفیقی دکەت، لی ئەم دشین دناف وان باسان دا چەندی تیکست و بەرەمەین مستیک و ئیزۆتیریکیهتین کوردی کەشفکەین، ئانەکو وەک بەختیار دجەک دی ژیدا ل سەر تیکستی دبیژیت کو تیکست کارەک نە تامە، و خواندەفان دشیت بەردەوامیی بدەتە تیکستی و گەریانا خو بەردەوام بکەت. دڤیرەژئ دا ئەو تیکستا بەختیار ددەتە مە دشیت بی دویمای دناف رەوشەنیرییا مەدا دریز ببیتەفە و ئەم وەک خواندەفان چەندی تیکستین دی ل سەر ئافا کەین. دڤیرەدا بەختیار باسی راسیزما روحی و وان بیرمەندان دکەت ئەوین فاروق هزرین وان کۆپی دکەت وەک (جۆزیف دی مایستەر، رینییه گیونین و یۆلیۆس ئیفۆلا) کو وان بیرمەندان چەوا کولتوورەک بو بی بهاکرنا مرۆفی چیکریه و دیرۆکا مرۆڤایەتی ژئ وەک دیرۆکا هەرەسی دبیین، و بگشتی مرۆڤان دابەشی سەر دوو جۆران دکەن، سەرەستین پاک و مەزن، دگەل مرۆڤین چەن ، و هەمی بگشتی ژئ

دزايەتى يا هزر و مۆدىلەين كۆمەلەيەتى و مەعريفى و زانستى دكەن. و دزى فېچەندىنە كو مرقى وەك بوونەوهرەكى بىنين كو ل روانگەى پەيوەندىين وى دگەل سروشتى ماھىيەتا خو وەردگريت. ژبەر فېچەندى ئەو ب تامى دزايەتى يا زانست و وان فەلسەفا دكەن كو مرقى وەك بوونەوهرەك دبىن ژ ئەنجامى كارين سروشتى يە وەك (داروينيزم و فرۆيديزم). دەف وان روح پېكەتەك بان سروشتى ھەيە، و روحا مرقى زى ل سەر دەستى مۆدىرنە و رەوشەنگەرىي ھەتا نزمترين ناست ھاتىە خووار. پشتى ويزى ئەو ھزرين سەلەفى و فاشى شايەنە ھەردەم ئايدىيولۇزيا شەرى وەك زەمىنيەك ھزرى بو نازى و فاشىيان چيەكەن و ئەو ل سەر براوہستى، و ديارەزى تيۆەگلانا رەوشەنبران د پشتگرتنا ھزرين سەلەفى و فاشى و نازىيان و ھەتا ل كوردستانى يان ئىراقا بەعسىيان ھەميشە جھى ل سەر راوہستانى بوويە، ديارەزى ئايدىيولۇزيايىن دىنى ھەردەم دشين شەر و جەنگان وەك ھيزەك پېكەين و پتەوگەر بو جفاكى پېشەبەر بکەن و ستايشا روحا جەنگاوەرى و شەرکەران بکەن. ديارە ئەف بوچوونە دكولتورا نازى و بەعسى و ئىسلامىدا وەك ئاوازەك ئاشکرا ديارە.

ژيان د ريسک و مەترسياندا ھەميشە ئىديالەك بوويە بەرھەف د كولتورا مرقىايەتیی دا، و لەھمبەر زى رەخنە ل ئىديالا ناشتى و بەختەوهرىي و تەناھىي ھاتىە گرتن.

سەلەفى دبىنين كو مۆدىرنە ھەزا مرقى بو کامەرانى و كەيف و چيژان دبەت و دكەتە نارمانج، ئەف نارمانجىن ھەنى دگەل روحا جەنگاوەر و روحا جوامىرييانەيا شەرکەرى ناگونجيت. دقيرەژيدا ديارە ئەفرۆكە دناق مەدا مرقى بسانەھى دشيت بازدەتە سەر تيگەھا جيھادى و دىنان بکەت تايتل بو وى جيھادى. و جيھادى وەك بەرجەستەبوونەك بو روحا جەنگاوەرى بىنينىت، كو دزى مۆدىرنى رەوشەنگەرىي دجەنگيت، دزى مرقىين بى ئيمان و رەوشەنبرين بيزى و ستايشکەريئ لەشى و جوانيى و ژيانى.

*****

بەشى سىيەم

رۆشنبر، ھەقىقەت، عەقل

خواندەفانى ھيزا ھەتا فيرە وەكى ئەم دبىنين بەختيار عەلى ب ديتنن كەسەك شارەزا و مەعريفى ھەول دەدت كو ل سەر بنەمايەك تيۆرى و ب رىكا كەشفرنا رھ و ريشالين تيۆرى بابەتى خو بکەتە بابەتەك ھزرى و مەعريفى. بۆيكو بابەت بتنى بەرسفەك ھشك و راستەوخو و كيم بابەتى نەبىت بو فاروق رەفيقى. بو من تشتى بالكيش ئەوہ كو بەختيار شيايە بگەھتە سەروكانىيا وان تيۆر و وان دەرگەوتنن سەلەفى يين نوى كو ئەفرۆكە دناق كولتورا مەدا خو پېشەبەر دكەن. ديارە بەختيار دزانيت بۆيكو ئەم تيگەھين ئەو دەرگەوتەيىن سەلەفى و فاشى و توندرو كو دزايەتى يا رەوشەنبرى دكەن، رەوشەنبر وەك مرقىفەك خەونى ب رەوشەنگەرىي و نازادىي و دەرگەوتەيىن مۆدىرن دبىنينىت، ژ كىفە دەيت و چەوان ژيدەرين خو يين مەعريفى يين دىرۆكى بكار دبەت و د ئەفرۆيا مەدا بكار دەينىت. بو من تشتەك خوہيا بوو كو ئەوژى ئەوہ، ئەم وەك كورد بگشتى و رەوشەنبر بتايبەتى چەند ھەزار و دەستكورتين ژوان پيزانىنان و باسین تيۆرى و ژيدەرين وان بىر و ھزران. چەند دوويرين ژ دونيايا وان بىر مەندان و ھزريارين كو بەرى چەندين چەرخان ژيانە و

ئەفرۇكە كارىگەربىيەك راستەوخۇ ددانە سەر رەوشەنبىرىيا مە؟ پىرسىيار ئەوۋە بۇچى رەوشەنبىرى كورد دچىت تارىكتىن و فاشىترىن و سەلەفىترىن مېتۇد و رېبازىن ھىزرى و ئايدىيى و دىنى و ئايدىيىن ۋەك دىنى ھەلبىزىرىت و ۋەك مۇدىلەك فەكرى دكەتە د رەوشەنبىرىيا مەدا؟ بۇچى دزايەتى يا دونيا رۇشنگەر و مۇدەرنىزمى دكەت؟ بۇچى نەفىت ھىزى بىبىتە سەرۋەر و ئەم ز نەف مۇدىلەن دىنى و ئايدىيى دەرباز بىبىن؟

ئايا رەوشەنبىرى كورد بۇچى نەشايە ھەتا نەھان ۋان ۋىدەر و رېبازىن ھىزرى يىن ھەمەجۇر و رەنگاۋرەنگ ۋەك دەرگەھەك بۇ ئازادىي و پىشتىرتنا دەمۇكراتىي و مۇرفايەتىي و دونىايەك ئەقلانى فەكەت؟ بۇچى كاراكتەرا رەوشەنبىرى كورد ھەتا نەھشايە ب كوۋىرى جەمك و تىگەھىن ھەقىقەت و ھىزىر و مەعريفە و دىن و ھتد... ب مۇدىلەك دوۋىر ز دىنى و ب كايەيەك سوسىۋلۇگى يان ئەنترۇپۇلۇگى تەفسىر بكەت؟ ئەف پىرسىن ھەنى مە دبەنە بەر ھندەك پىرسىارپىن زوۋىتر، كو ئەۋزى ئەوۋە دا ئەم بىشپىن بەرسقا ۋان پىرسىاران بدەين، پىۋىستە ئەم د ماھىيەت و فۇنكسىۋنا رەوشەنبىرى بگەھىن. و مومكىن زى نىنە بى تىگەھىشتن د رەوشەنبىرى يا كوردى و ۋىدەرپىن ھىزىپىن كوردان ئەم د رەوشەنبىرى كورد بگەھىن. بۇ ۋىزى ھەتا نەھشايە پىرسىارى كو ھەر جار دوۋبارە دبىتەفە و دپرسىت رەوشەنبىرى كى يە؟ بوۋىە پىرسىارەك كو نەشايە ھەتا نەھشايە تىكستەكى ۋەھا چىكەت كو ئەم تىبگەھىن رەوشەنبىرى كى يە؟

ئايا دوۋىر ز ۋىدەرپىن ھىزرا كوردى ئەم جەۋان دىشپىن د رەوشەنبىرى بگەھىن؟ بىي كو ئەم دىن و سىياسەت و كولتور و رەوشەنبىرىي و پىكھاتەيىن رەوشەنبىرىي و فەرھەنگى يا كوردى بىياسىن جەۋان ئەم بكارىن پىناسا رەوشەنبىرى بگەين؟

ئايا رەوشەنبىرى گروپەكن يان خىلەكن يان خودان يەك ماھىيەتن دا ئەم بىشپىن ۋان ھەمىيان كۆم كەينە سەر يەك؟ ئايا ئەم دىشپىن دگەل جىاۋازىيا زىنگەھىن جودا و كايەيىن جىاۋاز و مېنبەرپىن جودا ھەمىيان بىخەينە دپىناسەكى دا؟ جەۋان ئەم بكارپىن كۆمەكا سىفات و ئەخلاقياتپىن گىشتى بدەينە تەف رەوشەنبىران؟ ئايا رەوشەنبىرى يەك ماھىيەت و يەك جۇرە؟ ھەگەر خودان ماھىيەتپىن جودا و جۇرپىن جىاۋاز بىت ئەم جەۋان ۋان بىخوئىن؟ ۋەك فۇنكسىۋنپىن جۇراۋجۇر يان مۇرالپىن جۇراۋجۇر؟ و ئەم جەۋان دىشپىن خۇ ز ھوكمپىن ئەخلاقى بپارپىزىن ل سەر رەوشەنبىرى و بىشپىن بىتنى ھوكمپىن ھىزرى ل سەر بدەين؟

ئەم دىشپىن ب چ مۇدىل ھوكمى ل سەر رەوشەنبىرى بدەين؟ بەرى ۋى ئايا ئارىشەيا رەوشەنبىران چىە دا ئەم ھوكمى ل سەر بدەين؟ ئايا ئەم بۇچى رەوشەنبىرى رەخنە دكەين؟ ژبەركو رەوشەنبىرى پىرسىاران ناكەت؟ يان بەرسقان نادەت؟ ئايا ئەركى رەوشەنبىرىيە بىتنى پىرسىاران چىكەت و بەرسقان نەدەت؟ ئايا دروست رەوشەنبىرى نەشپىت بىبىتە بەرسقەدرى ئارىشەيىن سىياسى و كۆمەلايەتى و مەعريفى و دىنى و ھتد...؟ ئايا بۇچى ئەم داخاۋا بەرسقان زى ناكەين چۈنكە بەرسق نىنن يان ئەركى ۋى نىنە؟ ھەگەر ئەركى ۋى نەبىت پا بۇچى ئەم بى گومان پىرسىار كرنى ل سەر فەرز دكەين؟ ئايا پىۋىستە رەوشەنبىرى بىتنى پىرسىاران چىكەت و گومانان بكەت و بەرسقان زى بۇ سىياسى و عارف و مەلا و شىخ و مۇرفىن كايەيىن دى بىھىلىت؟ ئايا مۇرفىن كايەيىن دى نە رەوشەنبىرىن؟ ئايا ئەۋىن بەرسقەكى پىشكەشى كۆمەلگەھى بكەت ئەو نەرەوشەنبىرە؟ ھەگەر ئىكى ھەقىقەتەك گۆت ئەو نەرەوشەنبىرە؟ ئايا ھەقىقەت نە بەرسقە بۇ كۆمەكا ئارىشەيىن ھىزرى و چقاكى و مەعريفى و ھتد...؟ ئايا رەوشەنبىرىي و دىنى چ پەيوەندى ب ھەفرا نىنە؟ رەوشەنبىرىي و سىياسەتى، رەوشەنبىرىي و ئەنترۇپۇلۇگىيا و سوسىۋلۇگىيا و كايەيىن دىن زانستى و دىرۇكى و فەرھەنگى ھەفبەندى نىنە؟ ئايا رەوشەنبىرى نەشپىت بەرسقپىن ۋەھا بدەت كو دناف خۇدا پىرسىارپىن نوپىر و نوپىر پەخش كەت؟

ئەفە و چەندىن پىرسىيارىن دىتېزى مرۇف دىشېت د ناواخنا باسىن بەختىار عەلى دا چىكەت، كو وەبكەت ئەم گوماننا دوان تىكست و بەرھەمان بىكەين ئەوۋىت وەك توتىان ھندەك پىرسىيارىن ھەمى گاڤا حازر ددەنە مە ل سەر رەوشەنبىرى و بىي كو خودانىن وان تىكستان ب ھزر ل سەر وان پىرسىياران راوەستن و گومانى د پىرسىيارىن خۇزىدا بىكەن و بى ئاگەھ زى ھەبوون ژبلى پىرسىياران بىدەن مە بەرسقىن يەقىنى و ھەقىقەتتەن رەھا ددەنە مە. بەلى پىرانىا رەوشەنبىران وەك توتىان و بى گومانىنر ، (بەرسقىنەدان) رەوشەنبىرى وەك بەھايەك يەقىنى پىشەبەر دكەن و ئەركى (پىرسىيارىن) زى دىسان وەك ھەقىقەتەك رەھا ددەنە رەوشەنبىرى. تىكستىن كوردى تىزىنە ژ كۆمىدىيائىن ھەقىقەتتا رەھا و يەقىنا رەھا.

ئەفە و گەلەك پىرسىيارىن دى دگەل خواندنا فى پەرتووكى بۇ من چىدبىن و دقى بەشىدا بەختىار گەپىانەكى پىر بەرھەم بمە دكەت و بەرسقىن گەلەك پىرسىيارىن مەزى ددەت، دا پىكفە بەردەوام بىن:

رۇشنىر و كىشەى ھەقىقەت:

سەرەتا بەختىار دوو تىگەھان ژىك جودا دكەت. يەكەم دزايەتى كرنا رەوشەنبىرى . دووھەم. رەخنەكرنا رەوشەنبىرى.

بەختىار دىبىزىت دىارە تىگەھا يەكەم دزى رەوشەنبىرىيە وەك بەرھەمەنەرەك بۇ پىرسىيارىن سىياسى و شارستانى و زانستى و كولتورى. و رەوشەنبىرى وى پىرسىيارىن ھەمى ئىلغا دكەت. دىورفىن تىرادىسىونال و فاشىيىدا، دزايەتتيا رەوشەنبىرى دزايەتى يا مۇدىرنى يە. ئانەكو دىربازبوون ژ رەوشەنبىرى يەنى دىربازبوون ژ مۇدىرنى.

ئى رەخنەكرنا رەوشەنبىرى پىرسىيارىن جىياوازە. چونكە رەنگە رەخنەكرنا رەوشەنبىرى ھەولەك بىت بۇ كووپىركرنا بەھايىن ئەخلاقى وەك پىرسىيارىن تايبەت ب گەشەكرنا ھوشىيارىيا ئەخلاقى و پەرسەندنا روانىيىن مە يىن تازەگەر بۇ دونىايى. رەخنەكرنا رەوشەنبىرى پىشەك گىرنگە كو كارى رەوشەنبىران بىخوۋىيە. ئى تەماشاكىرنا رەوشەنبىرى وەك مۇدىلەك شارستانى و ھزرى بكوژ بۇ فەلسەفى و ھزرى و تىكەدەر بۇ چىكاكى و سىستىمى. كو بوويە ئەلتەرناتىف بۇ دەستەبۇرەكا ھزرى يى ئەرسىتۇكرات. بۇچوونەك دىنى و فاشىستىيانەيە كو رەھىن وى دزفرنە گەلەك سەردەمىن دىرۇكىيىن جىياواز.

و بەختىار ب چەندىن بەلگەھان دقېتن بىسەلمىنىت كو فاروق رەفىق دزايەتى يا رەوشەنبىرى دكەت نەوەك رەخنە دكەت. بۇ وىزى خواندەنەكا كووپىر بۇ ھزرىن فاروقى و ژىدەرپىن ھزرىن وى دكەت. دىرەخنەكرنا بەختىارى بۇ گووتارا فاروقى ئەم د چەندىن پىنتان ل سەر رەوشەنبىرى دگەھىن:

1. پىويستە ئەم رەوشەنبىران ل شىوہ و ھلوىست و دابەشبوونىن فرەرەنگ بىيىن.
2. ھەگەر مرۇف وان مۇدىلپىن رەوشەنبىران ئەوۋىن كو دىنە گۆتەبىزىن روكەش پەرسىن ناڤ مىدىيائان، دىنە درۇ نفىسىن ناڤ رۇژنامان رەخنە بىكەت، رەخنەكە د جەھى خۇدايە.
3. ئى ترازىدىيائە ھەگەر ئەم فى مۇدىلى بىتنى وەك رەوشەنبىر تىبگەھىن.
4. نە مومكىنە ھەمى جۇرپىن خويندەواران ژ فەيلەسوفان و ھەتا مامۇستايەكى نىمچە خواندەفان د ئەنستىتۇيەكا وەھمىدا، ژ دىكارتى ھەتا بىزەركى درەوونى رادىيۇيەكى. ژ لىوتارى ھەتا فەرمانبەركى حىزبى بىزىنە ھەمىيان رەوشەنبىر.

بەكەنە ئامازەك بۇ ئەقلەك رەھا، ئەقلەك ترانسىندېنتال كو ل سەرۋى دۇنيا و ئەزمۇون و ئادامىزادەوۋە بىت. ھەمى تىت لگور سىستەم و قانۇنەك تايبەت ھاتىبەتە رىزگرن، و مرۇفۇ ژى نەشىت درك بقى سىستەمى بىكەت. ژبەرۋىچەندى ھەقىقەت ل جەم وان دەسپىك ب گومانگرن دئەقلى مرۇفى دا دبورىت، ئانەكو مرۇفۇ تىبگەھىت كو ئەو ب رىكا ئەقلى نەشىت بگەھتە ھەقىقەت، ئانكو ئەقل كەرەستەك نىنە بۇ نىاسىنا ھەقىقەتەن. بۇيە مرۇفى پېويستى ب كەرەستەك دىيە بۇ ھەقىقەت، كو ئەۋزى ئىمانە. ئىمان ، باۋەرى، ئەلتەرناتىفە بۇ ئەقلى بچووك و كورتبىنا مرۇفى. بۇ ۋى سانەھى يە كو كەسەك ۋەك فاروق رەفىق دژى دەستەۋازدەيا بىناۋودەنگا پىرۇتاگۇراسى بىت دەمى دىبىژىت: (مرۇفۇ پېۋەرى ھەموو تىتەنە).

*****

دقى بەشىدا بەختىار عەلى درىژتر باسى ھەقىقەت و عەقل و ھەقىقەت و فەلسەفە و ھەقىقەتەت دىنى و ھەقىقەتەتەن فەلسەفى دكەت. باسى جەۋھەر و فۇرمىن مېتافىزىكى چ دىنى دا چ دەزرىن دىدا، ھەر بۇ نەموونە فىكرا ماركسى كا چەوان فۇرما مېتافىزىك دھافىت و رۇحا ۋى دھىلىت. پىشتى ۋى بىر و ھزرىن سىپىنۇزا ۋى پىشكەش دكەت د جىاۋازىيا گوتارا دىنى و گوتارا فەلسەفى كا چەوان ھەر ئىك ژوان دوو گوتارىن جودا بەرھەم دەينن، كو خەمى فەلسەفى بتنى ھەقىقەتە و خەمى دىنى ژى ئىماندارىيە. ئەقلى خودايى و ئەقلى تاك و تەنھا چەوا ھەقىقەتەن تاك چىدكەن و ئەقل ب چ مىكانىزم وان كاران دكەت؟ ئەقل دەف ھىگلى چەوا دبىتە ئامىرەتەك گەردوونى كو زىاد ژ ھەقىقەتەكى بەرھەم دەينىت، چەوا ئەقل ھىزەك مەزنە بۇ يەكخستى. ئانەكو (دىالەكتىك) چەوا دبىتە ھىزەك بۇ چىكرنا ئىكەتتەيەك مەزن كە دىناف خوەدا ھەمى تىتەن د سىستەمەك چوونىيەكدا كۆم دكەت. ئامىرەتەك مەزنە بۇ يەكخستى. ناكۆكى ژدايك دىن بۇيكو بمرن. ئانەكو ئەقل(خواستنا ئىكخستنا ھەمى پىشكانە د كۆيەك مەزىندا) ئەف سىفەتەيە ژى ۋەدكەت ئەقل ترسناك بىت. ھىقىنا مرنا رەنگىن جىاۋاز دىناف خوەدا ھەلدگرىت. چونكى ئەقلى دىالەكتىك نەشىت د دۆخىن جىاۋازدا بژىت. نەشىت دوو تىتەن ناچوونىيەك پىكفە كۆمكەت و نەكەتە ئىك، دقىرەدايە ئەقل دبىتە ھىقىنا توتالىتارىيەت و كەرەستەك بۇ سەپاندنا ھەقىقەت، يان راستر دىبىن بىژىن دبىتە كەرەستەك نائەقلانى كۆر.

من دقىت ئەف رانانى درىژتر لىنەكەم، بتنى دبىژم خواندنا فى بەشى و بىرگەيىن تايبەت ب مېشىل فۇكۆ و فاتىمۆ و لىۋتار و دۆلۇز و بىرمەندىن دى، بىنەمايەك تىۋرى باش ب زمانى كوردى ددەنە خواندەفانى، خواندنا وان گەلەك ئارىشە و كىشەيىن ئەقلى و ھەقىقەت ب درىژراھى يا ھزرا مرۇفى و بتايبەت د سەردەمى رەوشنگەرى و ھەتا ئەفرو بۇ مە خوھيا دكەن.

خواندنا فى بابەتى ھەم چىژە و ھەم مەعرىفە. ھىقىدارم خواندەفانىن فى بابەتى ب رژدى ھەول بىدەن پەرتووكا ئىمان و جەنگاۋەرانى بچووين.

پشكا چوارى

رۇشنىبىرى كورد وەك ئەھرىمەن

ئەفە داوييا پشكىن پەرتووكا بەختىار عەلى يە، كو بۇ من بخۇ گەپانەك تيۇرى و ھزرى خوەش و پىر چىژ بوو، بەختىار شيايە دقى كتيبيدا بگشتى، وەك گەپىدەيەك دناف دونيا ھزر و فەلسەفى دا دناف دينىدا، دناف ھزرمەند و ئاريشەيىن پەيوەست ب ھزرا مرۇفايەتى و ژيانى و دونيايى فە، پىخەمەت رنیشاندا ھندەك تيۇر و باسان بۇيكو رىكى ل ئاراستە و ھىزىن مەترسىدارىن ھزرى بگريت دناف رەوشەنبىرىيا كوردى دا و و پىكۆلەك كرىيت بۇيكو ھەتا رادەكى ھندەك تستان ل گور شيانين خۇ بدەتە رەوشەنبىرىيا كوردى، بۇيكو خواندەفان و رەوشەنبىر ئاگەدارى دىرۇكا دىژا فەكر و فەلسەفى بيت و بزانيت ئەو دەرگەوتەيىن نوى بنافى نوپخووزيى د رەوشەنبىرىيا كوردى دا چەند دشىن كەفن و سەلەفى و پاشكەفتى بن.

دقى بەشى ژى دا بەختىار وان توھمەتان رەت دكەتەفە ئەوپىن فاروق رەفيق ددەتە رەوشەنبىرى كورد و وەك ئەھرىمەنەك وەسف دكەت.

بەختىار دىيژىت رەوشەنبىرى كورد قابىلى رەخنەكرنىيە، ئى رەخنا فاروقى ژفيچەندى دەيت كو رەوشەنبىر بىكەرى مۇدىرنى يە، ئانكو بىكەرەكە ئەگرىن نوپكرنا چىفاك و سستەما ھزركرنى ھەلدگريت. ئانەكو دقى گۆشەى دا كە رەوشەنبىر بىكەرەك گىرنگ بيت بۇ تازەگەرىي. بىكەرەك سەرەكى بيت بۇ مۇدەرنىزەكرن و گەمەكەرەك چالاك بۇ دىموكراتىزەكرنى.

تەماشاكرا رەوشەنبىرى وەك بوونەوەرەك مەترسىدار كو دگەل خۇدا ئەگەرىن گۇرانكارىيان دەينىت ترسەكە ريشالين كووير و دواقعا مەدا ھەيە، ئانكو تەوژمەك ھەبوويە و ھەيە دژى رەوشەنبىرى. ئى دژايەتى يا فاروقى دژايەتتەيەكە كو دخوازىت دروخسارا فەكرىدا دەرېيخىت. و مۇدىلا عارىف و فەيلەسوفى وەك ئەلتەرناتيفەك بۇ رەوشەنبىرى پىشەبەر بىكەت.

كو بەختىار ژى دىينىت ئەف دووبارابەر بوونا فەيلەسوف و رەوشەنبىرى دابەشكرنەك گنۇسىيە و لسەر كاركرنەك مەنەھجى نەھاتىە بەرھەمەينان.

رەوشەنبىرى كورد ددەسپىكدا خودان دوژمن بوويە، بۇ ويژى سەير نىنە كو ئەدەبا پەخشانا كوردى ب چىرۇكا (لە خەوما) ى جەمىل سائىب دەست پىدكەت. دقى چىرۇكى دا رەوشەنبىرى كورد وەزىفا رەخنەييا خۇ وەك بوونەوەرەك رەخنەگر دەست پىدكەت. كو رەخنەى ل دەسھەلات و فەسادا بوونىادا سىياسى دگريت، دقى بەرھەمىدا رەوشەنبىر خودان مەرجەيىتەك خۇسەر بۇ خۇ چىدكەت. كو نە مەرجىيەتە دىنى يە و نە مەرجەيىتە دەسھەلاتدارايە. بەلكى مەرجەيىتە ئەخلاقىتەكەكا دى يە، مەرجەيىتە عەقل و ويژدانا وى بخوھيە.

بەختىار دىيژىت ئەو ھىلا جەمىل سائىب دكىشيت بۇ مەرجەيىتە رەوشەنبىرى كو ئەوژى ئەقل و ويژدانا رەوشەنبىرى بخوھيە نەوەك ئەخلاقىتەك خىلەكى بيت. ئەف ھىلە ژ جەمىل سائىبى دەست پىدكەت و دىبىتە ھىلەك رەوشەنبىرى بۇ ئەو رەوشەنبىرىن كو مەرجەيىتە تىكست و ھلويستىن وان دناف ويژدان و ئەقلا وان دايە. ئى ئەو ھىل بەختىار دىيژىت كو ژ جەمىل سائىبى دەيت ھىلەك نەبەردەوامە، دگەل پەيدابوونا حزبان

دهیته شکاندن و کاراکتهرین سیاسی رهوشه‌نبر تیکه‌لی هه‌ف دین. نه‌وه‌یه‌ک ژ رهوشه‌نبرین مه‌مه‌رجه‌عییه‌تا ویزدان و هزرا خو دینه‌ناف هیزه‌کا بالاتر کو نه‌وژی حربه. ساتی ژدایکبوونا رهوشه‌نبری ئیکه‌م ساتی زفرینا مروقی کورده بو نه‌قل و ویزدانا خو، و هه‌روه‌سا یه‌که‌م ساتا دهرچوونی یه‌ژی ژ مه‌رجه‌عییه‌تا دین و عه‌شیرتی. له‌عنه‌تا فی ساتی ژی هه‌تا نه‌و لدویف وان رهوشه‌نبران دکه‌ته غار نه‌وین کو دقین بی ی مه‌رجه‌عییه‌تین مه‌زن بژین و هزره‌که‌ن.

*****

دقیرده‌دا خوانده‌فانی هیژا، نه‌فی رانانی بدوماهی دهینم، ب ئومیدا فیچه‌ندی تو بخو بشیی به‌رده‌وامیی بدیهه‌ خواندا خو بو په‌رتووکا ئیمان و جه‌نگاوهرانی، کو ئیچکه ژ گرنترین په‌رتووکی به‌ختیار عه‌لی و رهنکه‌ هه‌تا فیگافی نه‌ف په‌رتووکه‌ وه‌ک په‌رتووکی دین به‌ختیاری نه‌هاتبهنه‌ به‌رحافکر و لیدوان و رهنه‌کرن ژی، دیاره‌ خوانده‌فانین به‌ختیاری ب رهنکه‌ک گشتی دینه‌ دوو جوژ، یان پشتگیریه‌کا ره‌ها بو دکهن، یان دژایه‌تی یا وی دکهن. ئی ب باوه‌رییا من به‌ختیار ژی وه‌ک هه‌ر نفیسه‌ره‌ک دی قابیلی رهنه‌ و پشتگرتن و خواندنین هه‌مه‌جوژه. ئی نه‌وی نه‌ز دینم به‌ختیار خودان پرؤژه و هزره و نفیسین ژی ل ده‌ف وی پرسه‌یه‌که‌ یان پرؤژه‌یه‌کا مه‌عرفیه و دخوازیت نویخوازیه‌کی به‌خشیه‌ تیکست و به‌ره‌مین خو و رهوشه‌نبریا کوردی. بو من بخو خواندنا فی په‌رتووکی تام و چیژه‌ک مه‌زن بوو کو دمه‌ک دریز پیقه‌ مزویل بووم و بو‌من گرنگ ژی بوو، رانانه‌کی بو خوانده‌فانین ده‌فه‌ری بو‌که‌م، چونکه‌ رهنکه‌ زه‌حه‌مت بیت نه‌ف په‌رتووکه‌ ب فره‌ی هاتبیت خواندن یان نیشانان. پیوستیه‌ک بوو من دیت بقی ریکی رهنکه‌ نه‌ز بشیم خزمه‌ته‌ک بچووویک پیشکه‌ش بکه‌م.

دیسان هیقیدارم خوانده‌فان بشیت په‌رتووکا ئیمان و جه‌نگاوهرانی ب زمانی به‌ختیار عه‌لی بخوینیت، هه‌گه‌ر پشتی چه‌ندین سالین دیت ژی بیت؟

گومان و امان لیئه‌کات به‌ ره‌هایی نه‌گه‌ین

هه‌فه‌یه‌قینه‌ک دنافه‌را

هوشه‌نگ و هه‌ندریندا

خواندەفانى ھېزا، ئەو گەنگەشا ل خوارى تو دخوينى ھەفپەيقيىنەكە دنافبەرا من و ھەندرين ھەمەدەمىن دا، كو برادرەك عەزىزە و ل دەرڧەى كوردستانى دزىت و جارو بار لسەر ياهۇ ماسىنچەر ئەم گفتوگويان چىدكەين، من بباش دىت ھەگەر بەشەك ژ ئەو ھەفپەيقيىنا شەفا 2007/7/6 مە كرى دڧىرەدا بەلاڧ بكم.

*****

ھۆشەنگ : ئەمەوى نەچمە ھىچ قالبيكەو و لەناو ئەو قالبەدا گىر بخۆم ئەو ماوۋىيە ھەست ئەكەم ھىچ قالبيك نىە من و تريفە بگريتە خۆى ئەو قالبانەى كە ھەن وەك ژن و ميڧدايەتى و برادرەيەتى و عاشقايتەتى و ھتد.. بەس نين

ھەندرين: تو بلئيت عشق قالبي ھەبيت؟

ھۆشەنگ : ھەر پەيوەندييەك بچيتە ناو ھەر قالبيكەوە مردنى لەدوايە.

ھەندرين: واىە

ھۆشەنگ : ئىستاش من نامەويت لەگەل ئەوكەسانەى كە بايەخيان لە ژيانمدا ھەيە بيانكەمە ھىچ قالبيكەو

ھەندرين: كەواتە خۆشەويستى شكاندى قالبەكانە؟؟؟

ھۆشەنگ : ھەولى من لەگەل تريفە ئىستا لەو شانەدايە من ھىچ تەعريفىكم بۇ ئەو پەيوەندييە نىە ناشمەويت ھەمبيت

ھەندرين: ئەو ئەوۋىيە كە من نازانم

ھۆشەنگ : ئەمەويت تا ئەوپەرى ئازادى ئازاد بين، ھەميشە باوۋەرەكان و ئيمانەكانى ھەموو ئەو تەمەنە گىرمان نەكەن و بتوانين وەك دوو كەسى ئازاد بەدەر لەوۋى چى يەكين خۆشەويستى بكەين و مومارەسەيەك بكەين كە ناوى لەسەر نەبيت

ھەندرين: من كە دەمەويت خۆم لەناو ھەر پەيوەندييەكدا بدۆزمەوە زياتر ون ئەبم بۇيە كاتيك خۆم ئەدۆزمەوە من لەدەرەوۋى ئەو پەيوەندييانەم

ھۆشەنگ : رەنگە خۆشەويستى شكاندى قالبەكان بيت، و رەنگيشە ئەگەر وريا نەبين و بە موتلەڧضيەوە باوۋەرمان بەو خۆشەويستىيە يان ھەر چ نەبيت ئەگەر گومان لە شىۋە و جياوازييەكانى خۆشەويستى نەكەين ، ئەو ئەوۋىش ببىتەوۋە قالبيكى دى و دوايىش گىرمان بكات

ھەندرين: ئازادى؟؟؟

ھۆشەنگ : دۆزىنەوۋە ئەوۋىيە تۆ شووناسيك ئەدەپتە كەسى بەرامبەر و پەيوەندييەكە، پىناسەيەكت ھەيە بۇ پەيوەندييەكە ئەو پىناسەيە ئەگەر ھاتوو موتلەق بوو، يەقيني بوو ئەو پەيوەندييەكە ئەمرىت تۆ ناتوانى دواى شووناس وەرگرتنى شت و پەيوەندييەكان ئازاد بيت

ھەندرين: من پىم واىە كەس پىناسەى نىە.

ھۆشەنگ : دواى ئەوۋىش ئازادى ئيمانىياتى ئەوى و زەيەكى ھزرى ئەويت كە نەزانىت لە سەر شووناسەكان راوەستىت يان ھەر چ نەبيت پىرۆسەى شووناس بكاتە پىرۆزەى تىپەراندن و جياوازى و تىكشكان و پەرشبوونەوۋە، بەلام ھەميشە مرۆڧەكان لە رىى دىن و زۆربەى ڧەلسەڧەكاندا ھەولى ئەوۋە ئەدەن شووناسى كەس و شتەكان بدۆزنەوۋە

ھەندرين: شووناس بە چ واتايەك؟

ھۆشەنگ: بۇ نموونە دىن بە ھزرى غەيبانىيەت و بان ھەقىقەتەۋە شووناسى گەردوون و خودا و مرۇف و ژيان و ھتد... ئەداتى

ھۆشەنگ: فەلسەفەكان زۇريان بەھەمان شىۋە ھەر لە ئەفلاتونەۋە تا ماركس كۆمەللىك شووناسمان لەسەر ژيانى رابردوو و ئىستا و تەننەت ئايندەشمان ئەدەنى و ۋەك ھەقىقەتتىكى موتلق كۆمەللى پىناسەمان ئەدەنى ھۆشەنگ: ھەر بۇنموونە لاي سوكرات ئەللى شووناسى مرۇف ئەۋەپە كە ئەزانىت نزانىت. ئەمەيان شووناسە بۇ عەقلى كە ناتوانىت شتەكان بناسىت. واتە عەقلى دەستەۋەستانە لە ناسىنى شتەكان و شووناس بەخشىن بە شتەكان

ھۆشەنگ: لاي ئەفلاتون ژيان ھەقىقەتتىكى ئەسلى و يەككىسى سىبەرى ھەيەK لاي ماركس مەسەلەى سۇسىالىزم وىناكردەنە ۋەك بەھەشتى مرۇفایەتى شووناسىكى دىكەپە بۇ عەقلى و ژيان و مرۇف ھەندرىن: ھەموو ئەۋانە نەيانتوانىۋە باسى بەشىكى ژيان بىكەن.

ھۆشەنگ: ئىدى زۇر فەيلەسوف و دىانەتەكانىش ھەر يەكەيان شووناسىك ئەدەنە مرۇف و ژيان بەگشتى تا ئەگاتە ئەۋ ھزر و بىرە نوپىانەى كە ھەر يەكە و بە شىۋەپەكەۋە شووناسى دۇنيا و ژيان ئەكات ھۆشەنگ: واتە ھەقىقەتى دۇنيا و مرۇف و پەيوەندىيەكانى مرۇف بە چەمكەكانى ژيان ھۆشەنگ: ئەۋە خويىندەنەۋە كۆمەلەپەتتەكانن كە ئەللىن ھەقىقەت لە كىبىك و لە دىنىك و لە فەلسەفەپەكدا كورت ناكرىتەۋە

ھۆشەنگ: ژيانىش لەۋە گەۋرەترە كە ئىمە بتوانىن بە عەقلى يان بەھەر ئىمكانىياتىكى ئىنسانى بتوانىن بەتەۋاۋى و بە دلىنپەۋە بزانىن كە ئەزانىن و عەقلى بتوانىت كۆى ژيان و دۇنيا و مرۇفمان بۇ پىناسە بىكات ھەندرىن: ئەمانە ھەموو ھەۋلى ئەۋەپە داۋە كە پەرت و بلاۋى ژيان كۆبىكەنەۋە ھۆشەنگ: بەلام گىرتى مرۇف ئەۋەپە ھەمىشە لە ھەموو سەردەمىكدا بەدۋاۋى ئەۋ پىناسانە ئەگەرپىت بۇ ئەمەش فەكرە دىنىيەكان ھەقىقەتەكان ئەكەنە ھەقىقەتى موتلق

ھەندرىن: رەنگە لەۋە بىكات كە كەسىك بىەۋىت ھەموو ئەستىرەكان لە سەبەتەپەك كۆبىكاتەۋە ھۆشەنگ: خويىندەنەۋە كۆمەلەپەتتەكان ھەقىقەتەكانىان رىژەپىن واتە ئەكرىت ھەلبەۋەشىتەۋە و تىك بدرىت و بە شىۋەپەكى دىكە رىكبىخرىتەۋە و ئەۋ شىۋەپەش بگۆرپىت و شىۋەى دىكە بەرھەم بىنىت ھەندرىن: ئەۋە گىرۋەپە

ھۆشەنگ: رىك ئەۋەپە ئەۋ پەرش و بلاۋىە كۆبىكەنەۋە، كە ناكرىت تۆ بىانخەپتە ناۋ يەك تورەكەۋە ھەندرىن: ھەموومان گىرۋەدى ژيانىن

ھەندرىن: ھەموومان بەدۋاۋى خۇماندا ئەگەرپىن ھۆشەنگ: بەلام ئەم گىرۋەپە لاي ھەندىك ھزرمەند و فەلسەفە شىۋەپەكى غەيبانى و دىنى ۋەرنەگرىت و زياتر و زياتر گىرۋەدى ژيان و كۆمەللى تىگەپىشتەن ئەكات كە ئىمكانىيەتى نازادبوونت ناداتى ھۆشەنگ: بەلام جىاۋازىيەكە لەۋەپە كە كەسىك بتوانى ئىمكانىياتى نازادى ھەبىت ھۆشەنگ: ئىمە يان مرۇف بە گشتى زادى كۆلتورىكە

ھۆشەنگ: كۆلتورەكان بە جىاۋازى خۇيانەۋە مرۇفى جىاۋاز دروست ئەكەنت ھەندرىن: سەپەرە!؟

ھۆشەنگ: ھەندى كۆلتور رادى نازادى تىدا زياترە لە ھەندىكى دىكە مرۇفەكانى ناۋ ئەۋ كۆلتورانەش بە پىى كۆلتورەكان رادى نازادىيان جىاۋاز ئەبىت

ھەندىرىن: مرۇف و كولتور وەك ھىلكە و مرىشك وان

ھۆشەنگ :جياوازى رادەى ئازادى جياوازى لە ئەرك و ماف و ژيانى تاكەكان بە گشتى جياواز ئەكات ، لېرەو

ژيانى مرۇفەكانىش لەگەل ئەو جياوازيانەدا جياواز ئەبن

ھەندىرىن: تۆ پېوايە كولتور پېش مرۇف بوو يان مرۇف پېش كولتور بوو؟ يان كامەى زادەى كامەيە؟

ھەندىرىن:ئەگەر ئىمە زادەى كولتور بىن ئەى كولتور لە كوئو دەيت؟

ھۆشەنگ :ھىچيان بى يەكدى نىن و پەيوەندىيەكە دىالەكتىكە، بەلام تۆ سەيركە كولتورىك ھەيە دكتاتورت

بۆ دروست ئەكات، كولتورىك ھەيە گاندى دروست ئەكات يەككىش ھتلەر و يەككىش سەدام و يەككىش مام

جەلال و ھتد....

ھەندىرىن: نازانم بۇ ناوت ناوہ كولتور؟ من پېم وانىە كولتور ئەو توانا گەورەيەى ھەبىت

ھۆشەنگ :چونكە كولتور كۆى ئەو پېكھاتە رۇشنىرىيە ئەگرىتەوہ لە دىن و زانست و مەعريفە و بەرھەمە

ھزرىيەكان و سىاسەت و كۆمەل و عەشیرەت و نوسىن و ھتد....

ھەندىرىن:من واى ئەبىنم كە بەردەوام كولتور لە ژېر ركىفى مرۇف داىە

ھۆشەنگ :من پېم واىە كولتور ھەموو ھىزو وزە شەرانى و خىرانىيەكانى لە خۇيدا ھەلگرتووە

ھەندىرىن:من راستىيەك لە قسەكانت ئەبىنم بەلام ناتوانم شتىك لەسەررووى مرۇفەوہ بىبىنم

ھەندىرىن:لە كاتىكدا تاك يان كەس لە ژېر ركىفى زۆر شت داىە

ھۆشەنگ :من پېموايە سەرەتا كولتورىكى مەعريفى گەورە ھتلەرى دروستكرد، داويش ھتلەر توانى ئەويش

جۆرە كولتورىكى دىكە بەرھەم بىنىت، واتە ھتلەر درىژكراوى دەيان كەس و بىرۆكەى پېش خۆى بوو، دواى

ئەويش ھتلەر خۇيشى بۆتە گرېيەكى دىكە لەو كولتورە و دواى ئەويش درىژكراوى ھەبوو

ھەندىرىن: واىە

ھۆشەنگ :ھەموو چەمكەكان ئەكرىت لەسەررووى مرۇف بن ئەگەر ھاتوو خويندەنەوہكەت غەيبانى يان دىنى

يان ھەر ئايدىايەك بىت كە وەك دىن ئىش بكات

ھەندىرىن:بە لام بەو شېوہ گەرانەوہيە بەكۆى ئەگەين؟

ھەندىرىن: ھەر دىن نا

ھۆشەنگ :بەلام بە پېچەوانەشەوہ ئەگەر خويندەنەوہمان بۆ مرۇف و ھەقىقەت و عەقل مۇدىلىكى سوسىؤلۇجى

و مەعريفەيەك بىت دوور لە دىن و ئايدىا و مۇدىلەكانى دىن ئەو كاتە مرۇف خۆى ئەبىتە خودى ھەقىقەت

ھەندىرىن:مرۇف وەك تاك جارى واھەيە وشەيەك ئەيكوزىت

ھۆشەنگ :كامە مرۇف ؟ ھەموومرۇفەكان جياوازن و لەناو ھەر كولتورىكىشدا كوشتنى مرۇف ھەيە جا بە

وشەيەك بىت يان بە گوللەيەك؟

ھەندىرىن: جارى وا ھەيە فايرۇسىك نەخۇشى ئەكات و ھىلاكى ئەكات

ھەندىرىن: مرۇف وەك تاك

ھەندىرىن: وەك كەس

ھۆشەنگ :ئەو فايرۇسەش دىسانەوہ بەرھەمى ئەو كولتورەيە كە لەرىگەى زانست يان چەكى كىمياوى يان

بەھەر ھۇكارىكى دىكە بەرھەم ھاتووہ كولتور فايرۇسەكان بەرھەم دىنىت

ھۆشەنگ :ھەموو دىاردەكان كولتورىكىان لە پشته

ھۆشەنگ :جا دىاردەكە چ فايرۇس بىت چ ئەنتى فايرۇس بىت

ھەندىرېن: بەلەم بەردەوامى مانەۋەى مرۇف ماناى ئەۋە ئەگەيەنئىت كە مرۇف لەسەرۋوى ھەموو واتاكانە
 ھۆشەنگ: ئاخىر واتاكان بەۋ مۇتلەقى يە نابىت چونكە بە دەيان واتە مرۇف بە كوشت ئەدات
 ھۆشەنگ: واتە ھەيە ژيان تەنيا لە جەنگ و شەردا ئەبىنئىتەۋە
 ھەندىرېن: مرۇف ۋەك تاك بە كوشت ئەدات
 ھەندىرېن: تۆ سوورى لەسەر ئەۋەى كە كولتور مرۇف دروست ئەكات؟
 ھۆشەنگ: بە كۆمەلئىش واتاى جىھاد بۆ نمونە كوشتنى بە كۆمەلە، فاشىيەت و نازىيەت و ستالىنىيەت و
 بەعس و ھتد...
 ھەندىرېن: مەنىش ئەپرسەم ئەى كولتور لە كوئو دەيت؟
 ھۆشەنگ: كولتور لە كۆى پەيوەندى پىكھاتەكانىيەۋە بە مرۇفەۋە
 ھۆشەنگ: واتە دىن و مرۇف سىياسەت و مرۇف و كۆمەل و مرۇف و ھزر و مرۇف زانست و مرۇف.....ھتد
 ھەندىرېن: پىم خۆشە ئەۋ ماۋەيە خەرىكى خويىندەۋەى ھەندى لايەنى مېژۋوى دىن بەتايىبەت خەرىكى
 خويىندەۋەى ئىسلام بوويت
 ھەندىرېن: باشتر نىە ئەگەر بلىين كولتور زادەى مرۇفە و تاكىش زادەى كولتورە
 ھۆشەنگ: خەرىكى ھەندى خويىندەۋەى مېتۇدىيانە بووم و سوسىۋلۇجى و دەرگەۋتنە نوپكانى دىن لە
 رۇشنىبىرى كوردى و ئەۋ ئايدىيانەى ئەشىن ۋەك دىن كار بىكەن
 ھەندىرېن: وابزانەم ئەگەر تاك و مرۇف لە يەكترى جىباكەيىنەۋە باشترە
 ھۆشەنگ: بەلەم جىاۋازى كۆمەل و تاك لىرەدايە كا ئەۋ تاكە چەند ئەتوانىت لە كولتورىكى غەيبانى و بى
 فكدرا.. چەند ئەتوانىت خۆى ئازاد كات؟ چەند ئەتوانىت لە رىي پەيوەندىيەكانى خۆى بە پىكھاتەكانى
 كولتورىيەۋە خۆى ئازاد بىكات
 ھەندىرېن: ھەموو ئەۋانەى ناۋت ھىنان تاك بوون، من مەبەستەم لە تاك و كۆ نىە
 ھۆشەنگ: ئەۋ تاكانەش دىسانەۋە لە بۆشايىيەۋە نەھاتوون لە كولتورىكەۋە ھاتوون كە تىايدا لەگەلئى
 گەرۋەبوۋنە و كولتورەكەش لەگەل ئەۋاندا گەرۋە بوۋە و گەشەى كردوۋە
 ھەندىرېن: تاك بە واتەى كەس
 ھەندىرېن: واىە
 ھەندىرېن: ئەم تاكانە لە كولتورەۋە دىن
 ھۆشەنگ: نا ئەۋكەسانە ھەر چ نەبىت ھەمان دىنى داىك و باۋكىان ھەبوۋە، ھەمان زمان و ھەمان عادات و
 تەقالىد و ھەمان شىۋەى ژيان ، ئەۋە ھەر چ نەبىت لەسەرەتادا تا ماۋەيەكى تەمەنىيان
 ھەندىرېن: بەلەم مرۇف كولتورى داھىناۋە
 ھۆشەنگ: دواى ئەۋە رەنگە ئەۋان ۋەك تاك يان كەس پەيوەندى خۇيان بە دىن و عادات و تەقالىدەكانەۋە
 گۆربىبىت و شتى نوپان لە نىۋان خۇيان و پىكھاتەكاندا دروست كىردىت
 ھەندىرېن: ئەۋان و ئىمە و كەسەكانى تىرىش ھەموومان بەدۋاى خۇماندا ئەگەرپىن
 ھۆشەنگ: لىرەشد ئەۋ كەسانە داھىنەرن و تۋانىۋىيانە كولتورىك بگۆرن و كولتورىكى دىكەى نوئى ھەر لە
 ھەناۋى كولتورى باب و باپىرانىان بدۆزنەۋە يان بىينەۋە

ھۆشەنگ: ئۇ شېۋە پەيۋەندىمان بە پېكھاتە كۆلتۈرىدەكەمانەۋە ئەۋ وئىنەيەمەكان ئەداتى كە ئىمە بۇي
ئەگەرپىن بەلام جىاۋازىيەكە لەۋەيە كەسى ئازاد بەۋ پەيۋەندىيانە بى قولبۈۋنەۋە و رەخنەگرتن و
بەۋاداچۈۋن رازى نابىت

ھەندىن: رەنگە ئەمە ۋابىت

ھۆشەنگ: بەلام كەسەكانى كۆمەل بە شېۋەيەكى گشتى رازىن لەسەر پېكھاتەكان و پەيۋەندىيان بەۋ پېكھاتانە
ۋ ھەۋلى ئەۋە نادەن رەخنەى لىبگرن و ۋەك مىگەل لەسەرى ئەرپۇن، ئەۋان لەۋ پەيۋەندىيانەدا توۋشى
دۆگامبۈۋن ، و ۋەستاۋن و رازىن بەۋ دۆگامايە و رەنگە بەختەۋەرىش بن

ھەندىن: رەنگە جىاۋازىيەكە ھەر لە جىاۋازى رىگاكان بىت

ھۆشەنگ: بەلام مرۇفە بزۇز و گومانكەر و پىرسىاركەرەكان ئەۋانەن كە رازى نابن و خۇيان لە مىگەل جىا
ئەكەنەۋە

ھۆشەنگ: بەلام رىگا جىاۋازەكان زۇرىان ۋەك يەك وان رەنگە رىگەى دىن و سىياسەت و ھەر مۇدىلىكى
ئىدىيى زۇر جىاۋاز نەبىت لە يەكدى،

ھەندىن: نازانم

ھۆشەنگ: بەلام رىگەى تر ھەيە كە لەگەل ئەۋ مۇدىلانە جىايە

ھەندىن: من ناتوانم كەس بناسم ، ناتوانم پىناسە بۇ كەس بكەم

ھۆشەنگ: يەنى بۇ نموۋنە لەنىۋان پىۋاۋىكى دىنى و پىۋاۋىكى حزبى لە كوردستاندا زۇر جىاۋازىيان نەبىت

ئەگەر چى رىگەى جىيان ھەيە بەلام ئەرك و تىرۋانين و بۇچونيان لەسەر دونيا و مرۇفە ۋەك يەك ۋابىت

ھەندىن: من رەنگە بتوانم خۇپىندەۋەيەكى روۋكەشى بۇ ھەر تاكىك بكەم ، بەلام لە ھەموو كەسىكدا
جىھانىكى شارۋە ھەيە، زەخمەتە بتوانين بە جىھانى ئەۋ كەسانە بگەين

ھۆشەنگ: ھەندى جار ناچارين ھەندى پىناسەى رىژەيى بكەين بۇ ئەۋەى بتوانين خۇپىندەۋەيەكى

سوسىۋلۇجىانە بۇ بابەت ۋچەمكەكان بكەين و بزانىن ئەۋ چەمكە لاي پىۋاۋىكى دىنى چىە و لاي سىياسىيەك

چىە و لاي رۇشنىرىك چىە و لاي فەيەلسوفىك چى؟

ھۆشەنگ: ئەۋەى تۇ دەلىلەت رىك ئەۋ خۇپىندەۋە كۆمەلايەتتە كە ئىمە ناتوانين پەى بە مرۇفەك بىبەين و

بى گوماتكردن دلىيابين لەۋەى ئەۋ كەسە ئەناسين

ھەندىن: تۇ پىت ۋايە ھەلسوكەوت و رەفتارى كەس بنگەيەنەت بە جىھانى شاردرادى ئەۋ كەسە؟

ھۆشەنگ: نەخىر بەلام كۆمەلئ نامازەمان ئەداتى بۇ ئەۋەى ھەندى ھەقىقەتى نىبى لەسەر ئەۋكەسە درك

پى بكەين

ھەندىن: كە بە رىژەيى باس لەھەر شتىك بكەين راستى خۇى تىدايە، ئەۋە ئىمە ئەيكەين گەرانە بەۋاى

رەھايى

ھۆشەنگ: راستىيەكى نىبى لە ھەموو راستىيە رەھاكانىشدا ھەيە ھەرۋەھا ئەشكرىت لەھەندى راستى نىبىش

بگەينە ھەندى راستى رەھا

ھۆشەنگ: من پىم ۋايە بە پىچەۋانەۋە ئىمە لە رەھايەۋە بەرەۋ رىژەيەۋە دىيەۋە

ھەندىن: ئىمە رەھايىن بۇيە ئەئىم بدواى خۇماندا ئەگەرپىن

ھۆشەنگ: بەلام چ رەھايەك؟ رەنگە ئەۋەيان پىۋىستى بە تەفسىر و شەرح بىت

ھەندىن: رەھايەكى ون و بزىر و نادىار

ھۆشەنگ: تۆمملانئىي كۆلتور ئەكەيت بۇ ئەۋەدى جۆرە كۆلتورئىكى دى بۇ خۇت دابھئىنئىت ھەندىرئىن:وايە من ئەزانم كە من دژى دىن كار ئەكەم و رەخنەى لئىئەگرم بۇ ئەۋەدىە كە دىن نەھئىلم ، بەلام ئەمە ھەموى لەۋە سەرچاۋە ئەگرئىت كە من گىرۆدەى دىنەم، دىن داگىرى كرىۋوم بۇتە كۆسپ لەبەردەمەم، دىن بۇ من تراكىيە بۇيە ئەمەۋىت لە رىگەى رەخنە لئى دەرباز بەم ھۆشەنگ :بەلام كە دىن ناھئىلى ئەۋە جۆرە كۆلتورئىكى دىكە بۇ بىرگىرەنەۋە و ژيانكردنى خۇت ھەئەئەبژىرى واتە تۆ رازى نىت بەۋ بەھا رەھايانە كە دىن ئەتەنئى ، تۆ بىرۆكەپكەت ئەۋى پىچەۋانەى دىن بئىت كە ژيانت بۇ خۇشتر بكات كۆلتورئىكى وات بۇ دابىن بكات كە بتوانى تىايدا بە ئازادى بژىت ھۆشەنگ :لئىرەدا شتئىكى دىكەش ھەيە ئايا چۆن لە دىن دەرئەچىن و لئى ئازاد ئەبىن؟ بە چ مئىتۆدىك بە چ بىرۆكەپكە بە چ رىگەپكە؟ چونكە زۆر بىرۆكە و ئايدىاي دى ھەن ۋەك دىن كار ئەكەن بە ناۋى عورف و عادات و سىياسەت و كۆمەل و ھەندىرئىن: ھىچ كۆلتورئىك نىە مرۇف تىايدا ئازاد بئىت ھۆشەنگ :ئايا تىگەشتىنمان بۇ دىن چىە؟ دىن تەنئا ئىسلام و قورئان وسوننەت و شەرىعەت و ..ھتد.. يە يان شتئىكە لەۋە زىاتر ھەندىرئىن:ناتوانىن ئئىمە كە ئەئىم ئئىمە مەبەستەم من و تۆيە ، مەبەستەم ئەم خەئكەپە كە سەرقالئى رەخنەن لە دىن، ناتوانىن ناتوانىن خۇيان لە دىن ئازاد بكەن. ھۆشەنگ :بۇيە ھىچ كۆلتورئىكىش خۇى خالى نىە لە دىن و لە سىياسەت و لە ئايدىا و لە كۆمەلئى بەھاي كۆمەلئىەتى كە سستەم و واقىعى ئابوورى ئەۋ شۆپنە ئەيسەپئىنى ھەندىرئىن:شەنگە گيان من پئىم وايە ھەر شتئىك بوونى ھەبئىت و دركى پئى بكەين ناتوانىن خۇمانى لئى ئازاد بكەين ھۆشەنگ :ئاخر بۇ ناتوانىن ئازاد بىن؟ چونكە دىن لە بنىادى ھەموورۇشنىبىرپەكدا جىگىرە، زۆر شىۋە و دەرگەۋتنى ھەيە، دەستى ھەيە لەدروستكردنى دەيان ئايدىاي دى كە ۋەك ئەۋ كار ئەكەن ھۆشەنگ :بەلام خۇ دىن تەنئا يەك ۋەزىفە و يەك ئەرك و يەك شىۋەى نىە تۆ ئەتوانى شىۋەپەكى دىن ھەئبژىرىت و يەكئىكى دىكە رەت بكەپتەۋە لەگەل يەكئىكىان تەبا بىت و لەگەل يەكئىكى دى دژ ھەندىرئىن:گيانەكەم وايە بەلام ئئىمە باس لە شىۋە و جۆرەكانى دىن ناكەين ھۆشەنگ :ئەى ئەۋە نىە دىنەكانىش ئەۋەندە لەيەكدى جىاۋازون و لە ناۋ خودى يەك دىنىشدا چەندىن جىاۋازى ھەيە؟ ھەندىرئىن:جا جىاۋازى و تەبابوون چىە؟ ھۆشەنگ :ئاخر ھەتا ھزرى دىنىش بە جىاۋازى خۇپەۋە كۆلتورى جىاۋاز دروست ئەكات ھەندىرئىن:وايە ئەگەر باس لە جۆر و شىۋەى دىنەكان بكەين ئەۋە راستە، بەلام كە تۆ لەگەل ئىسلام تەبابىت يان دژ چ جىاۋازىپەكى ھەيە؟ ھۆشەنگ :جىاۋازى بۇ نمونە لە دىنئىكدا ۋەك بودىپەكان كە خۇايان نىە زۆر جىاۋازە لەگەل ئىسلام يان مەسىحىيەت كە خودا و پئىغەمبەريان ھەيە و روانبئىكى دىكەيان ھەيە بۇ مرۇف و خۋاۋ ژيان رەنگە لە بودىپەتدا دكتاتۆر دروست نەبئىت بەلام لە ئىسلامدا ئەۋ زەمىنەپە زۆر رەخساۋە ھەندىرئىن: لەھەردوۋو حالەتەكە تۆ گىرۆدەى دىنئىت.

ھۆشەنگ :جياوازييەكان زۆرن رەنگە ئەگەر تەبابىت بىيىتە ئىراھىيە يان مەلايەك و لەو روانگەيەو تەواوى پەيوەندىيەكانى خۆت گرىدەيت رەنگە ئەگەر جياواز بيت بىيىتە رۆشنىر يان فەيلەسوف يان مولحدىك يان موتەتەرفىك دزى دىن و تد

ھەندىرئىن:وايە بەلام ئەمە جياوازييەكى شكلىيە

ھۆشەنگ :بەلام گىرۆدەبوونەكان رەنگە يەكيان ئازادىت بىكات و زياتر بىيىتە مرؤفلىكى مېھرەبان و تەقەبولى كەسەكانى دىكە و شىوہ ژيانەكانى دىكە بىكەيت و مومارەسە بىكەيت، بەلام ئەگەر تەبا نەبىت بە پىچەوانەوہ بىيە فاشىيەكى دلرەق

ھەندىرئىن:ئەوہ جياوازى سەنگەرە، ئەوہ جياوازى چەكە

ھۆشەنگ :نەخىر ئەوانە جياوازى جەوھەرىن چونكە تۆ بە شىوہيەكى دىكە تەماشاي دونيا و ژيان شىوہكانى ھەقىقەت ئەكەيت

ھەندىرئىن:بەلام لەيەك جەنگ دايت، لەيەك مەيدان و گۆرەپان دايت،كە تۆ لايەنگر بيت يان دژ واتە تۆ لە شەپىت.

ھۆشەنگ :بەلام تۆ فاشى نىت و ئەو فاشىيە تۆ نازى نىت و ئەو نازىيە يان بە پىچەوانەوہ، لىرەشدا فاشىيەت و نازىيەت بەرامبەر بە دىموكراتى و قەبولكردى ئەويدى و جوانى و ھتد...، جياوازى جەوھەرىن ھەندىرئىن:من پىموايە كە شتىك نەناسىن لىي ئازادىن،وہك ئەو كەسەى كە ئىسلام نانسىت نە دژيەتى نە لايەنگرىيەتى واتە ئازادە لىي.

ھۆشەنگ :بەلام ناسىنەكانىش دىسان ئەلىمەوہ فەرقن من ئەگەر وەك ھەقىقەتتىكى نىسى شتىك بناسم زۆر جياوازە لەوہى بە رەھاييەوہ بىناسم

ھۆشەنگ :نسىيەت و رەھايى دوو جەوھەرن جياوازى قول و تەواو بە خۆيانەوہ ھەئەگرن

ھەندىرئىن:تۆ پىت وانەبىت كەسىك ھەبىت بە رەھا ھىچ شتىك بناسىت، بىروا بەوہ مەكە ئىسلامىك بە رەھا ئىسلام بناسىت

ھۆشەنگ :من پىم وانىە بەلام خەلكى دىكە بەرەھايى لە زۆر شت بوونەتەوہ ھەندىرئىن:ئەم خەلكە كىن؟

ھۆشەنگ :زۆر بەى خەلكى ھەر بۆنەمۇنە خەلكى كوردستان ئەوانەى ئىسلامن بەرھايى ئىسلامن و ئىسلاميان وەك دىن بى رەخنە قەبوئە بىروايان بە خوا ھەيە وەك بوونىكى سەرورە و خالقى مرؤف و كائىنات ھەندىرئىن:لەسەر چ بنەمايەك؟

ھۆشەنگ :بىروايان بە چەمكەكانى شەرەف و نامووس و ئەخلاق و بەھا كۆمەلايەتتىيەكان ھەيە بەرەھايى ھەندىرئىن: ئەم رەھايەيان لە كۆيوہ ھىناوہ؟

ھۆشەنگ :لەسەر بنەماى دىن و سىياسەت و عورف و تەقالىد و كۆلتورمان ، لە كۆلتورىك كە ھەموو پىكھاتەكانى فىرىان كىردوہ بە رەھايى بژىت

ھەندىرئىن:وا باشترە بىرسم تۆ چۆن رەھايى لەكەسىك ئەخۆئىيەوہ؟ بۆ نمۇنە لە ئىسلامىيەك؟

ھۆشەنگ :كاتىك كە تۆ نوپز ناكەيت كافرىت و بى دىنىت كاتىك مولحدىت كوشتننت ھەلائە كاتىك ئەخۆيتەوہ ئەوہ ھەرامە تىد...

هەندریڤن: نا مەرج نیه ئەوانەى ئەخۆنەووە لەناو خۆیاندا گومانیان لە بوونی خودا نەبێت، هەتا ئەوانەى مولحدیشن، بە هەمان شیووە ئەوانەى نوێژ ئەکەن و دیندارن مەرج نیه لە خودا و زیندوو بوونەووە نەبێت تەئکیدى (ئیزالەتى شك)

هۆشەنگ: ئى ئەوانیش بەشیکن لەو رەهایەیه کە هەتا ئەوانەى ئیدیعای ئازادى خۆشیان ئەکەن و ئەوانەى ئیدیعای ئازادى ژنان و ئازادى مرؤف و ئازادى کەن ئەکەن ئەوانیش بە گومانن لە ئازادىبەکان و بىرۆگەکانیان ئەمەشیان شیوویکی دیکەى ئەو رەهایەیه هەندریڤن: کەچى هەموو ئەوانەى نوێژ ئەکەن بە دووبارەکردنەووە بە ئامرازەکانى تەئکید لە بوون و گەورەى خودا ئەکەنەووە. نوێژ و عیبادەت خۆى بۆ رەواندەووەى شك و گومانە.

هۆشەنگ: ئاخىر خۆ گومانکردنى رەهاش هەمان دەرنەنجامى هەقیقەت و یەقینی رەهای هەیه؟! گومانکردنى بەردەوام واتە نەگەشتن بە یەقین بەوێ عەقلى مرؤف ئەتوانیت بگاتە هەندى هەقیقەتى نسبیش هەندریڤن: ئەهلى هەق دەستیان لە هیبادەت هەلگرت بە تەفسیری ئایەتى قورئانى کە ئەئیت : (اعبد الله حتى یأتیک الیقین)

هۆشەنگ: رەواندەووەى شك و گومان بەبەردەوامى ئەویش بىرۆگەیهکی دینیە و ئەووە لە ئیسلام و دینهکانى دیکەشدا بە ئاشکرا دیارە مەبەستەکەش ئەوێه کە مرؤف بەردەوام بە ناگری گومانەکانى خۆى لەسەر دونبیا بسووتیت و هەر خۆى بە بچووک و زەعیف و بى ئاوەز ببینیتهووە بەرامبەر بە خودا و پێغەمبەرەکان و کەسانیک کە تاپیکی تاییەتن و لەسەر ووی خەلگن

هۆشەنگ: لە جەووەردا زۆر جیاوازییان نیه چ ئەوانەى لە گومانى رەها ختم ئەبن چ ئەوانەى لە یەقینی رەها هەندریڤن: وایە ئەوێه مانای ئەوێه کە ئەوێه تۆ پیتوایە باوەرێکی رەهایان هەیه هەر هەموویان لە گوماندان. هۆشەنگ: ئەوانەى گومانى رەهایان هەیه لە باوەرێکی رەھادان هەندریڤن: نازانم ئەبێت لەسەر گومانى رەها بوەستم؟ هەندریڤن: من وا تینەگەم کە گومان وامان لیتەکات بە رەهایى نەگەین